

elki-

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

őasztor

LIII. ÉVFOLYAM 12. SZÁM

1978. DECEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Az út, amelyen haladnunk kell (Dr. Muntag Andor) — — — 705

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Az Európai Egyházak Konferenciája és az európai biztonság kérdései (Dr. Glen Garfield Williams) — — — — — 711

TANULMÁNYOK

Ótestamentumi messianizmus (Missura Tibor) — — — — — 721

Jézus a testté lett Ige (Baranyai Tamás) — — — — — 727

Lelkipásztori beszélgetés a keresztelés előtt (Kevháziné Czégényi Klára) — — — — — 734

Írók a jászol körül (Donáth László) — — — — — 739

KÖNYVSZEMLE

Kosuke Koyama: A keresztnak nincs fogantyúja (Véghelyi Antal) — — — — — 749

Százkilencven éves az első magyar nyelvű evangélikus Imád-
ságos Könyv (Ugróczy Mihály) — — — — — 750

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Vízkereszt ünnepe (Dr. Selmeczi János) — — — — — 753

Vízkereszt után 1. vasárnap (Tóth-Szöllős Mihály) — — — — — 755

Vízkereszt után 2. vasárnap (Bohus Imre) — — — — — 758

Vízkereszt után 3. vasárnap (Gáncs Péter) — — — — — 760

Vízkereszt után 4. vasárnap (Balikó Zoltán) — — — — — 763

Vízkereszt után utolsó vasárnap (Kevházai László) — — — — — 766

EGYHÁZTÖRTÉNETI ÉVFORDULÓK

„Kétezer” (Dr. Várady Károly) — — — — — Borító III.

LELKIPASZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint

Csekkzámla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1038 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

78.2521/2-12 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

AZ ÚT, AMELYEN HALADNUNK KELL

(Elhangzott a Teológiai Akadémia tanévnyitó ülésén)

„Nekünk, keresztyéneknek nem szabad szkeptikusnak, vagy platonistának lennünk. Sőt inkább kétszer olyan makacsul kell ragaszkodnunk a bizonyossághoz, mint a sztoikusok teszik. Lám, Pál apostol milyen gyakran használja a pléroforia' szót, ami a lelkiismeretnek ilyen határozott és erős bizonyosságát jelenti. Vallástételről beszél Róm 10-ben: 'szájjal teszünk vallást, hogy üdvözljük'. Krisztus pedig ezt mondja: 'aki vallást tesz rólam az emberek előtt, arról én is vallást teszek mennyei Atyám előtt'. Péter meg egyenesen arra szólít fel, hogy mindig legyünk készek számot adni mindenkinnek a bennünk élő reménységről. De nincs szükség itt szószaporításra. A keresztyének számára semmi se közismertebb és magától értetődőbb dolog, mint a bizonyosság. Ha bizonyosságukat elvetted...' (WA 603. lp.). „A Szentlélek nem szkeptikus. Nem kétséget, vagy bizonytalan véleményt írt a szívünkbe, hanem olyan bizonyosságot, amely még az életnél és minden tapasztalatnál is biztosabb és erősebb" (WA 605. lp.).

Luther „De servo arbitrio"-jának ebben a néhány mondatában ismételen előfordul ez a szó: *bizonyosság*. Már a fenti rövid összefüggésből is kitűnik, hogy a keresztyén hitre, a hit megvallására, az egész keresztyén tanításra, a teológiára vonatkozik. Ebből a gondolatból indulok ki és próbálom körvonalazni az előttünk álló akadémiai év feladatait és célkitűzéseit.

Abban az információ-áradatban, ami korunk egyik legjellemzőbb jelensége, nekünk, teológusoknak is szükségünk van világos látásra, arra, hogy bizonyosak legyünk a dolgunk felől. A jövő lelkésznevezések felkészítésében és nevelésében, abban a szolgálatban, amelyet Isten az egyházban ránk bízott, szükséges, hogy egyértelmű, világos útmutatást adjunk, tanításunk tiszta és határozott legyen, egyházunk mai szolgálatára készítjük fel tanítványainkat, és becsületes, igaz, erkölcsös, példaadó életre neveljük, segítsük őket.

Igaz, a bizonyosságra törekvés nem olyan új dolog, ami csak most kezdődne egyházunkban. Azzal, hogy Luther több mint négyszáz éves iratára hivatkoztam, azt is ki akartam fejezni, hogy az evangélikus egyházban mindig is volt ez a törekvés. Arról sem szabad hálátlanul megfeledkeznünk, ami éppen ezen a téren az elmúlt évtizedekben egyházunkban végbement. Akadémiánk munkájában is kimutatható ebben az előrehaladás. Amikor most a bizonyosságra törekvést tűzzük ki magunk elé célul, tudjuk, hogy továbbviszünk valamit, ami már régen elkezdődött. De az is igaz, hogy az ilyen törekvéseket ismételen meg kell újítanunk, mert az egyházat mindig fenyegeti az elbizonytalanodás kísértése.

Először is bizonyosaknak kell lennünk afelől az út felől, amelyen haladnunk kell. Ebben az évben méltó keretek között és kellő hangsúlyval meg fogunk emlékezni ennek az útnak húsz évvel ezelőtti kezdetéről. Ezzel azt is kimondtam, hogy már régen nem az útkeresés stádiumában vagyunk, hanem a megtalált úton haladunk, amelyet így nevezünk: a diakónia útja. Az út kezdete annak felismerése volt, hogy Jézust, aki Úr létére szolgává lett értünk, csak akkor követjük igazán, ha vállaljuk az embereknek, az emberiségnek, az egész világnak a gondját és segítünk a magunk helyén és eszközeivel a gondok megoldásában.

Nem szabad, nem is akarjuk elfelejteni, hogy ez az út, amelyen haladnunk kell, itthon vezet: a fejlett szocialista társadalmat építő Magyarországon. Jézus követése itt, ezen az úton azt is jelenti, hogy hazánk, társadalmunk javát szolgáljuk mindazzal, amit mi tudunk adni azoknak, akikkel együtt élünk ebben az országban. Akadémiai munkánkhoz tartozónak tudjuk a mi társadalmunk és hazánk történetének, életének és célkitűzéseinek megismerését, szüntelen aktuális keresését annak, hogy mi az egyháznak a hívő keresztyéneknek feladata napjainkban, hazánkban és az Egyház nagy családjában. Mi is építünk és építeni akarjuk más világnézetű honfitársainkkal együtt a szocialista társadalmat, amely már olyan sok nagyszerű eredményt ért el.

Bizonyosaknak kell lennünk abban, hogy ez az út nem követeli a hit feladását, hanem éppen a hitnek az útja. Nem taktikázás, hanem becsületes döntés az, hogy ezen az úton haladunk. Nem két különböző dolog hinni és részt venni a társadalom életében. Hamis teológia az, amely nem tudja egységben szemlélni az életet, és amely csak a „lelki” dolgokkal való foglalkozást tartja a keresztyén ember kötelességének. Mi pedig nem akarjuk ezt a hamis teológiát művelni.

Itt még valamit meg kell említenem. A bizonyosság (ez benne van az idézett Luther-műben is) azt jelenti, hogy határozottan tudok igent és nemet mondani, világos és egyértelmű az állásfoglalásom. Utunk felőli bizonyosság ezt is jelenti. Igent tudunk mondani, és igent is mondunk mindenre, ami népünk és az emberiség javát szolgálja: az igazságos békére, a leszerelésre, a világ biztonságáért való fáradozásra, a népek barátságára. Ebben minket, keresztyéneket különösen is segít annak az Istennek az ismerete, aki szereti a világot, és aki minden hatalmát az emberek javának szolgálatába állítja. És tudunk nemet is mondani, mindenre, ami rossz, ami ártalmas az emberiségnek: a háborúra, atomfegyverekre, neutronbombára, faji megkülönböztetésre, terrorizmusra. Mert mi ismerjük azt az Istent, aki gyűlöli és megítéli a bűnt.

Mindez nagyon széles skálájúvá teszi akadémiai munkánkat. Eddig is részt vettünk az egyházi világszervezetek munkájában, és ezt a munkát továbbra is vállaljuk. A most következő tanévben külön is részletesen foglalkozunk majd a KBK prágai nagygyűlésének, az V. Keresztyén Békevilággyűlésnek, valamint az EEK most készülő síófoki konferenciájának anyagával.

A tanítás, amelyet tovább kell adnunk

Ez a második mondat az új munkaév programjából: bizonyosaknak kell lennünk a tanítás felől, amelyet tovább kell adnunk. Itt határozottan és egyértelműen a lutheri teológia örökségére gondolok. Tudom, hogy ez több irányból is félreérthető. Az ökumenikus törekvések és tárgyalások korszakában sokan azt gondolják, hogy az ilyen gondolatok

akadályozzák, vagy éppen lehetetlenné teszik az egységtörekvéseket. Pedig éppen azzal szolgáljuk az egyház egységét, ha nem hagyjuk kárba veszni azt a drága örökséget, amit Isten az evangéliumban, Jézus megismerésében nekünk adott, hanem éppen odavisszük és megosztjuk azokkal, akik az egyház egységét keresik.

Azt a félreértést is szeretném elkerülni, hogy így a múltba akarnánk visszamenni, Luthert és a Hitvallási Iratokat akarnánk reprodukálni. Akadémiai munkánkban nem arra gondolunk, hogy „vissza Lutherhoz!”, hanem inkább arra, hogy „előre Lutherral!”. Sokat tanultunk és sokat kaptunk már eddig is a lutheri teológia örökségéből.

Ezzel kimondtam azt is, hogy a diakóniai teológia: annak újra, új körülmények közötti felismerése és új összefüggésekre állítása, hogy Isten Jézus Krisztusban szolgává lett, gyökereiben összefügg teológiai örökségünkkel és amikor a tanításbeli bizonyosságra törekszünk, ezen a megkezdett úton haladunk tovább.

Most csak vázlatosan, néhány ponton szeretnék röviden rámutatni, hol segíthet minket a bizonyosságra jutásban és az előbbrelépésben lutheri teológiai örökségünk.

Először is a Bibliával való foglalkozás, és a Biblia értelmének, mondanivalójának keresése területén. Már annak a hangsúlyozása is, hogy a Bibliát nem a mennyben írták, hanem emberi szavakban közli Isten kinyilatkoztatását, elindította a bibliakutatás hatalmas, egyre terebélyesedő munkáját. És ha voltak is ennek a kutatásnak az egyház számára súlyos kísértései, nehéz periódusai, egyre inkább erősödik az a reformátori felismerés, hogy a Szentírásban is valamiképpen tanúi vagyunk annak, hogy Isten szolgai formát öltött, és úgy közeledik az emberhez, hogy az ember számára érthető legyen akarata, hogy az ember javát szolgálja.

Ehhez a reformátori teológiai örökségünkhöz tartozik az élet egységes szemlélete, annak a felismerése, hogy a keresztény ember hétköznapijában, munkájában is Isten előtt tudja magát. Még mindig sokat tanulhatunk ebből a világnak, az emberi életnek, a munkának komolyan vétele és nagyrabecsülése tekintetében. Bizonyos vagyok abban, hogy Luther iratainak további tanulmányozása, jó néhánynak akár újból való lefordítása is még sok új segítséget jelentene számunkra és sokban gazdagítaná teológiánkat. Ennek érdekében folytatni fogjuk tavalyi kezdeményezésünket az önkéntes vállalkozókból álló szeminárium továbbfejlesztésével.

Reformátori teológiai örökségünkhöz tartozik az, hogy igényeljük a magas színvonalú teológiai tudományos munkát. Ezen a téren egyre több akadályt sikerül legyőznünk. Évről évre gyarapodik a legújabb szakirodalommal a rendelkezésünkre álló teológiai könyvtár. Ehhez még növekszik azoknak a hallgatóknak a száma is, akik eljutnak az idegen nyelvek ismeretének olyan fokára, amelyen egyre jobban tudják használni ezeket a javarészt idegennyelvű könyveket. A most következő tanévben külön is gondunk lesz arra, hogy ezen a téren ismét előbbre lépjünk. Így, amellett, hogy az előadások jegyzetének folyamatos kiadásával igyekszünk segíteni a vizsgára való felkészülésben, reméljük, hogy az önálló munka egyre több hallgatónkban kedvet támaszt a teológia magasabbfokú művelésére.

Meg vagyok győződve arról, hogy tanárok és hallgatók közös munkájával le tudjuk győzni a tanításbeli elbizonytalanodás minden kísértését, és akadémiai munkánkkal abban is segítjük egyházunk szolgálatait, hogy tovább emeljük lelkészképzésünk, sőt a lelkész továbbképzésünk szintjét.

A szolgálat, amelyet végeznünk kell

Harmadszor: bizonyosoknak kell lennünk a szolgálat felől, amelyet végeznünk kell. Itt most mindenképp előtte a konkrét lelkészi, gyülekezeti szolgálatra gondolok. A Magyarországi Evangélikus Egyház Teológiai Akadémiájának elsődleges feladata a lelkészképzés. Nálunk nem két különböző dolog a tudományos teológiai képzés és a lelkészképzés. Az a meggyőződésünk, hogy a teológiai tudományok művelésének csak úgy van értelme, ha az a lelkészi szolgálaton keresztül az egyház ügyét szolgálja, és viszont: az az igazi, jó lelkész, aki alapos teológiai tudással rendelkezik, és bizonyos affelől, amit a gyülekezetben tanítania és hirdetnie kell.

Akadémiai munkánkban igen fontos szerepe van az igehirdetői szolgálatra való felkészítésnek. Ebben a munkában igen jelentős szerepe van annak a ténynek, hogy az Akadémia tanárai valamennyien a lelkészi szolgálatból jöttek, az óraadók pedig most is gyülekezeti lelkészek. Azt gondolom, hogy az igehirdetői szolgálatra való felkészítés helyes irányának bizonyítékai azok a kommentárok is, amelyek eddig a tanárok műveként megjelentek, és a továbbiakban is meg fognak jelenni, valamint a Lelkipásztor és az Evangélikus Élet hasábjain megjelent igehirdetési előkészítőink és textusfeldolgozásaink is. Előadásainkkal és konkrét igehirdetési előkészítéseinkkel ezután is még jobban arra igyekszünk, hogy hallgatóink határozott hangú, egyértelmű, világos igehirdetéseket mondjanak a gyülekezetekben most is és lelkészi szolgálatba állásuk után is.

Úgy látszik, sok tennivalónk van a keresztelei és úrvacsorai szolgálatra való felkészítés terén, mert mintha ebben sok lenne a bizonytalanság a gyülekezeti tagok, sőt a lelkészek között is. Jobban oda kell figyelnünk arra, hogy a lelkészi szolgálat jelentős ága a szentségek kiszolgáltatása, mert azon keresztül az ember üdvösségét szolgáló Isten ajándékát adja át a lelkész.

Úgy tűnik, legkisebb a lemaradásunk a gyülekezeti és az intézményes diakónia területén. Bizonyára a hallgatók által végzett diakóniai gyakorlatok is sokat segítenek abban, hogy az elesettekkel, öregekkel, betegekkel való törődést mindenki természetesen a gyülekezeti szolgálathoz tartozónak tartja.

Nem kell sok szóval ismételnem itt azt, amit az első pontban egyházunk társadalmi szolgálatáról mondtam. De a lelkészi szolgálatra való felkészítés során hangsúlyozottan mutatunk rá, hogy a lelkész szolgálathoz természetesen hozzátartozik a gyülekezet tagjainak ez irányú nevelése.

Tovább folytatjuk a lelképásztori szolgálatra való nevelést. Ebben a tanévben a gyakorlati teológiai előadások során éppen erről a témaköréről lesz szó. Szeretnénk nagyon mélyen hallgatóink szívébe plántálni azt a felelősséget, amit erre a szolgálatra való elkötelezés jelent.

Külön feladatunknak látjuk annak a fokozott tudatosítását is, amelyről az elmúlt évben Káldy püspök úr előadást tartott: hogy egyházunk szórványos-egyház és az itt végzett szolgálat szórvány-lelkészi szolgálat. Itt nagy szükség van az elhivatás, az elhivatottság bizonyosságára, annak a biztos tudatára, hogy Isten hívott el engem erre a szolgálatra.

Ehhez a széles skálájú szolgálathoz, az ige hirdetéséhez, a szentségek kiszolgáltatásához, a diakóniai munkához, a társadalmi szolgálathoz, lelképásztorokodáshoz, szórványgondozáshoz mindenkinek elsősorban hitre van szüksége. Hitre abban a Jézus Krisztusban, aki értünk emberré

lett, és így adta tudtunkra, hogy az Isten nem önmagában és önmagáért él, hanem értünk. Ezért itt az Akadémián minden tőlünk telhető megteszünk, hogy hívő lelkipásztorokat neveljünk, akik bizonyosak a maguk dolgában, tudják, hol a helyük és mi a feladatuk.

Az életfolytatás, amellyel példát kell mutatnunk

Még egy mondatot el kell mondanom: bizonyosaknak kell lennünk afelől az életfolytatás felől, amellyel példát kell mutatnunk az embereknek. Az új munkaév feladatait felmérve legalább néhány szóban, vázlatosan szólnunk kell etikai kérdésekről, a magatartásunkról, életfolytatásunkról is. Jól ismerjük Pál apostolnak Timóteushoz írt intését: „Senki meg ne vessen korod miatt, hanem légy példája a hívőknek...” Mi, lelkészek, és velünk együtt a teológiai hallgatók is, nemcsak magunkért vagyunk felelősek, hanem azokért is, akik között élünk. Azt mondhatnám: kirakatban élünk, sokan látnak és figyelnek is bennünket, ránk bízta, vagy ránk fognak bízni embereket, ezért sem mindegy, hogy hogyan élünk.

Tudom, hogy ez a legnehezebb pontja minden oktató-nevelői munkaprogramnak. De elkerülnünk nem lehet és nem is szabad. Számolnunk kell azzal, hogy a lelkészi hivatásnak vannak erkölcsi követelményei, és ezek igen magas követelmények. Igen, nekünk nagyon komolyan kell vennünk Isten törvényét, komolyan magunkra kell alkalmazni mindazt, amit Jézus a Hegyi beszédben mond. Mindent el kell követnünk, teljes erő bevetéssel kell küzdenünk azért, hogy tiszta és szent életet éljünk.

Nyilván nem azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy ezentúl visszaterünk a Jézus-korabeli farizeusok törvényeskedő életmódjához, vagy a középkori szervezetség világtól visszavonuló, önsanyargató életmódjához. Ha bizonyosak vagyunk az utunk, a tanításunk és a szolgálatunk felől, akkor meg fogjuk találni annak az erkölcsi magatartásnak a normáját is, amely ehhez a szolgálathoz, élethez és tanításhoz illik. Egy néhány útbaigazító gondolatra hamar rátalálhatunk. Ezekkel körülhatárolhatjuk azt az utat, amely célhoz visz.

- Talán a legfontosabb ez: nem magunkért, hanem másokért élni. Itt az Akadémián a társainkért, tanárainkért, hallgatóinkért. Majd a gyülekezetben azokért, akik közé Isten küldött bennünket, az emberekért. Ez következik abból, hogy Jézus nekünk szolgál, és Jézust követni azt jelenti, hogy vállaljuk a szolgálat útját.

A másik az elhivatottságnak, az elkötelezésnek a komolyan vétele. Tudom, hogy hol vagyok és mi a feladatom. Azt kell tennem, amire elköteleztem magam, amit rám bízta, amit megkivánnak tőlem azok, akikre Isten engem bízott. Nem a jutalomért, dicséretért, hanem azért, mert tudom, hogy erre hívott el az Isten. Ez következik abból, hogy Jézus irántunk való szeretetből mindent vállalt és odaáldozta életét is értünk.

A többi mind előkerül a személyes testvéri, lelkipásztori beszélgetésekben. Mert munkánkhoz, feladatainkhoz ez is hozzátartozik. Az erkölcsi kérdésekben való határozott állásfoglalásban a legnagyobb segítség ez, amire évek óta törekszünk: hogy egyre jobban alakuljon, elmélyüljön a testvéri közösség az Akadémián. Minél előbbre jutunk ebben, annál nagyobb szolgálatot teszünk vele egyházunknak és hazánkunk.

Befejezés

Célkitűzéseknak, munkaprogramnak valódi értékét ezek megvalósítása adja. Ebben a rövid bevezetőben elsősorban a most következő tanév

munkájának alaphangját szerettem volna megszólaltatni. Csak itt ott érintettem röviden azt, hogy mit jelent ez egy-egy tanszék munkája számára. A sok apró részfeladat kifejtése és végrehajtása már az előttünk álló tanév napról-napra folyó munkája lesz.

Megköszönve az eddigi segítséget, kérem egyházunk vezetőit, elsősorban is dr. Káldy Zoltán püspök-elnök urat, Akadémiánk ez évi felügyelő püspökét, hogy tanácsaival, tájékoztatásaival, a hallgatóknak tartandó előadásaival segítsen bennünket terveink megvalósításában.

Kérem a hallgatókat, hogy hűséges, becsületes munkával, szorgalommal, tanulmányaik lelkiismeretes végzésével készüljenek szolgálatukra ebben az évben is.

Kérem a lelkésztestvérek segítségét is. Az a szoros kapcsolat, amely az Akadémia és gyülekezeteink között kialakult, lehetővé tette azt is, hogy az egész lelkészi kar résztvegyen a jövő lelkésznevezdek nevelésében. Érezzék ennek felelősségét, és segítsenek elmondott terveink megvalósításában.

Kérem a gyülekezetet, egyházunk minden tagját, tartsa meg Akadémiánkat imádságos, áldozatkész szeretetében.

Isten áldását kérem egyházunk és Akadémiánk életére és szolgálatára.

Dr. Muntag Andor

Európai Egyházak Konferenciája

Az Európai Egyházak Konferenciája és az európai biztonság kérdései

**Dr. Glen Garfield Williams, az EEK főtitkára előadása
az Evangélikus Teológiai Akadémián 1978. október 2-án**

Az Európai Egyházak Konferenciája (EEK) számára lehetetlen lett volna figyelmen kívül hagyni azokat a politikai problémákat, amelyek között a tag egyházaknak dolgozniuk kellett. A világtól való értelmetlen visszavonulást eredményezett volna az, ha e problémákat igyekeztek volna elkerülni. A problémák megoldásához való hozzájárulás megtagadása nyilvánvalóan a keresztyéneknek embertársaik és az illető társadalmak iránti felelősségük alóli kibúvást jelentette volna.

Az EEK mindkét kísértést már kezdettől fogva el akarja kerülni. A második világháború után közvetlenül kialakult helyzetet a maga valóságában fogta fel, és abban az időben született, amikor a hidegháborús légkör hatása a legerősebb volt Európában. A nemzetközi problémákkal tehát másképpen nem is foglalkozhatott volna. Ezeknek az égető kérdéseknek a megvitatása ugyanakkor magában az EEK-ban is komoly feszültségeket okozott. Mégis mindig újabb kísérleteket tettek arra, hogy ezeket az elkerülhetetlen problémákat az európai egyházak teljes felelősségének keretén belül a helyükre tegyék. Ez bizonyos mértékig azt is jelentette, hogy a tárgyilagosságot, a távlatokat, és így a hatékonyságot is fenntartották. Ez a módszerek jelentős mértékű rugalmasságát is lehetővé tette.

Az európai biztonság kérdésében az EEK eddigi viszonylag rövid fennállása idején is nagy előrehaladás történt. 1957-ben, amikor az első gyűlést előkészítő tanácskozást tartották, az európai szintér a megoldatlan feszültségek és a fel nem ismert realitások ijesztő kuszaságának tűnt, — és az atomtűz borzalmas fenyegetése látszott a nem éppen biztató kiútnak. Az évek múltával azonban bátor kezdeményezéssel indult ki Kelet- és Nyugat-Európából egyaránt. Ez aztán lassanként pozitív válaszra talált, bár sok esetben rengeteg munkára és türelemre volt szükség. Az 1957-ben még látszólag megoldhatatlan problémákat lépésről lépésre a növekvő megértésnek, a tények tudomásul vételének szellemében kezdtek tárgyalni, és közülük sokat eredményesen megoldottak.

Ennek a lépcsőzetes módszernek másik fontos eredménye az, hogy az európai politikusok egyre inkább készek a problémákat a kontinens összefüggéseiben látni — akkor is, ha azok Európának csak bizonyos részeit érintik. Így az európai biztonság mint önálló, lényeges fogalom szilárd alapokra került. Ez az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia megtartására szólító híres „budapesti felhívás”-hoz vezetett. A konferencia folyamata összetett volt, de a Helsinkii Záróokmány aláírásával, 1975. július 31-én sikeresen fejeződött be.

Az a kérdésünk, hogy az EEK a tárgyalt időszakban mit végzett a nemzetközi politikai fejlemények egész területén. Ez történelmi áttekintést igényel. Két dolog lesz nyilvánvaló, ha valaki a dokumentumokat megvizsgálja. Az egyik az, hogy az EEK a tárgy iránti felelősségének mindig teljesen tudatában volt. A másik: fejlődésének körülményeit arra használta fel, hogy azok segítségével meg tudja határozni, hogyan működjön közre az európai biztonság kérdéseinek lehetséges megoldásában.

Az EEK első nagygyűlését előkészítő tanácskozást Liselundban (Dánia), 1957. május 27—31. között tartották. Fő témája: „Egy evangélium a megosztott Európában”, világosan szemléltette a valós helyzetet, amellyel az európai egyházak szembenézni voltak kénytelenek.

A liselundi tanácskozás előkészítését dr. Egbert Emmen, a Holland Református Egyház főtitkára, és dr. Ernst Wilm, a Weszfáliai Evangélikus Egyház elnöke tartotta kelet- és nyugat-európai egyházi személyiségek kis csoportjának segítségével. Dr. Emmen a következőket mondta üdvözlő beszédében: „...tudjuk, hogy Európában különböző nehézségek akadályozzák az érintkezést. Egyrészt tény, hogy nemzeti és felekezeti különbségek régi és mély hagyományokban gyökereznek. Másrészt Európa az a terület, amelyet a vasfüggöny annyira szétválaszt, és ez a kölcsönös gyűlölet növekedését segítette... (egy ideje) e nehézségek ellenére meg vagyunk győződve arról, hogy a kelet- és nyugat-európai egyházak közeledését támogatni kell. Nem az fontos, hogy a Krisztusban való egységért minden dologban egyek legyünk; a különbségek megértésére kell törekednünk. Továbbá, próbáljuk megérteni azt az eltérést, amely társadalmi és politikai munkánk között van.”

Wilms elnök az „Egymás iránti felelősségünk” témáról beszélt. Az európai helyzet reális megértését és bátor, gyakorlati megközelítését kérte: „Nem látják, hogy a felekezeti, nemzeti határok és az úgynevezett vasfüggöny nem lehetnek határok előttünk abban az értelemben, hogy akadályozzanak minket (kölcsönös felelősségérzetünkben)... kölcsönös felelősségünk nagyon is konkrét és komoly lesz, ha ebben a hidegháborús időben, az atomháború fenyegetései között ezt az egy evangéliumot kínáljuk a ketté osztott Európának, ... ha ebben a helyzetben egymás komolyan vételére készülünk” — tette fel a kérdést.

Az liselundi tanácskozás másik fő referátumát dr. Z. Michelis, a Lengyel Evangélikus Egyház elnöke, tartotta. A résztvevők előtt nem hagyott kétséget az előttük levő helyzet bonyolultsága felől. Valamint annak fontosságát felől sem, hogy a realitásokat magukévé kell tenniük: „A Corpus Christianum megszűnésével — mondotta Michelis — Európa kétségtelenül sokat veszített. De a régiék elmúlása sok újnak a kezdete is. Kelet és Nyugat ma két állapot szembenállását jelenti, eltérő gazdasági és politikai formákat az őket támogató ideológiákkal, filozófiákkal együtt. Ez a szembenállás az emberi élet, együttélés minden területét érinti. Olyan tény, amelyet az egyház semmiképpen sem hagyhat figyelmen kívül.”

A továbbiakban részletesen elemezte a német kérdést és a kelet-nyugati enyhülés szükségességét. Ez utóbbról a francia Roger Mehl és a dán Fuglsang—Damgaard püspök beszélt, míg Roger Mehl felhívta a figyelmet a nacionalizmus és a fajgyűlölet növekedésével kapcsolatos problémákra.

Érdekes megfigyelni, hogy az előkészítő tanácskozás milyen hirtelen, szinte robbanásszerűen találta magát szemben a fenyegető európai helyzet sokféle kérdésével. De mivel Liselundban a megbízás egy nagyobb gyűlés előkészítését szolgálta, nem meglepő, hogy az öt munkabizottság

a pillanatnyi politikai kérdésekről nem készített külön beszámolót. A jelentések főként gyakorlati intézkedésekkel kapcsolatosak.

Érdemes azonban megjegyezni, hogy 1957 nehéz napjaiban az EEK célja az Európa különböző részein kialakult új és eltérő helyzet megértése, és ezzel a kelet-nyugati enyhüléshez való hozzájárulás volt. Egy évtizeddel ezelőtt ez az európai biztonsági és együttműködési konferenciára való felhívásban konkrét politikai kifejezést is nyert.

Liselundról még egy apró, de digyelemre méltó dolgot kell megemlíteni. A hidegháborús „vasfüggöny” kifejezést gyakran és ismételten használják, így volt az első és a második nagygyűlésen is. De már Liselundban is hevesen tiltakoztak ellene, valamint az egyházak és keresztyének kapcsolatában való alkalmazása ellen. Andrej Zsiak csehszlovák professzor kezdeményezte, hogy ezt a „gyűlöletes kifejezést” betiltsák. A szó már régóta eltűnt az EEK-ból — önmagában már ez is a jobb megértést segíti.

Mintegy 20 hónapnak kellett eltelnie, amíg az első nagygyűlés (a későbbi Nyborg I) a dániai Nyborgban összeült. 1959. január 6-tól 9-ig tartott. Természetesen a légkör különbözött a liselunditól. A Nyborg I. az egyházi képviselők „hivatalosabb” összefüvetele volt, mint Liselund. Néhány küldött jelentős fenntartással szemlélte az eseményt. Az előtűnik levő út teljesen tisztázatlan volt, és a nemzetközi feszültség Európában a csökkenésnek jóformán semmi jelét sem mutatta. Ráadásul a nukleáris háború fenyegetése nem múlt el. A résztvevők tisztában voltak ezekkel a veszélyekkel. Azzal is, hogy az egyházak próbáljanak meg a problémák megoldásához pozitívan hozzájárulni. De talán a megkezdett kísérlet újdonsága és az, hogy sok résztvevő alig ismerte egymást, a vitákat bizonyos mértékig korlátozta. A fő téma ez volt: „Az európai keresztyénség a mai szekularizált világban.” A főelőadás befejezésekor a néhai D. Otto Dibelius berlini püspök erre emlékeztette az egyházakat: „A felelősségre való felhívásnak nagyon céltudatosnak kell lennie. Mivel az európai egyházak minden egyháznál kézzel foghatóbban tapasztalták, mit jelent a háború, a háború és a béke kérdését illetően, ők hirdessék a leghangsúlyosabban, hogy Isten akarata szerint újabb háborúra nem kerülhet sor. Ezzel kapcsolatban, mivel mi vagyunk a világ legjobban fenyegetett része, ismételten meg kell mondanunk, hogy a keresztyének három dologról nem mondhatnak le, mert azok Isten törvényén alapulnak: igazság, igazságosság, és szabadság.”

Ugyanezen a nagygyűlésen a néhai J. B. Soucek prágai professzor tett a KBK-ról először említést, amint azt az EEK hivatalos beszámolóiban megtaláltam. Elismerte, hogy sok embernek vannak kétségei a KBK céljai és szándékai felől, de ezt mondta: „Mindamellett mindnyájukat személyesen kérem, hogy lássák meg erőfeszítéseink értelmét. Ezek azt a mély aggodalmukat fejezik ki, hogy mivel a keresztyénség ebben az ügyben (béke) gyengén áll, jogosan esne Isten és az emberek ítétele alá. Ezen a konferencián Európában való közös felelősségünkről beszélhetünk. De ez Európáért való felelősségünket talán nem tartalmazza? Mindnyájunk felelőssége, hogy Európa egyáltalán fennmaradjon, hiszen a világnak egyetlen egy része sem él olyan fenyegetés árnyékában, mint a mi kis Európánk. Csak így menekülhet meg a borzalmaktól és a gyilkos atomháború rémétől.”

A nagygyűlés IV. bizottsága vetette fel ezt a témát, és jelentése többek között a következőket tartalmazza:

„5. Az egyház feladata, hogy imádkozzék és dolgozzék azért, hogy minden atomhatalom, hatásos nemzetközi ellenőrzés alatt, lemondjon az

atomfegyverek használatáról, hogy Európa és az egész világ népei az atomháború fenyegetésétől megszabaduljanak. Európának a népek közötti békés megértés, nem pedig az élet megsemmisítése példájául kell szolgálnia.

6. A jelenlegi kelet-nyugati feszültség idején az európai egyházaknak nagyon is kézenfekvő kötelességei vannak. Ezek:

- egymás meghallgatása,
- egymással való dialógus,
- együttműködés,
- egymásért való imádkozás.”

Tehát már az I. nyborgi nagygyűlés határozottan és egyértelműen állt az európai biztonság és együttműködés oldalára, a világért való felelősség keretein belül. Továbbá először volt szó a KBK-ról, amellyel az évek folyamán jó, testvéri együttműködés alakult ki.

Mire a II. nyborgi nagygyűlés (1960. október 3—8.) összeült, kiszélesedtek az európai nemzetközi feszültség nyílt megvitatásának lehetőségei. Nyilvánvalóvá lett, hogy az EEK célkitűzését és lehetőségeit egyre szélesebb körben értékelik. A nagygyűlés témája: „Az egyház szolgálata a változó világban”, ismét Nyborgban.

Ezen az alkalmon sokkal inkább előtérbe kerültek az európai békével kapcsolatos kérdések. A hivatalos beszámoló nagyon nagy anyagot tartalmaz. Emlékeztetnek arra, hogy a viták hevesége az EEK szerény kereteit már-már szétrombolással fenyegette. Nagyon fontos és nem kis csodálkozásra, Isten iránti hála ad okot, hogy ez az ijesztő lehetőség nem valósult meg. Egy-két jellemző részletet azonban nem árt megemlíteni.

Az első főelőadást dr. Hanns Lilje hannoveri püspök tartotta. A politikai helyzetre mint a világ változásának jelére hivatkozott, majd megjegyezte: „A politikai változások kérdéséhez a Kelet és Nyugat közötti állandó feszültség is hozzátartozik. Kérdés, van-e egyáltalán valódi lehetőség arra, hogy a mi életünkben vagy a század végéig valamiféle tartós válasz adódik a világrendszerek formájában biztos megoldás található.”

A harmadik fő előadást dr. J. B. Jeschke prágai professzor tartotta. Az egyházak nemzetközi felelősségének részletes és mélyreható elemzését nyújtotta ezen a címen: „Az egyház szolgálata a béke nélküli világban”. Előadásának vége felé a következőkre emlékeztette a nagygyűlést: „Vigyáznunk kell, nehogy az evangélium nevében a megosztottságot élmélyítsük és a békétlenség tüzét szítsuk! A szolgálat a béke nélküli világban különleges kiváltság.”

Ez alkalommal a nagygyűlés négy munkabizottsága közül kettő foglalkozott az európai béke és biztonság ügyével. Az első, jelentésének 6. §-ában az igazi bünbánat jellemzőt és szükségességét hangsúlyozta. Majd sürgeti az egyházakat és tagjaikat, támogassanak mindent, a békére irányuló komoly erőfeszítést, harcoljanak az atomfegyverek használata ellen, tevékenykedjenek az általános leszerelésért, ugyanígy harcoljanak a népek megbékéléseért, az egyén jogaiért és szabadságáért. A második bizottság jelentése még inkább részletezte ezeket a sürgető kérdéseket. Továbbá, jobbára általános jelentéséhez külön kiegészítést fűzött, amely majdnem olyan hosszú, mint az első rész. Ez a gyűlés figyelmét az emberiséget fenyegető háborús vagy természeti katasztrófákra hívja fel.

Az egyházakat arra szólítja fel, hogy az óriási feladatokkal bátran nézzenek szembe, együttműködve minden jóakarató emberrel. Ebből az előterjesztésből világos, hogy az időszerű nemzetközi problémák állandóan az EEK napirendjén szerepelnek.

Ez a fejlődés a harmadik nyborgi nagygyűlésen (1962. okt. 1—5.) folytatódott. Témája: „Az európai egyház és a modern ember válsága.” Az elnöklő dr. Leslie Hunter angol püspök világosan adta fel a kérdést a nagygyűlésnek: „Vagy felborul a megfélemlítés jelenlegi ingatag egyensúlya, amely a világ békéjét még fenntartja, és az emberi társadalom egy mindent elpusztító nukleáris háborúval megsemmisíti önmagát, vagy megtalálja az új, háborútól szabad állapotához vezető utat... Az egyházak eddig csak alkalmilag vagy sohasem gondoltak arra, mit kellene tanulnia az emberiségnek ahhoz, hogy háború nélküli társadalomban éljen.”

Egyik szónok a másik után hangsúlyozta a háborútól való félelemnek a modern ember életében előforduló különféle megnyilvánulásait. Dr. Cordon Rupp professzor (Anglia), Dr. Jan Lochmann professzor (Prága), Dr. J. J. Cotsonis archimandrita (később Athén és egész Görögország metropolitája), Joann Wendland (Orosz Ortodox Egyház) beszéltek az emberek közötti új békéért való közreműködésről, az érte való keresztyén felelősség elkerülhetetlenségéről. A 4. bizottság jelentése, amely ilyen problémák megvitatásával foglalkozott, kijózanító volt. Megjegyezte, hogy „...a béke kérdésének különleges sürgőssége, amely az egész világnak életbevágóan fontos, az egyházra bizza azt, hogy e célból minden jószándékú erővel a legszorosabb együttműködést keresse. Az egyházaknak így mindig tudniuk kell, hogyan működjenek közre.” A jelentés néhány általánosabb természetű paragrafussal végződt.

Ez alkalommal a béke kérdéseiről való közös gondolkodás eredménye nem állott arányban a gyűlés elé terjesztett anyag színvonalával.

*

A IV. nyborgi nagygyűlés a maga módján nemcsak kijelentésekkel, de tevékenységével szintén az európai biztonsági kérdésekről való egyezmény sürgősségét hirdette. Már magában is egy olyan lehetetlen és nagyon veszélyes helyzetnek a látványos kifejezése volt, amely felé Európa gyorsan közeledett. A „Nyborg IV” egy tengeri hajón, a Bornholmon játszódtott le. A nagygyűlést 1964. október 5—9-re tervezték, újra Nyborgban. Néhány héttel a gyűlés előtt azonban komoly vízumnehézségek merültek fel, amelyek megakadályozták volna az NDK-beli egyházak nagyobb delegációjának részvételét. Miután minden más kísérlet meghiúsult, elhatározták, hogy kibérelik a „Bornholmot”, és a nyílt tengeren tartják meg a nagygyűlést. Bár a technikai lebonyolítás tökéletesen sikerült, a gyűlés áthelyezése a konferencia színvonalára bizonyos hatással volt. Mindazonáltal a „Bornholm-nagygyűlés” ténye, amely az EEK alkotmánya elfogadására is alkalmat nyújtott — világosan jelezte, hogy az egyházak a pillanatnyi nehézségek ellenére is együtt kívánnak maradni. Egyúttal példát is szolgáltatott egy európai politikai egyezményre, valamint a béke és biztonság megszilárdításának szükségességére.

Ernst Wilm elnök a megnyitó istentiszteleten emlékeztetőre használta fel az alkalmat prédikációjában: „Amikor ennek a Balti-tengernek a partjaira gondolunk, ahol most hajózunk, a dán és svéd partokra, az NSZK és az NDK partjaira, a lengyel, finn és orosz partra — olyan partok, emberek, országok, népek élnek e tenger körül, amelyek különböznek egymástól. Igen, annyira különbözőek, hogy mi, bár a témánk „együttélés a kontinensen”, földrésznkön mégsem jöhetnek össze; inkább el kellett hagynunk azt, és hajóra szállnunk, hogy együtt lehesünk.”

Az alkotmány elfogadásával és az állandó titkárság megteremtésére irányuló előkészületekkel az EEK alkalmasabbá vált arra, hogy egységes testületként jobban megközelítse azokat az európai politikai problémákat, amelyeket a múltban gyakran említett, de mégis túl gyöngye volt ahhoz, hogy megküzdjön velük. De a dolgok változni kezdtek, és az európai biztonság kérdései határozottabban körvonalazódtak.

Az V. Nyborg-nagygyűlésnek, amelyet az ausztriai Pörschacham—Wörthersee-ben 1967. szeptember 29. és október 5. között tartottak, ez volt a témája: „Szolgálni és kiengesztelni.” A politikai kérdéseknek nyilvánvalóan megfelelő helyet kellett elfogadniuk. Így is volt. Az I. munkabizottság jelentése részletesen elemezte az európai béke megteremtésének különböző állomásait, majd megállapította: „Az EEK elnöksége és Tanácskozó Bizottsága vegye fontolóra egy olyan tanulmányi csoport alapítását, amelyben szakértők vennének részt és amely a béke és a békét fenyegető politikai események problémájával foglalkoznék... Így az EEK a béke kérdéséhez megfelelő hozzájárulást tudna nyújtani.” Sajnos az eszközök hiánya néhány évre elodázta a javaslat megvalósítását.

Az V. bizottság, miután jelentése 12. §-ának elején kijelentette: „Európa országai egyre inkább kölcsönösen függnek egymástól”, kifejtette álláspontját. Azután a beszámoló 13. §-ában egy új és nagyon jelentős javaslat következik: „...javasoljuk, hogy európai kormányfői értekezletet tartsanak. Egy ilyen értekezlet megnyitná a további kibékülés lehetőségét és hasznos lépést tenne a béke megszilárdítása felé. Jelentős szerepet játszhatna az ellenséges akadályok megszüntetésében, a baráti kapcsolatokban és a harmadik világ fejlődési nehézségeinek leküzdésére irányuló együttműködésben.”

Ez a határozat képessé tette az EEK-t arra, hogy az európai biztonsági és együttműködési konferencia létrehozását célzó erőfeszítések fokozásához sokféleképpen teljes támogatást nyújtson.

A másik jelentős tényező, amely kb. a „Nyborg V” idejétől kezdve egyre nyilvánvalóbbá lett, bár eredete a Nyborg III. és IV. közötti időre nyúlik vissza — a gyűlések közötti folyamatos munka fejlődése volt, főleg munka- és alkalmi tanulmányi csoportokban. A főtitkárnak az elnökség, vagy a Tanácsadó Bizottság üléseire készített beszámolóitól azt várták, hogy az EEK munkáját az európai fejlemények keretében megfelelő helyre tegye. Így az európai politikai fejleményekkel kapcsolatos szakaszok rendszeressé váltak a jelentésekben. Ezeket azután megvitatták és a tagegyházakhoz továbbították, hogy emlékeztessék őket az európai és a világméretű nemzetközi megértést elősegítő munka állandó fontosságára.

1969-ben másik fontos lépést tettek, amikor dr. Nagy Gyula professzor vezetésével egy munkabizottság Gwattban (Svájc) konzultációt rendezett az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia témájáról. Több mint 50-en jöttek össze, Európa minden részéből. Ez a jelentős lépés volt, az EEK első alkalommal rendezett olyan tanácskozást, amelyen kifejezetten az egyházak politikai felelősségét vitatták meg. A vita eleven volt, bár néha nehéz. De a gyűlés egyhangúlag olyan jelentést tudott készíteni, amelynek cikkelyei a végén többek között nyomatékosan felszólítják az egyházakat, hogy az európai biztonságot célzó erőfeszítéseket támogassák. Az első kísérlet eredményei tehát biztatóak voltak.

*

A VI. nyborgi nagygyűlést ismét Dániában, 1971. április 26. és május 3. között tartották. Témája: „Isten szolgálja — az emberek szolgálják”

volt. Az összes nyborgi gyűlés közül a leghosszabbra sikerült, és a legzélesebb körben méltányolták. Dr. Werner Krusche, magdeburgi püspök ragyogó megnyitó előadásának záró részében számos olyan következtetést vont le, amelyek az európai helyzetre közvetlenül alkalmazhatók voltak. Ezeket a következő megállapításával lehet összefoglalni: „A különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élése a béke alapja Európában. Együtt élésre nyilván azért van szükség, hogy erőteljesebben az együttműködés irányába fejlődjünk.”

A gyűlés ezt a határozott irányvonalat követte, és ezt jelentősen támogatottak Geurges Crespy francia professzor és dr. Nagy Gyula professzor. Először egy új munkacsoport létrehozását indítványozta a gyűlés „Béketeremtés Európában” címmel. A gyűlés egyik határozata így kezdődik: „A VI. Nagygyűlés elhatározta, felkéri a tagegyházakat és vezetőiket, hívják fel országaiuk kormányainak figyelmét egy európai biztonsági és együttműködési konferencia megtartásának égető szükségére.” Jóváhagyta a 4. és 5. bizottság jelentésének lényegét, amelyek részletes javaslatokat tettek az egyházak békemunkájára; azokat elfogadásra ajánlották az egyházaknak és megfelelő intézkedéseket kértek tőlük.

Amint a körülmények lehetővé tették, az új munkacsoport Varsó közelében Prtti Pesonen finn professzor vezetésével megtartotta első ülését. Itt elhatározták, hogy egy, az európai biztonság kérdéseiről folyó tanácskozásnak abszolút elsőbbséget fognak biztosítani. Ennek célja az volt, hogy segítse az egyházak tájékoztatását, a politikai konferencia időszereit témáiról, amelynek előkészületei már megkezdődtek. A tanácskozás témája: „A béke megszilárdítása Európában és az egyházak különleges hozzájárulása” volt. Engelbergben (Svájc) tartották 1973. május 28. és június 1. között, az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia első része helsinki megnyitásának előestéjén. KB. 50 résztvevőnek kellett a különböző európai politikusok, politikai tudósok és hírmagyarazók néha egymásnak ellentmondó nézeteivel kapcsolatban állást foglalnia. Ezeket előrebocsátva utána magukat is megkérdezték, hogyan tudnának az egyházak közreműködni? Számos értékes ajánlást tettek ilyen témákról: „a teológia, mint a békemunka alapja; a fiatalabb nemzedék, a politikai vezetők és a nemzetközi szervezetek közreműködése a békéért folytatott erőfeszítésekben”. A tanácskozás beszámolója hasznos cselekvésre ösztönzött. Ez az esemény egy sor olyan tevékenység kezdetét jelezte, amelyek szorosan kapcsolódtak az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia fejleményeihez.

*

Az EEK különféle szervei az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia hosszas tárgyalásait érdeklődésükkel és közbenjáró imádságaikkal kísérték. Amikor a Helsinkii Záróokmányt 1975 nyarán aláírták, ezek mindjárt az azt követő munkára fordították figyelmüket. Ez a „Helsinki-tanácskozásokban” is megnyilvánult. Céljuk az volt, hogy bátorítsák az egyházakat: kísérik figyelemmel a záróokmányban lefektetett elveket, és kapcsolódjanak bele megvalósításukba.

*

Közben 1974. szeptember 16—23-ig Engelbergben az EEK megtartotta VII. nagygyűlését. Az egyházak részvétele itt, egyetlen és közös erőfeszítésként sokkal világosabban fejezte ki mind az egyház egységének

kinyilvánításáért, mind pedig a békéért folytatott küzdelmet, mint azelőtt bármikor. Témája: „Az evangélium üzenete alapján való munkálkodás — Egység Krisztusban és béke a világban”. A témáról Helmut Hild egyházelnök (NSZK) és dr. Pákozdy László Márton professzor tartotta a két fő előadást.

Hild elnök előadásának elején megkérdezte: „Ezek a jelszavak egység, béke, változó idők jelzik, hogy ütött az óra, amikor Európa (és az egész világ) egyházainak döntenie kell. Lehet-e „kairosz” ez az óra a szó bibliai értelmében? Olyan időszak, amikor a bibliai üzenet és az egyház példamutató cselekvése a meggyőzés erejével hat? A felelet nagymértékben attól függ, hogy az egyházak eljutnak-e a Krisztusban való egységre, és attól, hogyan lépnek közösségre a világ békéjének szolgálatában”.

Pákozdy professzor jelentős figyelmet fordított arra, hogy mi különbözteti meg a szervezetet, az életkörülményeket és az életfolytatást Európa különböző részeinek egyházaiban. Ezután beszélt az egység jellegéről, céljáról az adott körülmények között: „Természetesen elmúlt már az az idő, amikor Európa jelentette mindennek a központját, de ez még nem szükségszerűen jelenti mindama jónak a végét, amelyet Európa még a világnak nyújthat... Feltéve, hogy hamarosan ismét megtalálhat egyfajta minimális egységet — amely a jövő magva. Amelyben fokozatosan, az ellentétes politikai rendszerek, az erők megoszlása közötti különbségek ellenére is, létre lehet hozni és megszilárdítani a népek, népcsoportok között a biztonságot és együttműködést. Máskülönbön ezek állandóan, napról napra drága és veszélyes fegyverkezési versennyel járnak”.

A Nagygyűlés részletes nyilatkozatot fogadott el, amely a Tájékoztatási Bizottság jelentésének része. Ebben üdvözi az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia kezdeményezéseit, biztatja a tárgyalások részvevőit. Felhívja az európai egyházakat, hogy érdeklődjenek a résztvevők előtt levő problémák iránt és imádságaikkal állandóan támogassák azokat, akik a békéért munkálkodnak. Csak négy tartózkodás volt. Az egyházakhoz intézett üzenetben, részletezve az Európában fennálló feszültséggócokat, a gyűlés kijelentette: „Mindezen európai konfliktusokkal szemben az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciának sokkal fontosabb szerepe lesz mint valaha. A Nagygyűlés kifejezi azt a reményét, hogy ez a konferencia, amely földrészünknek olyan fontos, hamarosan gyümölcsöző eredményeket fog hozni. Mindenkit bátorítunk, aki közvetlenül felelős, hogy a megoldásra váró problémák bonyolultsága ellenére se csöggedjen el.”

*

Most az előadás vége felé hadd térjek vissza röviden az EEK „Helsinki-tanácskozásokra”, amelyeket már említettem. Eddig három ilyen konferenciát rendeztünk, és határozottan kijelenthetem, hogy színvonalas, hasznos munkát végeztek. Mostani előadásom körülményei között örömmel állapíthatom meg, hogy ez a siker nagymértékben dr. Nagy Gyula professzoruk fáradhatatlan munkájának köszönhető. 1974-ben a VIII. nyborgi nagygyűlésen az EEK tanulmányi igazgatójává választották. Ebben a minőségében az első tanácskozás előkészítésében és lebonyolításában fontos szerepe volt, a másik kettőnek pedig teljesen ő volt a felelős vezetője. E tanácskozások dokumentumai olyan sok anyagot tartalmaznak, hogy azok részletes kifejtése külön előadást igényelne. Itt csak a tényeket tudom ismertetni.

Az EEK büszke arra, hogy a Záróokmány aláírását követő három hónapban az első nemzetközi ökumenikus szervezet volt, amely az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia eredményeiről az egyházak részére megbeszélést szervezett 1975 október 27 és 31 között Buckow-ban (NDK). Témája: „Az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia és az egyházak” volt. Ez a közzétett jelentés címe is. A tanácskozás célja az volt, hogy képessé tegye az egyházakat a Záróokmány tartalmában való elmélyülésre és vele kapcsolatban az egyházak feladatait körvonalazza.

A második ilyen tanácskozás a Záróokmánynak a fejlődő területeket érintő jelentőségére mutatott rá, mind a „harmadik világban”, mint Európában. Ezek a területek aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia valójában helyzetük rosszabbodását fogja okozni. A találkozó színhelye a Linz melletti Gallneukirchen volt, 1977. március 7—11. között. Amint már az 1973-as konzultáción, az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia előestéjén is, ez alkalommal is megtisztelték bennünket kelet-európai nem-egyházi szakértők részvételükkel. Az egyik ilyen előadó dr. Simai Mihály professzor volt (aki már 1973-ban is jó szolgálatot tett nekünk), a másik dr. Anatolij Kucsenkov szovjet professzor. Ezen a tanácskozáson nagy teret szenteltek a leszerelés kérdésének, amely az elmúlt években az EEK munkájának fontos témája lett és még valószínűleg sokáig az is marad.

És most az EEK története legutolsó szakaszához közeledünk. Hiszen a harmadik tanácskozás itt Siófokon volt, 1978. szeptember 26—29. között. Témája: „Biztonság, leszerelés és gazdasági élet — Szociáletikai kihívások az egyházak és a keresztyének számára Helsinkit és Belgrádot követően”. Ne felejtjük el, hogy az elmúlt év végén és az év elején tartották Belgrádban az első, Helsinkit követő Konferenciát. A mostani siófoki tanácskozáson a leszerelés kérdése fokozott hangsúlyt kapott. A számos kiváló előadó közül dr. Simai és dr. Bognár professzor ismét nagy segítségünkre volt. A témát három munkacsoportban vitatták meg, amelyek a következőkkel foglalkoztak:

- A fegyverkezési verseny — út a népek biztonsága felé?
- A fegyverkezési verseny és a gazdasági élet kölcsönhatása — a béke és igazság megvalósításának akadálya.
- A leszerelés előmozdítása — összehangolt és eltérő lépések az egyházak és a keresztyének előtt a különböző európai helyzetekben.

A konzultáció teljes anyaga valószínűleg a jövő év elején jelenik meg három nyelven az EEK 11. számú kiadványaként.

*

Az EEK elnöksége és Tanácsadó Bizottsága szintén nagy figyelemmel kísérte a belgrádi konferenciát a Iasiban (Románia) 1977 májusában tartott találkozón. E tárgyban üzenetet intézett az egyházakhoz, amelyet Európa minden részének egyházaival örömmel üdvözöltek. Az EEK természetesen a második, 1980-as madridi, Helsinkit követő konferencia iránt is nagy érdeklődést fog tanúsítani. Az is egészen természetes, hogy az európai biztonság és leszerelés kérdése az 1979 októberében Krétán tartandó VIII. naggyűlésen is jelentős helyet foglal majd el. Témája: „A Szentlélek erejével — szabadok a szolgálatra a világban”. Ez alkalommal az egyik bizottság témája: „A teremtés sáfárai és a béke szolgái a fenygetett világban”.

Remélem, megmutathattam azt, hogy az EEK-ban hosszú története van a békemunkának. Valamint azt is, hogy az elmúlt néhány évben jelentős fejleményekre került sor. Előadásom legjobb esetben is csak vázlatos ismertetését nyújthatja annak, ami történt, és amelyben a magyar képviselők: az Elnökségben dr. Ottlyk Ernő püspök, a Tanácsadó Bizottságban Kovách Attila zsinati tanácsos, hivatali idejük alatt jelentős szerepet játszottak.

Mindez csak kezdetet jelent, amelyet folytatnunk kell. Az EEK-ban mi nagyon is tudatában vagyunk annak, hogy mindaz, amit eddig vállaltunk, csak néhány kezdő lépés egy igen hosszú úton. Ezen az úton kell az egyházaknak minden békeszerető erővel készségesen együttthaladnunk. Ez az út vezet Európa és a világ békéjéhez a Krisztus iránti engedelmességben!

„Boldogok a békességre igyekezők, mert ők Isten fiainak mondatnak” (Mt 5,9).

„Keressétek és kövessétek a békességet!” (Zsolt 34,14, 1 Pt. 3,1).

Megjelent

Bozóky Éva:
CLAUDIA

című regénye Pilátus feleségéről

Ára: 30,— Ft

Kapható a Sajtóosztályon

Ótestamentumi messianizmus

Máté evangéliuma elején megjelenik az Úrnak angyala Józsefnek álomban és ezt mondja: „Ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, mert ami benne fogant, az a Szentlélektől van. Fiút fog szülni, akit nevezz el Jézusnak, mert ő szabadítja meg népét bűneiből.” Ehhez az angyali üzenethez fűzi az evangélista a megjegyzést: „Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjen, amit az Úr mondott a Próféta által: Íme a szűz fogan méhében, fiút szül, akit Immánelnek neveznek, ami azt jelenti: Velünk az Isten” (Mt 1,20—23).

Semmi kétség, hogy itt Ézs 7,14-re utal az evangélium. Ezeket az ígétet i. e. 733-ban mondta a próféta Áház királynak a Felső-tó vízvezeték végén, a Ruhafestők mezejéhez vezető úton. Ha megkérdezzük az OT szakértőit, hogy itt mit is akart mondani a próféta a fiatal királynak, akkor bár eltérő magyarázatot mondhatnak, de abban megegyeznek, hogy az akkori történeti szituációból igyekezzenek megérteni a próféta szavait. Valószínűleg senki sem mondja, hogy ott a próféta Jézusra és természetfeletti születésére gondolt... Különösen akkor nem, ha összefüggésében olvassuk Ézsaiást: „Íme egy fiatalasszony teherben van és fiút fog szülni, akit Immánelnek neveznek” (14 v). „Mert mielőtt ez a gyermek meg tudná vetni a rosszat és a jót tudja választani, elhagyott lesz a föld, amelynek két királyától rettegsz” (16. v.). Mit akar ezekkel a szavakkal mondani Ézsaiás? Áház király a város védfalait és a vízvezetéseket ellenőrzi, mert Recin és Pekah királyok Jeruzsálem ostromára készülnek. A király *bátorítására* mondja a próféta: Ne félj, Isten velünk van! Immánel! Ne aggodalmaskodj a családod miatt sem (az ókorban gyakori volt, hogy a legyőzött királyi családot kiirtották, hogy ne maradjon trónkövetelő), az állapotos királyné megszüli gyermekét és hamar, mielőtt a kis gyermek megnőne, elpusztul a két ellenséges király.

Nem hétszáz évvel — Jézusra —, hanem mondjuk hét hónappal akar itt előre profétálni Ézsaiás. Nem is gondolt itt a gyermek születése során valamilyen különleges, természetfölötti eseményre, mert csak a Septuaginta fordította 400 évvel később így tevésen a próféta szavait, s ez került aztán át az ÚT-ba. Ezt szövegnél a egy történész kutatásai eredményeként.

Lehet ezt az ígét ezek után messiási proféciónak érteni? Egyáltalán hogyan kell értenünk az ÓT-i profétákat, pontosabban magát az ÓT-ot? Van az ÓT megértésének sajátos ószövetségi kulcsa?

Vázlatos történeti áttekintés

A keresztyénség nem érezte problematikusnak az ÓT-hoz való viszonyát a 17. évszázadig (kivéve Markiont). Az egyház a reformáció előtt és a reformáció után is megvolt az ÓT-i teológia tudományága nélkül.

Sem Luthernek, sem a korabeli kath. egyháznak nem jelentett az ÓT különleges kérdést vagy külön szemléletmódot. A felvilágosodás hozta a *történelemszemlélet-változást*.

A reformáció idejében a Bibliának minden története és minden mondata „egyenlő” távolságban volt az olvasótól. A Biblián belül nem éreztek különböző összefüggéseket, hanem egységben látták az ÓT-ot és az ÚT-ot. Ha találtak nehézséget, azt úgy oldották meg, hogy az ÓT bizonyos részeit dicta probantiaknak értették, más részeit viszont szimbolikusan értelmezték.

A felvilágosodás idején az események történeti összefüggésekbe kerültek, történelmi szempontok érvényesültek. A Bibliát is így kezdték vizsgálni, hisz a Bibliát is átszövik a történelmi-politikai események.

A történelemszemlélet hatására a Biblián jobban, plasztikusabban kezdtük érteni. Megtanultuk, hogy az ÓT nem egy statikus képet rajzol elénk a régmúlt időkről, hanem egy utat, egy dinamikus életet ír le. Ábrahám egyszerű, sivatagi démonokkal küzdő hitétől hosszú út vezet Dániel proféta látomásáig. Ezt az idői különbséget ma már nem kell a teológusokban tudatosítani, mert bennünk van az idői különbségekre figyelő történelemszemlélet.

Korábban úgy is gondolták, hogy az ÓT ígéretei és jövendölései betű szerint valósultak meg az ÚT-ban. A még be nem teljesedett ígérek és jövendölések pedig majd az eszkatológiában fognak megvalósulni. A messiási proféciákban teljes „Krisztus-képet” véltek látni.

A történelemszemlélet hatására a korábban elfogadott, egysíkú képet felbontották, majd az „önállóság és függetlenség” gondolatától vezetve szétszedték annyira, hogy Kittel kénytelen megkérdézni 1921-ben a szélsőséget képviselő vallástörténeti iskolától: Kicsoda a vallástörténeti iskola Istene? Lehet-e hozzá ma imádkozni, ha szavát *csak* a történelmi eseményekből olvashatjuk ki?

A radikális történelemszemlélet zsákutcájának hatására újra előtérbe került az ÓT értelmezésének kérdése. A problémát fokozta a 30-as években fellépő DC mozgalom, mely politikai-ideológiai nézeteket igyekezett érvényesíteni a teológián belül, s ezért vetették el a zsidók ÓT-át.

Akkor forgalmazták meg a problémát így: felismertük a történeti szemlélet szűkségességét a Bibliára vonatkozóan is, de meg kell találni az ÓT helyét a keresztyén teológiában. Hogyan és mennyiben szól az ÓT-ban ugyan az az Isten, akihez az ÚT-ban Jézus is szól, s akiről a keresztyén hitvallások is beszélnek?

Kiről és miről beszél az ÓT?

„A bibliai kijelentésekben Isten nem időfeletti mitosokban jelenik meg — mondja Noth —, nem is érvényes igazságok dogmatikarendszerében mutatja meg magát, hanem a történeti eseményekben s éppen az ÓT-ban találunk igen sok ilyen történeti elbeszélést”. Hasonló gondolatokban mozog von Rad is; az ÓT történelemkönyv. Ez elmondja az Isten igéje által munkált történelmet, mely a világ teremtésétől az eljövendő Emberfiáig tart. Zimmerlinél ezt olvashatjuk; Ha áttekintjük az egész ÓT-ot, akkor beléhelyeztetünk az ígért és annak beteljesedése folyamatába, mert az történetik Izrael népében.

Érdemes figyelni Martin Buber zsidó teológus meghatározására is:

Jahve a történelemben munkálkodó Isten. A történelmet ő nem egy történetfölötti időtlenségéből határozza meg, hanem maga is belép a történelembe.

Az idézetekben, illetve ezeknél a teológusoknál a történelem különös súlyt kap. Azért kaphat náluk hangsúlyt, mert már nem a XIX. század zsákutcába futott történelemszemléletével dolgoznak. Számukra a *történelem és Isten összetartozik*, mert a történelmet Isten irányítja. Ezekből láthatjuk, hogy az ÓT teológia elfogadja és magáévá teszi a történeti összefüggéseknek a szemléletét. Nem lát visszautat a reformáció és az orthodoxia korába, másrészt megszabadult attól a történelemszemlélettől, mely szerint az emberiség történetét megérthetjük a Bibliában Isten cselekvése nélkül is.

Amikor Izrael népe hitét megvallja, hogy Isten az aki a Nádas-tengernél megmentette őket, s Istennek ez a cselekedete formálta egy néppé őket, akkor a történész vizsgálhatja az akkori eseményeket, tanulmányozhatja a nép hittudatát, ennek a hittudatnak a jelentőségét az egy néppé formálódásban, de nem veti fel azt a kérdést, mert az már nem tartozik a tudománya körébe, hogy mindez csak azért volt lehetséges, mert Isten cselekedett. *Az események mögötti végső okot a teológus látja, mert az már a hit területe.*

Miért beszélhet a teológus Istenről a történeti események vizsgálatakor is? Láthatóvá, bizonyíthatóvá vált számára Isten cselekvése? (De ha látható, akkor már a történész is vizsgálhatná!) Vagy csak úgy hiszvéli, hogy ott Isten cselekedett?

A nép nem azért hihette az egyiptomi kiszabadulásban Isten cselekvését, mert látta volna Isten cselekvő kezét, hanem azért mert a *szabadítást megelőzte Isten kijelentése, Isten ígéje*: „Az ÚR pedig azt mondta: Megláttam népem nyomorúságát Egyiptomban, és meghallottam kiáltásukat a sanyargatók miatt, mert ismerem fájdalmukat. Le is szállok, hogy *kimentsem* őket Egyiptom hatalmából és *elviszem* őket arról a földre és jó tágas földre *viszem* őket” (2 Móz 3,7—8). Ennek az isteni ígének a megtapasztalását látták a szabadításban, s ezért beszéltek Isten cselekvéséről. *Az ígéret (ige) és a történelmi tény* összekapcsolása révén válik tehát a történelmi esemény Isten cselekvésévé, illetve válik a történelem Isten cselekvésének látható színhelyévé. *A kettő összefüggését látnunk és ismernünk kell*, hogy helyesen értsük a Bibliát, különösen is az ÓT-ot.

Az ígéret és beteljesülés kérdése volt a következő gondolatkör, melyben a teológusok tovább szerettek volna lépni. Zimmerli mutatott rá, hogy az ígéret-beteljesedés fogalompár az ÓT-ban is Isten visszavonhatatlan kegyelmét akarja tudatosítani. Isten a választott népet Egyiptomból nem pillanatnyi szimpátiából vezette ki, nem véletlenül kötött szövetséget a néppel a Sinai hegynél és nem csak jó hangulatában vezette be őket az ígéret földjére, vagyis nem hangulati döntés áll mindenek mögött, mely a következő pillanatban az ellenkező végletbe csaphat át, hanem mindez Isten kegyelmes döntésének következménye. *Ezt kijelentette már korábban s ez valósul meg a történelemben.*

Baumgärte] erlangeni professzor *különbséget, sőt ellentételt* lát Verheissung című könyvében Isten ígérete és a próféták jövendölése közt. Szerinte az ígéretben Isten a cselekvő, a szóló; a prófétálásban viszont az ember az. Az ígéreteket ő mind visszavezeti az ÓT nagy ígéretére: Én vagyok az ÚR, a te Istened, — s szerinte ez hordozza az ÓT-ban az Istennel való bármilyen közösséget, és végül ez az ígéret valósul meg Jézus Krisztusban.

A másik lényeges ellentét Baumgärtel szerint, hogy a jövődölés-prófécia hozzáköti az ígéret beteljesülését, annak idejét és módját a próféta által előre „látott” eseményekhez. A próféták jövődölése nem teljesedett be mindég, gyakran másképp következett be, amint ahogy azt gondolták, — de Isten ígérete mindenképpen megvalósul, mert Isten ígérete, hogy ő a mi Istenünk lesz, megvalósult Jézus Krisztusban. A prófécia idői és népi kötöttségben szólal meg, az ígéret viszont abszolút, független minden földi föltételtől. A jövődölés-prófétálás fogalmát Istenre alkalmazni nem lehet, mert Isten nem jövődöl, hanem akaratát kijelenti. Az ember viszont nem tud föltétlen ígéretet tenni, mert azt nem áll módjában megvalósítani, tehát csak prófétálni tud...

Baumgärtel okfejtése sok igazságot tartalmaz. A két fogalom: *ígéret és jövődölés-prófétálás azonban nem két egymást kizáró fogalom*. Az ÓT próféciái nem egyszerűen emberi jövődölések, hisz sokszor az isteni igényt kifejező formulával kezdődik: Így szól az ÚR... és Isten kijelentése következik egy ember ajkán. De Isten nagy ígérete is: „Én az ÚR vagyok a te Istened” szintén emberi ajkon elhangzó ígéret! Továbbá a próféták nem egyszerűen a jövődölő események megjósloi, Isten eljövendő útjának kicövekelői, determinálói, hanem a pillanatnyi adott szituációban hangzik fel sokszor *a próféta ajkán egy lehetséges jövő, hogy az a jelent formálja*. A próféta nem egyszerűen egy eljövendő valamit, hanem *a jövőben is cselekvő valakit hirdet meg*. A próféciában tehát nem egyszerűen a megígért *dolog* a lényeges, *hanem az ígéret, mint megvalósulás, mert az Isten jelenvaló cselekvését mutatja*. A Biblia ezért történelemkönyv: Isten kegyelmes cselekvésének a bemutatása. Isten ígérete és cselekvése az élő embert éri el, s ott valamit eredményez. Hogy mit eredményez, azt nem lehet előre megmondani. A felelet lehet ujjongó örvendezés, de lehet közömbös, letargikus elfordulás is. A feleletet nem lehet mechanikusan, automatikusan kiszámítani. Ezt az emberi magatartást is tükrözi a Biblia.

Az ÓT írásmagyarázatának kérdése

Az ortodoxia úgy gondolta, hogy úgy áll rendelkezésére az ÓT-ban Isten kijelentése, hogy nem is kell tekintettel lennie a történeti összefüggésekre. Az egyes ígéket kiragadták a történeti összefüggésükből, hogy igazoljanak bizonyos dogmatikai kijelentéseket. A felvilágosodás hatására az ellenkező véglét alakult ki: a lényeges és fontos a történelem. Ha valami nem igazodott a történelemszemlélethez, akkor azt tévesnek minősítették. E két ellentétes időszakban tulajdonképpen nem figyeltek az ÓT kijelentésére, mert egyrészt az ÓT csak kelléktár volt a dogmatika számára, másrészt egy dogmatikus történelemszemlélethez igyekeztek hozzáigazítani az ÓT-ot.

Új állomást jelentett az útkeresésben Wilhelm Vischer: *Das Christuszeignis des Alten Testaments* 1934-ben megjelent könyve. Könyvének igen nagy hatása volt, sokan még ma is öntudatlanul követik irányát.

Vischer azt mondja: „A Biblia teljes érvénnyel a Szentlélek hitelesítésével arról tesz bizonyosságot, hogy a názáreti Jézus a Krisztus” „Az ÓT megmondja micsoda a Krisztus, az ÚT, hogy ki Ő, és pedig úgy, hogy érthetővé válik: csak az ismeri Jézust, aki őt elismeri Krisztusnak, és csak azt tudja, hogy micsoda a Krisztus, aki tudja, hogy ő Jézus. Így utal a két testámentum ugyanattól a lélektől áthatva kölcsönösen egymásra. *Egyetlen íge nincs az ÚT-ban, mely ne nézne maga mögé az*

ÓT-ba, illetve az ÓT minden ígéje önmagán túlul az Újba, arra az Egyre, Jézusra. A keresztyén egyház a két Testámentum egységének elismerésén áll vagy bukik. Az az egyház, mely az ÓT-i bizonyágtétel értékét az ÚT-ival szemben leszállítja, az nem hiszi az apostolok üzenete döntő részét és megszűnik keresztyénnek lenni. Az apostoli igehirdetésben az a döntő, hogy Jézus az ÓT Krisztusa. (Ezt a DC mozgalom élede idején írja!).

Az egység felismerése azonban nem jelenti azt, hogy ne lássuk a *kető üdvtörténeti különbségét*. Amikor Vischer azt állítja, hogy mindkét Testámentum egyformán ígéri Isten királyságának eljövételét, nem veszi figyelembe azt, hogy az ÚT szerint Isten országa Jézus Krisztus születése által itt van.

Vischer fontos felismerése, hogy az Ótestámentum nem független Krisztustól. De az a mód, ahogy Krisztust „megtalálja” az ÓT-ban, számkra idegen. Allegóriák segítségével magyarázza az ÓT-ot, s „minden fából keresztfát csinál”, ahogy a népies jellemzés mondja Vischerre.

Nem a mi utunk az allegorizálás útja, azért sem, mert az intellektuális írásmagyarázat, amely sokszor nagyon tetszetős, de nem válik egzisztenciálissá, mert nem állít közvetlenül Isten színe elé.

Nem volt ilyen nagyhatású Bultmann: Weissagung und Erfüllung című írása, noha egy-két megállapítása közkinccsé vált. Az egyik ilyen megállapítása, hogy mi már másképp értjük az ÓT-ot, mint az ÚT-i ember. A 2000 év távlata miatt nem tudjuk úgy érteni az ÓT-ot, mint ahogy az az ÚT teszi. A másik lényeges megállapítása, hogy ha nem látjuk azt az összekötő erőt, amit az ÚT embere által idézett ÓT-i ígében ő érzett, akkor meg kell vizsgálni annak a fogalomnak az útját és történetét, amelyen keresztül belekerült az ÚT-ba. Úgy is lehetne mondani, hogy *fogalmak egzegízését és fejlődéstörténetét szorgalmazza*.

Ott azonban téved, amikor Izrael története javendőző jellegét boncolgatja. Ő a belső ellentmondásban, a zátonyrafutásban látja az ígérést. Ezt természetesen csak az Isten kegyelmével való találkozás után látjuk így, mert Isten Krisztusban új kezdést ad, amely nem új történelmi fejlődés kezdetét jelenti, hanem új teremtést eszkatologikus értelemben.

Von Rad új értelmezési módon kísérli meg az ÓT megközelítését, mégpedig a tipologikus írásmagyarázattal. „Az Isten ígéje által létrehozott történelemben az újtestámentumi Krisztuseseményeket” látjuk előre kifomálva. A részletes okfejtésben azonban érezzük, hogy igen csak erőltetett ez a megállapítás, s maga sem ragaszkodik hozzá. Fontos azonban az a megállapítása, amikor az ígéretek beteljesedését vizsgálja az ÓT-ban, hogy *„a megvalósulás nem jelenti azt, hogy az egyszerűen már a múltté, hanem sokkal inkább az újabb, egy nagyobb ígélet alapja lesz*.”

Összefoglalás

A mi korunk úgy találja, hogy az ÓT az isteni ígélet megvalósulásának története, az egyik oldalon, a kezdet oldalán az ígélet van, a másik végén a beteljesülésre mutató, de önmagán túlulató megvalósulás. Az ÓT-i írásmagyarázatnak nem kell különleges utat keresnie (allegorikus, tipologikus), hogy megértse az ÓT-ot, hanem a történeti utat kell végigjárnia, különös tekintettel a fogalomtörténetre, ahol az egyes beteljesült fogalmak új ígéretek alapjai lesznek. Arra nem a írásmagyarázónak kell figyelnie, hogy ez az út Jézus Krisztushoz vezessen, mert arról maga a történelem ura gondoskodik.

Térjünk most vissza a dolgozat elején említett ézsaiási próféciához és próbáljuk meg az „Immánuel fogalom” történetét végigjárni és közben meglátni, hogy hogyan módosul annak értelme éppen a megvalósulások révén.

Láttuk, hogy közeli időre, 7 hónapra (?), vonatkozott eredetileg a prófécia. Ez be is következett, s az egész ügyet könnyen el lehetett volna felejtetni. De Ézsaiás nem felejtette el, hanem leírta azt egy emlékiratban, könyvének 6—9 fejezeteiben. Ez az emlékirat azonban már mutatja, hogy maga a próféta kezdi átértékelni a próféciát, s az eredeti jelentésen túli értelmet kapnak a prófétaí szavak. Áház király vonakodik csak egyedül Istenre hagyatkozni, s ezért látja a próféta az elkövetkezendő nehéz napokat. A sötét jövő láttán szinte felkiált a próféta — a maga megnyugtatóására? — Immánuel: velünk lesz az Isten (8,8). Itt az Immánuel már a Dávid dinasztiára vonatkozik, akinek az isteni ígéret szólt. Ha az ígéret alapján Isten cselekszik, akkor viszont a külső körülmények is megváltoznak, ezért a 8,10-ben szereplő Immánuel: mert velünk az Isten, egy egész új korszakot ígér az egész nemzetnek. Az emlékirat végén kiteljesedik Ézsaiásnál a béke-világosság gondolköre, s a gyermek születésének képébe torkollik. Mert a gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uraíom az ő vállán lesz... Uralma növekedésének és a békének nem lesz vége Dávid Trónján és országában (9,5—6). Itt Ézsaiás az Immánuel próféciákat már eszkatologikus értelemben veszi, s összekapcsolja a végső üdvkorszakot a Dávid házzal. A 11. rész 1—10 verseiben pedig már határozottan az üdvkorról beszél.

Ha ezek után az Immánuel kifejezés „történeti helyét” kérdezzük, hogy jelentését onnan értsük, látjuk, hogy annak nem egy történeti helye, hanem történeti útja van már Ézsaiásnál is. Ez folytatódik a későbbi időkben, a Septuagintában egészen Mátéig. De visszafelé is kutathatunk. Az Immánuel ígéret csak egy újabb ígéret Dávid családjának. Dávidnak és családjának az ígéretet már Náthán próféta is kijelentette (2Sám 7). Tehát az Immánuel ígéret gyökerét még korábbi időkben is lehetne kutatni. Ha ezt megtesszük, akkor áll eléink az Immánuel fogalom egész története, s többé nem érezzük Máténál tévesnek az ÓT-i idézetet, mert az ÚT emberé az évszázadok folyamán meggazdagodott-megváltozott fogalmat érti ott.

*

Dolgozatomban nem az ÓT-ban fellelhető különféle messiási váradalmakat dolgoztam fel, mert azt már 1954-ben nagyon részletesen megtette Karner Károly az Újszövetségi teológia jegyzetében, illetve legújabban dr. Pákozdy László Márton rádiós beszélgetéseiben, ami megjelent könyvben is Beszélgetések a Bibliáról címen.

Vizont igen fontosnak látom a diakóniai teológiánk számára, hogy figyelmünket jobban fordítsuk az ÓT felé. Sok bátorító útmutatást kaphatunk onnan. A diakóniai teológia a történelemben jelenlevő, munkálkodó Istent találta meg, aki nemcsak a régi utakon tudja népét vezetni, hanem járatlan, új utakon is, aki hatalmát elrejtetten, szolgálatban is gyakorolja. Ezt a szolgáló, rejtetten is cselekvő Urat az ÚT felől találta meg a diakóniai teológiánk. Jó látni azonban, hogy az ÓT is ilyen a történelemben is cselekvő Istent ismer.

Missura Tibor

- Baumgärtel, Verheissung (Berlin, 1954.)
 Bring, Luthers Anschauung von der Bibel (Berlin, 1951.)
 Borkmann, Luther und das AT. (Tübingen, 1948.)
 Bultmann, Weissagung und Erfüllung (Lund, 1948.)
 Fohrer, Studien zur alttestamentlichen Prophetie (Berlin, 1967.)
 Kellermann, Messias und Gesetz (Neukirchen, 1971.)
 von Rad, Typologische Auslegung des ATs (Evang. Theologie, 1952.)
 Vischer, Das Christuszeugnis des ATs (Zürich, 1934.)
 Zimmerli, Verheissung und Erfüllung (Evang. Theologie, 1953.)

JÉZUS, A TESTTÉ LETT IGE

Jézus a feltámadott, élő Krisztus

Amint a címből kitűnik, az inkarnáció ennek a tanulmánynak a témája, bevezetőül mégis a feltámadott Krisztusról kell néhány szót szólni. Hiszen csak a feltámadás felől nézve, onnan mintegy „visszapörgetve” Jézus egész pályájának mozzanatait értjük meg és fogjuk fel azt a hitbeli tényt, hogy a betlehemi esemény isteni inkarnáció volt. Jézus feltámadása és felemeltetése a bizonyosága annak, hogy Betlehemben nem csupán egy született az eddig megszületett sokmilliárd ember közül, hanem az Ige lett testté. A tanítványoknak is hűsvét után vált ez végleges meggyőződésévé. Ez még akkor is így van, ha Jézus kereszthalála és feltámadása előtt is elhangzott a vallástétel: te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia és hogy Jézus: a Krisztus. Tudniillik a Krisztus név mögött ők egészen más tartalmat tétéleztek fel és a Krisztus küldetését homlokegyenest ellenkező módon képzeltek el, mint ahogyan Jézus értelmezte és élte meg. Ezért nem tartott ki nagypénteken egyetlen tanítvány sem amellet a meggyőződés mellett, hogy Jézus a Krisztus. Olyan krisztológiát képviseltek, amit Jézus nem vállalt. *Képtelenek voltak megérteni azt, hogy a Krisztus szolgál a világnak.*

Az inkarnáció összefüggésében így lehet leírni a tanítványok Jézus feltámadása előtti krisztológiáját és nagypénteki csalódásának okát: lehetetlen, hogy az Ige azért lett testté, hogy szolgáljon. A Feltámadott győzte meg őket arról, hogy az Ige azért lett testté, hogy szolgáljon a világnak.

Hazai evangélikus teológiai irodalmunk az elmúlt húsz esztendő során tudományos és népszerű formában számtalan helyen kifejezte azt, hogy az Újszövetség Jézus Krisztusról mint Diakonoszról tesz bizonyoságot. Bibliakutatásunk egyértelműen igazolja, hogy Jézus, mint feltámadott Kyrios nem kisebbíti, nem homályosítja el az evangéliumok Jézus Diakonos-át. Bizonyítja, hogy a Diakonos, a Kyrios. Jézus feltámadása igazolja haláláig menő szolgálatát.

A feltámadott Jézus parancsára indultak el a tanítványok az evangélium hirdetésére és — ismételten és hangsúlyozottan a feltámadott Jézus parancsának engedve — *tettek bizonyoságot arról a Jézusról, aki születésétől feltámadásáig a világot szolgálta.*

A missziói parancsot a négy evangélium és az Apostolok Cselekedetei — különböző formában, de a lényegét tekintve egybehangzóan — a feltámadott Jézus parancsaként közli. Az evangéliumok és az összes újszövetségi kanonikus irat Jézus feltámadása után keletkezett. Ezzel ma minden keresztényen teológus egyetért. Több ez, mint különböző újtestamentumi iratok kronológiai datálása. Miért?

A feltámadott Jézus missziói parancsa, hogy róla tegyenek bizonyosságot. A missziói parancsot időben pünkösd után kezdték teljesíteni. De az evangéliumok összegyűjtése, leírása. *Jézus születésétől mennybemenetelig tartó művének összegzése is a missziói parancs értelmében történt!*

Az egész Újszövetség a feltámadott Jézus missziói parancsa alapján született. És a missziói parancs értelmében tett bizonyosságot a Diakonoszról. Így is mondhatjuk: a feltámadott Jézus missziói parancsa értelmében fogadták el az evangélisták azt a tényt, hogy a feladatuk a Betlehemben született és a Golgotán meghalt Jézusról való bizonyosságtétel. Erre csak egyetlen példa: az emmausi tanítványoknak maga a feltámadott Jézus tett bizonyosságot arról, hogy ami nagypénteken Jeruzsálemben történt, az Isten akarata és Krisztusnak szenvednie kellett. Mi másnak fogjuk ezt fel, mint annak, hogy Jézus húsvét után kifejezetten és hangsúlyozottan a korábbi, nagypénteken kicsúcsosodó szolgálatára fordította a figyelmet, arról tett bizonyosságot?

Húsvét után Jézus nem tett újabb csodákat, nem tartott nagy beszédeket, hanem mindannak a hirdetésére, továbbadására és megélésre kötelezte a benne hívőket, amiket a Názáreti Jézustól tanultak. A missziói parancs lényegében tehát diakóniai parancs, hiszen a Szolgáló Úrról csak szolgálattal lehet bizonyosságot tenni.

Fontos ezt hangsúlyozni? Feltétlenül, mivel a diakóniai teológiát lehetne úgy feltüntetni, hogy túlságosan horizontálisan tájékozódik, emiatt az etikájában mint a „horizontális” teológia „földhöz ragadt”, csak evilágra néző.

Ha van valami, ami nem „horizontális”, hanem „vertikális”, ami nem az immanens világ tényein és törvényein tájékozódik, akkor az a feltámadott, élő Jézus Krisztusba vetett hit, és az ebből kibontakozó teológia. A diakóniai teológia alapja tehát a feltámadott Krisztusba vetett hit és a feltámadott Krisztus elkötelezéséből folyó szolgálat. Azért hirdetjük és követjük a Jézus Diakonoszt, mert tudjuk, hogy ez a Kyriosz Jézus parancsa.

Azért tartottam szükségesnek mindezeket előre bocsátani, mert az inkarnáció kérdése krisztológiai kérdés, Jézus Krisztus eleven személyének és egész művének ismeretében lehet gyümölcsözően foglalkozni az inkarnációval.

Ha ugyanis az inkarnáció kérdéséhez nem ezzel a krisztológiai meggyőződéssel közelítünk, akkor menthetetlenül belebonnyolódunk valamilyen ismeretelméleti, filozófiai, teljesen elvont fejtegetésbe arról, hogy hogyan lehetett Isten emberré, mennyi maradt meg istenségéből, amikor emberré lett, kétféle természete milyen kapcsolatban volt egymással stb. stb.

Az inkarnációról nem lehet elvontan beszélni, hiszen az inkarnáció valóságos esemény, nem egy absztrakt isteni lény öltött testet egy absztrakt emberben, hanem „Ábrahám, Izsák és Jákób Istene” — vagyis az élő Isten — öltött testet a Názáreti Jézusban. És csak művének láttán, annak befejeztével döböntek rá a valóságra, hogy „Theos én en Christó” — Isten volt Krisztusban.

Az inkarnáció végeredményben titok, természettudományos módon megmagyarázhatatlan, csak a hit számára valóságos tény, ill. csak a hit képes elfogadni tényként, hogy Betlehemben Isten öltött testet és Jézus Krisztus egyszerre Isten és ember.

Az ógyházi krisztológia különösen Isten Jézushoz való viszonyával foglalkozott, illetve azzal, hogy Jézus isteni lényege hogyan viszonyul emberi lényegéhez. Ebben az esetben kevésbé volt érdekes Jézus funkciója, sokkal inkább lényének titkát vizsgálták. Az első keresztyén zsinatok Jézus Krisztus személye körüli heves viták színhelyei voltak. A szándék vitathatatlanul helyes volt, hiszen arra az örök égető kérdésre akartak választ adni, hogy kicsoda Jézus, de már bizonyos eltérés mutatkozott az Újszövetség eleve Jézus képe — amelyben mindvégig Jézus funkciója, műve, szolgálata dominált —, és aközött a Jézus között, akinek személyét metafizikai, fogalmi, vagy ismeretelméleti oldalról próbálták meghatározni.

Tertullianus azt mondja Jézusról, hogy egy személyben két szubsztancia volt jelen, az isteni és az emberi szubsztancia. A dinamisztikus monarchianizmus képviselői azt tartották, hogy Jézus isteni erővel, hatalommal felruházott *ember*, ezzel szemben a modalisztikus monarchianizmus hívei azt vallották, hogy Jézus Istennek egy megjelenési formája, lényegét tekintve tehát isteni személy. Előbbinél az emberség, utóbbinál az istenség dominál.

Origenes Jézusról mint „*theanthropos*ról” beszél, aki azonban maga is teremtmény, *ktizma* és valamilyen „másodlagos Isten” „*deuteros theos*”, aki alá van vetve az Atyának, nem „*aléthinós theos*”, sem pedig „*autotheos*”, viszont mint Fiú „*homooúsios*”, „egylényegű az Atyával. A Niceai Zsinat ezt az utóbbi megfogalmazást elfogadta, viszont elvetette a „*deuteros theos*” teóriát. Ez egyúttal válasz volt Arius tévtanítására is, mely szerint Jézus csupán tökéletes teremtmény, akit Isten adoptált. Időbe és sok vitába került tehát, amíg kialakult a konszenzus abban, hogy Jézus személyében isteni és emberi természet volt, nem egymásnak alá, vagy fölrendelve, hanem együttesen. Kérdés maradt viszont, hogy az egy személyben hogyan viszonyul egymáshoz a kettő? A nesztoriánusok szerint csak találkoztak, Isten nem lett emberré, hanem csak csatlakozott egy emberhez. A Kalcedoni Zsinat a monofizita tévtanítással szállt szembe, amely tévtan azt hangoztatta, hogy az emberi természetnek Jézusban nem volt önálló „*hüpostasisa*”, hanem ez is mintegy az istenség másik megjelenési formája jelent meg Jézusban. A Kalcedoni Zsinat kijelentette, hogy Krisztus, mint egy személy, istenségét tekintve *homooúsios*, egylényegű Istennel, emberségét tekintve pedig „*homooúsios*” egylényegű az emberrel. Krisztus egyetlen személyében ez a két lényeg egymással összekeverhetetlen, egymástól elválaszthatatlan, oszthatatlan és elkülöníthetetlen.

A későbbiek során a keleti és a nyugati keresztyénség körében — noha még mindig Krisztus személyének „lényege” volt előtérben és nem a funkciója — különböző vonásokat emelnek ki Jézus művéből. A keleti keresztyénség, Jézust „*Christus victor*”-ként, győzelmes Krisztusként fogja fel, akinek személyében maga Isten harcolt és aratott győzelmet a Sátán és a halál felett, ilyen módon kiengesztelte magát a világgal. Jézus mint győzedelmes megváltó az *engesztelés* művét hajtotta végre. A nyugati keresztyénség körében inkább „*jogi szemléletű*” Krisztus művének a megfogalmazása a *satisfactio*, az elégtétel motívumának hangoztatásával.

Luther és a reformáció megváltás-tana az előbbi „típushoz” áll közelebb és ezért kap jelentős szerepet az inkarnáció. Luthernál nem a Christus victor gondolat a legfontosabb azonban, hanem a megváltás, az engesztelés, amely kizárólag Isten műve és Isten azért lett emberré, hogy kegyelemből ön maga végezze el a megváltás és engesztelés szolgálatát.

A reformáció tehát Lutherral az élen *zoteriologizálja* a Krisztológiát. Nem hajlandó elválasztani a Krisztus személyéről szóló tanítást a megváltástól. Luther Jézust — az előző évszázadok teológiáihoz képest sokkal biblikusabban, az Újszövetséggel teljes összhangban — csak mint Megváltót ismeri, ezért nem elemzi Jézus személyének lényegét ismeretelméletileg, ontológiailag, vagy metafizikailag. Azt mondhatjuk tehát, hogy az ökumenikus hitvallásokhoz képest a lutheri reformáció nem vitte tovább a Jézus személyéről szóló tanítás ontológiai vonalát, de korszakalkotóan új volt abban, hogy Jézus művére, szolgálja és Úr voltára, cselekvésére fordította a figyelmet.

Úgy is szokták mondani, hogy Luther existencializálta a krisztológiát. Nem szabad a kifejezést összetéveszteni az existencialista teológia sokkal későbbi fogalmával. Arról van szó, hogy Luther Jézus személyét Jézus művének fényében vizsgálta, mégpedig a világhoz és az emberhez való viszonyában. Megtartotta és elfogadta a Jézus istenségéről és emberségéről szóló régi tanítást, de egy lélegzettel összefüggésbe hozta a világgal és az emberrel, arra figyelte, hogy mit cselekedett Jézus a világgal és az egyes emberért. A Kis Káté második hitágazatának magyarázata a maga egyszerűségében és határozottságában világosan kifejezi azt, hogy Luther dinamikus ragadta meg az élő Jézus Krisztus valóságos, cselekvő személyét. Luther ezzel azt fejezi ki, hogy a Szentírásból Krisztust mint megváltó Urat ismeri meg az ember.

Úgy is ki lehet fejezni, hogy Luther sokkal fontosabbnak tekintette az inkarnáció miéértjének a kérdését az inkarnáció hogyanjának a kérdésénél. Ennek köszönhető, hogy a Jézus kétféle természetéről szóló tanítást korrigálja, illetve magyarázza. Sokkal inkább hangsúlyozza Jézus valóságos istenségét és emberségét, mint a kétféle természetet. Különbség van ugyanis a kétféle szemlélet között. A kétféle természet elvont, nagyon könnyen statikusan kezelhető fogalom. Sokkal életelebb, dinamikusabb tartalma van annak a kijelentésnek, hogy valóságos Isten és valóságos ember. Jézus nem isteni és emberi tulajdonságokkal rendelkező lény, hanem valóságos Isten és valóságos ember.

Érdekes megfigyelni, hogyan alakult az évszázadok során a Jézussal kapcsolatos egyházi felfogás. Már érintettük az első századok vitáját, amelyben hol Jézus istenségét, hol Jézus emberségét tartották dominánsnak, míg kikristályosodott a keresztyénység körében ma is vallott valóságos Isten és valóságos ember tanítás.

Ez a tanítás fennáll mind a mai napig, mégis különböző korokban különbözőképpen hangsúlyozták egyik vagy másik felét. Volt idő, eléggé hosszú idő, amikor Jézusból emberfeletti embert absztraháltak és valóságos embersége istensége egyoldalú hangsúlyozása miatt árnyékba került. Árnyoldalai mellett egyik érdeme az újprotestantizmusnak, hogy emberségessé tette a Jézus-képet.

Jézus istensége és embersége a legújabbkori teológiában

Természetes, hogy a dogmatikai tételek és régi hitvallások minden korban új megvilágításba kerülnek. Nem olyan készletek, amelyeket évszázadokkal korábban gyártottak, de minden korban meg lehet emész-

teni. Újra és újra elő kell venni, meg kell vizsgálni, akár kritikával is illetni. Ez nem az elvetésüket jelenti, ellenkezőleg a jobb megértésüket szolgálja, mert minden korban újra és újra meg kell érteni őket.

Áttekintésül néhány vezető, sokak által követett és sokak által bírált teológus véleményét vegyük elő a fenti témával kapcsolatban. *Paul Tillich* például Jézus emberségét hangsúlyozza, mondván, hogy Jézus nem a Háromság egyik személye, hanem Istennel teljesen egyesült ember. A valóságos Isten és valóságos ember meghatározás helyett az örök Isten—ember—egység fogalmát használja és Jézus személyének titkát a vere Deus — vere homo pár helyett a homo essentialis — homo existentialis fogalompárral próbálja körülírni. Nagy kritikai hullám követte Tillich teológiáját, különösen amiatt, hogy Jézus emberségét egyoldalúan hangsúlyozva elment egészen Jézus megkísérhetőségéig és tévedhetőségeig. *Gogarten* teológiájának a témánkra vonatkozó részében kulcsszerepe van a personalizmus fogalmának. Isten mint személy kerül kapcsolatba az emberrel, mint személlyel. Amikor Jézusról mint Istenről és emberről beszélünk, akkor is csak ilyen personalisztikusan foghatjuk fel ennek az értelmét, nem lehet tehát a kétféle természet egységéről beszélni. Jézus nem Isten, hanem az, „aki által egyedül kinyilatkoztatta magát Isten”. Nem Isten, de Isten őbenne nyilatkoztatja ki önmagát. Jézus Istennel való egysége tehát nem lényegbeli egység, hanem az akarat és a személy egysége, megjelenési és kinyilatkoztatásbeli egység. Az existenciális és kérügma-teológia szintén nem a lényegbeli, hanem másfajta egységnek látja Isten és Jézus egységét. *Bultmann* szerint Jézus istensége az „igehirdetés eseményében” jelenik meg, amely igehirdetés Isten megjelenet, kinyilatkoztatot kegyelmeként jelenti ki Jézust az embernek. Krisztus istensége mindig újra és újra megvalósuló esemény az ige által megszólított ember számára. Ezt az eseményt nem lehet azonban a múltba objektíválni, sem pedig a metafizikai világ tényeként felfogni.

Ebeling szintén a kérügma oldaláról közelít Jézus személyéhez. Mivel Istennek az emberrel való cselekvése az ige közvetítésével történik, ezért Jézus „Isten Igéje”. *Ebeling*nél a Jézus személyére alkalmazott hágyományos meghatározás — valóságos Isten és valóságos ember — helyébe a következő kifejezés pár kerül: Jézus Isten Igéje és Jézus az emberek Testvére. Valamint: Jézus Isten Igéjeként Istenhez való viszonyában Isten képviselője, emberek Testvéreként az emberekhez való viszonyában minden ember képviselője.

D. Soelle Jézus személyének meghatározásához Hegeltől és Marxtól kölcsönöz, az elidegenedés fogalmát hívja segítségül. Jézus, aki Istennél volt, de ezt nem tekintette saját kiváltságának, feladta előjogát, szolgává lett. Önként elidegenedett önmagától. Embertárs lett az ember számára. Istennel való relációjában Soellenek nincs jelentős mondanivalója Jézusról, mivel Istent antropologikus és immanens nagyságnak tekinti.

K. Barth az előbbivel ellentétben Jézus istenségét hangsúlyozza, őt lényegében az önmagát megalázó és ilyen módon az ember megváltó Istenének tekinti.

Althaus paradox-krisztológiája szerint Istennek Jézusban emberré létele felfoghatatlan paradoxon. Olyan titok, amit nem lehet teóriákkal és fogalmakkal meghatározni. Az „istenember” fogalom azért nem szerencsés, mert olyasfajta Isten—ember szintézis hatását kelti, amely ember számára felfogható. Inkább lehet szintézis helyett antitézisekben, paradoxonokban megjelölni Jézus Isten voltát és ember voltát, mint például Teremtő és teremtmény, a hit, az imádság és engedelmesség objektuma és szubjektuma egyszerré.

Ez az áttekintés inkább csak érzékelteti, mintsem teljességében mutatja a Jézus személyével, istenségével és emberségével kapcsolatos interpretációk változatait. Hiszen ezeken kívül is rengeteg próbálkozás történt választ adni arra a kérdésre, hogy kicsoda Jézus Krisztus. A sort még sokáig folytatni lehetne. Célszerűbb azonban tovább lépni, és az inkarnáció titkának megmagyarázása helyett az inkarnáció titokzatos tényéből néhány következtetést levonni.

Mire utal az inkarnáció?

Az inkarnáció helyileg és időileg datálható és a Názáreti Jézus konkrét személyében valósult meg, tehát nem elvek és ideák jutottak kifejezésre, hanem valóságos esemény történt. Ezért a keresztyén hit nem ideológia, vagy valamiféle tanrendszer, hanem az élő Istennel való kapcsolat és közösség, amely a konkrét szolgálat életformájában termi a maga gyümölcseit.

Az inkarnáció által a transcendens Isten belép az immanens világba és kinyilatkoztatja önmagát. Belép, de nem oldódik fel, nem válik részévé az immanens világnak, a keresztyén hit ezért nem pantheizmus.

Az inkarnáció meggyőz arról, hogy Isten milyen mélységesen komolyan veszi a világot. A megváltás erre a világra vonatkozik, ennek a világnak szól, nem valami földöntúli világnak. Az üdvösségtörténet a világtörténelemben zajlik.

Az inkarnáció által mérhetetlen módon megnő az ember és az emberi élet értéke, hiszen Isten magára vette a teljes emberséget. Az inkarnáció célja az egész emberiség megváltása, mert Isten azért lett emberré, hogy megváltsa a világot, nem pedig azért, hogy elítélje. Istennek ez a kegyelmes és jó akarata kiterjed az ember teljes testi és lelki valójára, nemcsak a lelkére. Ezt különösen aláhúzza az Újszövetség karácsonyi üzenete. Az angyali szózat magyarázza a testté létel célját: a földön béke és az emberekhez jóakarata. Egyszerre érti az ember földi és örök üdvösségét.

Az inkarnáció a kegyelmes Istenről tanúskodik, Ő váltja meg az embert, az ember tehát nem önmaga megváltója. A golgotai kereszten nem egy jószándékú ember halt mártírhalt, hanem Isten szerzett váltságot a világnak. Az inkarnációt Jézus személye, élő, valóságos, emberek által tapasztalt magatartása nélkül nem lehet megérteni, mert Isten Jézus valóságos történeti személyében nyilatkoztatta ki önmagát. Nem ismereteket közölt önmagáról a világnak, hanem cselekedett a világgal. Isteni hatalmát a világért való szolgálatban gyakorolta. Mivel a földön lett testté és valóságos földi testté lett, a történeti Jézus személyében, váltságművében, szolgálatában ismerjük meg Istent. Isten emberi testté lételeben, szolgáló formát felvéve nem elrejtette magát a világ előtt, ellenkezőleg, ebben nyilatkoztatta ki önmagát a világnak. Csak a történeti Jézuson keresztül juthatunk az élő Istenhez, ő jelenti hitünk tartalmát és ő határozza meg etikai cselekvésünket. Külön fejezetben lehetne csak bemutatni a történeti Jézus személye körüli teológiai vitákat. Tudjuk, milyen éles ellentétek voltak annak a megítélésben, hogy egyáltalán megismerhető-e a történeti Jézus alakja. Milyen mérhetetlenül megszegényítette az egyházat különösen etikai felelősségében és a világért való elkötelezésében az az irányzat, amely Jézus személyét elspiritualizálta és a keresztyén életet introvertált lelki vonalra vitte és érdeklődését egyoldalúan a túlvilágra és a lélek üdvösségére terelte. Másik véglet a csak evilági, csak emberi szociális evangélium egyoldalúsága.

Kicsoda a testté lett Ige?

A diakóniai teológia arról a Jézusról tesz bizonyosságot, aki Ūr és Szolga. Nem spekuláció útján jutottunk ehhez a felismeréshez, hanem a Szentírás alázatos tanulmányozásá és a feltámadott, élő Jézusba vetett hit alapján. A diakóniai teológia új módon fogalmazta a Szentírás üzenetét a testté lett ígéről. Egyenesen vitte tovább a lutheri reformáció biblikus tanítását, amely az élő Isten cselekvő személyéről tesz bizonyosságot.

Jézus személyét funkcióján keresztül vizsgálja. Jézus személyén tájékozódik, ezért biblikus krisztológiai megalapozású teológia. Két fontos kérdésre ad igei választ. Az egyik arra a sorsdöntő kérdésre válaszol: kicsoda Krisztus. Az erre adott válaszból következik a másik kérdés válasza. Mi az ember teendője, mi az egyház feladata a világban? Jézus Krisztus olyan Ūr, aki hatalmát az embermentő, földi és örök üdvét munkáló szolgálatban gyakorolja. Az egyház egyetlen Jézus által elismert létformája, funkciója is csak egy lehet, az önfeláldozó szolgálat a viláért.

Az egyház — Krisztus teste

Pál apostol nevezi a Krisztusban hívők közösségét a Krisztus testének. Ma a Krisztusban hívők nem alkotnak egységet a világon sem szervezetileg, sem tanításbelileg. Evangélikus egyházunk ebben a széttagoztásban és szétszakadozottságban is egynek tudja magát minden Krisztusban hívővel. Ez nem azt jelenti, hogy egyetért minden keresztény ember és minden keresztény egyház, felekezett minden gondolatával, teológiai, politikai döntésével, önértelmezésével és életvitelével. Egynek tudjuk viszont magunkat abban a tényben, hogy Jézus Krisztus mindannyiunk szolgájává lett, úgy Urunk, hogy bűnbocsánatával, halálával és feltámadásával szolgál nekünk. Ez az egység tehát nem a különböző keresztények közös elhatározásán, nézetazonosságán és akcióegységén alapul, hanem azon a tényen, hogy a testté lett Ige mindannyiunk szolgájául lett testté.

Továbbmenve tudjuk azt is, hogy Jézus nem sajátítható ki az egyház számára, mert ígén alapuló meggyőződésünk, hogy az Ige az egy vérből teremtettt emberiség szolgálatára lett testté. Az egyház csak akkor tölti be Jézustól rendelt funkcióját, ha egyedeiben és közösségében minden erejét az emberiség szolgálatára fordítja. Egyre világosabban látjuk a diakóniai teológia alapján azt is, az egyház látható egységének egyetlen lehetséges útja az emberiségért és az egész teremtettt viláért végzett közös szolgálat útja. Mit jelent ez közelebbről? Azt, hogy vallja és hirdeti, hogy a feltámadott, élő Krisztus örök életet és üdvösséget kínál minden embernek, de szolgálatra kötelez a jelen világ minden éget problémájának jó megoldásában is. A különböző társadalmi rendszerek világméretű osztályharcában az igazságos, emberséges struktúra kiépítésében, a szocializmus humánus eszméinek világméretű megvalósításában, a különböző fegyverrendszer anyagi és szellemi energiát esztelenül emésztő versenyének roszban szolgálatot vállal a leszerelésért, a hidegháború megújuló rohamaival szemben szolgál az enyhülésért, igazságtalan gazdasági struktúrákkal szemben a gazdasági igazságosságért, fajúldozó eszmékkel és konkrét hatalmakkal szemben emberek és népek emberi méltóságáért és önrendelkezési jogaiért, az igazságos békéért.

A fenti feladatok tisztán látásáért és őszinte vállalásáért teológiailag kellett tisztázni dolgokat. Arra a kérdésre kellett választ adni, kicsoda Krisztus, kicsoda a testté lett Ige. És miután megérlelődött a teológiai

meggyőződés, hogy ő a Diakonosz Kyriosz, akkor körvonalazódtak ezek a feladatok az ő parancsaként. Az egyház látható egységét a Jézus iránti engedelmség hozza létre. Ma ilyen egységre, a világ ilyen szolgálatának egységére szólít minden tanítványt.

Baranyai Tamás

FELHASZNALT IRODALOM:

Jézus Krisztus — Úr és Szolga (D. Káldy Zoltán) Lelkipásztor, 1976. 8—19. o.
Jézus Krisztusban — új közösség Budapest, 1977.
Horst Georg Pöhlmann: Abriss der Dogmatik Gütersloher VlgH, 1973.
Walter Kühneth: Theologie die Auferstehung Siebenstern Taschenbuch München, 5. erweiterte Aufl. 1968
Seppo A. Teinonen: Ajasta ylösnousemukseen Helsinki Kirjanelö, 1975.
Anders Nygren: Kristus och hans kyrka Joensuu, 1966.

Lelkipásztori beszélgetés a keresztelés előtt

„A gyermekkeresztség merészség, de elkerülhetetlen merészség, mert az üdvösség eszköze” — mondta nagyon találóan G. Kretschmar. Ki ne érezte volna már, vagy érzi mindig újra szorongó szívvel, amikor egy kisgyermeket megkeresztel, hogy merész, felelős tette vállalkozik. Hol a biztosíték arra, hogy lesz folytatás? Talán a szülők, keresztszülők sokszor bátoratlan, meggyőződés nélküli válaszaiban: „hiszek, akarjuk, vállaljuk”? Nem felelőtlenség, nem visszaélés a keresztség szentségével? Nem kellene-e egyes esetben megtagadnunk a szolgálatot? Ilyen és ehhez hasonló kérdések vetődnek fel korunk átalakulóban levő egyházában a keresztelési gyakorlattal kapcsolatban, el egészen addig a szélsőséges felfogásig, hogy nem kellene-e az egyháznak áttérnie a felnőtt keresztségre? Az ilyen véleményekkel szemben mondta Bonhoeffer: „Az egyháznak nem a gyermekkeresztség gyakorlatát kell megszüntetnie, hanem igazi, evangélikus keresztelési gyakorlatot kell folytatnia.”

Mindjárt önkritikával kell kezdeni: nem nevelték elődeink, és nem neveljük mi sem eléggé gyülekezeteinket a keresztség megbecsülésére. Arra, hogy a keresztség áldásaiból élni lehet, az erőforrás lehet kísértéseink között, ahhoz mindig újra vissza kell térnünk. Tanuljunk Luther-től elsősorban: a hit által való megigazulás tanításának egyik alappillére nála a keresztség! Mélységesen komolyan veszi saját keresztyén életében: a „meg vagyok keresztelve!” mindig újra megbizonyosodást erőforrást jelentett számára. De erre inti a lelkészeket és a gyülekezetet is: „Kérek mindenkit, akik keresztelnek, vegyék szívükre ezt a döntő cselekedetet és a nagy komolyságot, ami benne rejlik. ... Vigyázz, hogy igaz hittel légy ott, hallgasd Isten ígését és imádkozz!... Komolyan és igaz hittel kell élni ezzel a szentséggel, nehogy azt a sátán megcsúfolja és Istent gyalázza, aki kegyelmének mérhetetlen gazdagságát árasztja benne ránk, s amit ő (ti, Isten) új születésnek nevez, mely által a sátán zsarnokságától, bűntől, haláltól, kárhozattól megszabadít, az élet gyermekeivé, Isten minden javai örökösévé, gyermekeivé és Krisztus testvéreivé tesz bennünket... Nehogy megvessük ezt a kimondhatatlanul nagy ajándékot, hiszen a keresztség egyetlen vigasztalásunk és bemene-telünk az isteni javakba, a szentek közösségébe!” Jobst Schöne: „Das Wort Gottes zur Taufe” című könyvében ír egy idős parasztemberről, aki falucskája templomában szeretettel és áhítattal érintette meg a ke-

resztelő medencét és ezt mondta: „itt kereszteltek meg, itt nyertem el az üdvösséget!” Bárcsak sok gyülekezeti tagunk értékelné ilyen nagyra keresztységét! Akkor nem történhetne meg olyan szomorú eset, hogy templomba járó, ígét olvasó evangélikust megzavarnak hitében, s újrakeresztelkedésre vesznek rá! — Tehát sokat, tudatosan kell tanítani, prédikálni gyülekezeteinkben a kereszttség ajándékáról, megtartó erejéről, megismételhetetlenségéről, üdvösséget szerző voltáról.

Rá kell mutatnom egy adósságunkra is. Tartozunk híveinknek, a gyermekeiket hitben nevelni akaró szülőknek egy könyvecskével a keresztésgről. Nem hagyatkozhatunk azokra a legnagyobbbrészt teljesen feledésbe merült ismeretekre, melyeket evangélikus szülők konfirmációjuk, esetleg hitoktatásuk során valamikor nyertek. Néhány oldalas, világos, korszerűen, érthetően megfogalmazott tanításra van szükség a keresztésgről. Tartalmazzon továbbá a könyv gyakorlati útmutatásokat: a legtöbb fiatal készületlenül éri mindaz, ami a keresztelés alkalmával történik. Sok mindent meg kell magyarázni: mit miért teszünk. A kereszttség elkötelező voltának tudatosítására is szükség van: mit vállaltak szülők, keresztésülők a keresztelés alkalmával, a „hogyan tovább?” kérdésre is feleletet kell adni. Néhány egyszerű, szép mai imádságra is szükség volna: hogyan imádkozzon a szülő gyermekéért, s milyen imákra tanítsa majd gyermekét. Úgy gondolom, hogy keresztelési liturgiánk néhány szép, a keresztelés alkalmával ugyan elhangzó, de gyorsan feledésbe merülő mondata is helyet kaphatna, mintegy figyelmeztetőül a könyvecskében.

Még egy dologról kell itt beszélni: a *keresztelést előkészítő munkáról*. Sok esetben, különösen áll ez nagy gyülekezetekre, nem szerünk tudomást egy gyermek születéséről s a szülők keresztelési szándékáról. Nem ritka eset, hogy először az istentiszteleten találkoznak velük. Amikor bejelentés nélkül állnak az oltár elé, hogy gyermeküket megkereszteljük. Semmiképpen sem helyes ez a gyakorlat, s mindent el kell követnünk, hogy ne így legyen. Ha jól tanítunk a keresztésgről, ha egymás iránti felelősségre neveljük gyülekezetünk tagjait, akkor azok segítségünkre lehetnek és lesznek is ebben az előkészítő munkában. Presbiteraink, bibliaóráink jelezhetik számunkra, hogy utcájukban, rokonságukban, ismerőseik körében hol készülnek keresztelési szándékukra. Megbeszélhetik a szülőkkel azt az időpontot, amikor keresztelési szándékukat a lelkész-nél be akarják jelenteni. Jó volna elérni, ha ezt minden esetben személyesen tennék meg a szülők és ne csupán másokkal üzennék. Az is elképzelhető, hogy a lelkész keresse fel őket. Ha a találkozás a keresztelés előtt mégsem valósul meg, akkor a fent említett könyvecskét kellene eljuttatni a szülőkhoz, amíg egy személyes beszélgetésre is sor kerülhet. Nálunk ez az utóbbi most már hosszú évek óta a gyakorlat. Keresztelés után a keresztelési emléklappal kereselem fel a családót és próbálok — legtöbnyire az édesanyával — a keresztelés értelméről elbeszélgetni. Sokéves tapasztalat alapján azt kell mondanom, hogy a kereszteléssel kapcsolatban hitbéli döntést, de még ismereteket sem nagyon találunk. Arra a kérdésre, miért akarják vagy miért hozták el megkeresztelni a gyermeket, ilyen válaszokat kapunk: minket is megkereszteltek, ... a nagyszülők akarták ... legyen neve, ne legyen pogány ..., hogy a jó Isten vigyázzon rá ... ez a szokás. Van aki becsületesen bevallja: nem is gondolkoztam rajta! Szinte még soha nem kaptam ilyen választ: hogy Isten gyermeke legyen, ... mert hitben szeretném nevelni!

Honnan induljon el — tegyük fel hát a kérdést — a szülőkkel folytatott lelkipásztori beszélgetés, mi legyen annak célja? Először néhány szót arról, milyen ne legyen.

Ne legyen dogmatikus! Ne akarjuk Luther Kis Kátéját néhány perc alatt végigmagyarázni! Ne akarjunk minden ígét felsorolni, ami a keresztelessel kapcsolatos!

Ne legyen szeretetlen! Lehet, hogy konfirmációjuk óta nem láttuk a templomban őket. Ne azzal kezdjük, hogy számonkérjük elmaradásukat, szemrehányást tegyünk hűtlenségük miatt. Lehet, hogy a házastársak egyike máshonnan esetleg más felekezetből is jött, döntő lehet ez a találkozás későbbi magatartására nézve is. Felvetem itt ezzel kapcsolatban a kérdést: jogában áll-e evangélikus lelkésznek a kereszteleés szolgálatát megtagadni olyan szülőktől, akiknek nem volt egyházi esküvője? Véleményem szerint nincs jogunk a gyermeket kizárni a keresztség áldásaiból! Viszont ebben az esetben fokozott hangsúlyt kell tenni a szülői felelősségre.

A beszélgetés alaphangja minden esetben az *öröm* és a *hála* legyen. Együtt örülünk a családdal, mely egy új kis élettel gazdagodott. Legtöbb esetben ez az alaphang már magától is adva van, hiszen a szülők büszkék gyermekükre, örömmel fogadják, s az anyagi feltételek is biztosítottak. Ebben az esetben is hangsúlyt kell tenni arra, hogy örömükből a hála ne hiányozzék Isten felé, aki őket teremtő munkája részeseivé tette, gyermekkel áldotta meg házasságukat. Gyermeküket tekintsék mindig *Isten ajándékának*. Erről azonban akkor is beszélnünk kell, ha azt látjuk, hogy a gyermek nem szívesen fogadott, esetleg sokadik a családban, vagy éppen egy rossz házasságba érkezett. Első gyermeknél nem árt hangsúlyozni a „mindene meglegyen!” egészségtelen, de napjainkban hódító felfogással szemben, hogy gyermekünket akkor szeretjük jól, úgy tudjuk egészséges testi és lelki fejlődését biztosítani, ha a legnagyobb ajándékot, a testvért sem tagadjuk meg tőle!

Továbbmenve hangsúlyt kell helyezni a *szülői felelősségre* is. Gyakran találkozunk felelőtlenül megkötött, a már útban levő gyermek érdekében kierőszakolt házasságokkal. Sok az önző szülő is, aki csak immelámmal áldozza fel saját kényelmét gyermeke érdekében. Panaszolta már nekem fiatal édesanya, hogy szép, egészséges gyermeke nevelése mennyi gonddal-bajjal jár. Ha ezt tudom, nem vállaltam volna! — mondotta.

De a gyermek ügygel-bajjal, törődéssel járó nevelése a legtöbb egészségesen gondolkodó szülőnek nem jelent terhet. Örömmel vállalják ezt a felelősséget. Nekünk azonban ezen túlmenően az *Isten előtti felelősségre* is rá kell mutatnunk. A gyermek nem egyszerűen az ő tulajdonuk, esetleg játékszerük, akivel azt tehetik, ami nekik jólesik. Istentől kapták, hozzájuk tartozik, de nem szűnik meg az Ő tulajdona lenni. Szépen fejezi ki ezt a kereszteleési liturgia egyik imádsága: „Ne engedd a szülőknek soha feledniük, hogy ez a gyermek a tiéd, akit ajándéku adtál nekik, de kit bármikor visszavehetsz tőlük!” Ez a helyes látás később is megőrizheti a szülőket attól a kísértéstől, hogy gyermeküket magukhoz kössék. Theodor Bovet mondja, hogy az igazi szeretet nem kötöttség, hanem az szabaddá tesz. Aki magához köti gyermekét, az Isten és a gyermek közé áll!

Ezen a ponton már a keresztség szívéhez, lényegéhez közelítünk. A gyermeket, akit Istentől ajándékba kaptunk, akiért felelősek vagyunk, Istennek adjuk át, hűségébe ajánljuk, védelme alá helyezzük. Személyes kapcsolatot alakul ki Isten és a gyermek között: *néven szólítja őt*. A hatalmas Istennek drága a legkisebb is: számontartja, ismeri, néven

szólítja. Védelemet, biztonságot jelent ez gyermekünk számára. Mérehtelenül több és más, mint egyszerű névadás!

Beszélnünk kell arról is, hogy a szülők, mikor gyermekeiket elhozák, hogy a keresztségben részesüljön, tudva, vagy tudatlanul, de Jézus parancsának és hívő szavának tesznek eleget. Jézus szereti a kicsinyeket, igényt tart rájuk, országa számára pecsételi, jelöli meg őket. A keresztségben gyermekünk életében döntő, egész életére kiható esemény történik: a felette elhangzó ige, s a reá hulló víz által Jézus Krisztus megváltott gyermeke lesz.

A szülők felelősségéről azt is el kell mondanunk, hogy az *megosztott felelősség*. A keresztség nem egy család, a szülők és keresztszülők magánügye. Jézus a közösségbe, a gyülekezetbe hív! A keresztség nyitott ajtó, melyen keresztül Jézus Krisztus családjába kerülünk. Kifejezi ezt az is, hogy a gyermek keresztelése a gyülekezeti istentiszteletben történik: együtt van a gyermek, szülők, keresztszülők és a gyülekezet. Együtt könyörög lelkész és gyülekezet: „Tedd őt egyházad élő tagjává!” A keresztszülők az evangélikus egyház segítségével vállalják a gyermek hitbeni nevelését. Tudatosítani kell a szülőkkel: szülők és gyülekezet összetartoznak. A nyitott ajtón be kell lépni, a gyülekezettel kapcsolatba kell kerülni és tartani kell a kapcsolatot, mert Isten Lelke a közösségben végzi munkáját, így akarja gyermeküket a hitben, az ismeretekben nevelni, vezetni. Mondjuk ki: a keresztségnek akkor van értelme, ha van folytatása. Az „akarjuk” és „vállaljuk” erre a folytatásra való elkötelezettséget jelent. Épp erre a megosztott felelősségre gondolva nem ártana a keresztszülői tiszról is beszélgetni. Megüresedett, legtöbbször tartalom nélküli tisztséggé vált. Jó lenne, ha nem egyszerűen rokoni, baráti körből választanák őket, hanem szempont lenne a keresztyén hit és felelősségtudat is!

Ismételten szeretném itt hangsúlyozni a gyülekezet felelősségét minden egyes megkeresztelt gyermek iránt. Ahogy a kisgyermeknek növekedése során védelemre, szeretetre, irányításra van szüksége, hogy egészségesen fejlődhessen, ugyanúgy szüksége van arra is, hogy érezze, tapasztalja a gyülekezet közösségének törődését, imádságát, szeretetét.

A szülőkkel folytatott beszélgetésnek végül el kell érkeznia a hála, a felelősség kérdése után a *hit* kérdéséhez. Azért végül, mert meggyőződésem szerint ez a kulcskérdés, itt érkezünk beszélgetésünk igazi céljához, itt nyeri el értelmét mindaz, amiről eddig beszélgettünk.

Nem egyszerűen a gyermek hitéről van itt szó. Arról az akadémikus vitáról: tud-e hinni a gyermek? — amit a gyermekkeresztség támadói mindig újra nekünk szegeznek. Mert valóban a hit lényegéhez alapvetően hozzátartozik a tudatos döntés, még inkább a hallott Ige hittel való elfogadása. Ez az újszülött gyermek esetében nem lehetséges. Nem tudja mi történik vele a keresztségben. Azonban gondolnunk kell arra, amit Pál, majd Luther a hitről vall: a hit Isten ajándéka! Még mielőtt a gyermek valamire képes volna, megajándékozott gyermeke Istennek. Márk 10,13 kk.val kapcsolatban írja J. Schöne: „Isten megmentő akarata nem ismer határokat. Gyermekeket, sőt különösen gyermekeket akar magánál látni. Ahol emberi ész, akarat, erő semmire sem képes, ott a mennyei Atya ezt mondja: ez a gyermek Istenhez tartozik. A vízzel és Igével öleli magához a gyermeket.”

A hit döntését, a keresztség hittel való elfogadását azonban a szülőknek, keresztszülőknek meg kell tenni a gyermek helyett. A keresztség aktusát ezért előzi meg a szülők és keresztszülők hitvallása: megvallják a Szentháromság Istenbe vetett hitüket. Ezt maguk és a gyermek nevé-

ben teszik. Arra is ígéretet tesznek, hogy gyermeküket vezetik és segítik a hit útján mindaddig, míg tudatos hittel maga is megvallja ezt.

De vajon hisz e a szülő, aki ezt az ünnepélyes hitvallást és ígéretet teszi? El lehet e nekünk fogadni ezt a hitvallást és ígéretet az egyháztól távol élő, ígét nem hallgató, úrvacsorával nem élő szülőktől? Hiszen a hit hallásból és a bűnbocsánat evangéliumából táplálkozik! Felteszem most ismét a kérdést: amikor nem építhetünk a szülők hitére, emberileg semmi biztosítékát nem látjuk, hogy lesz folytatás, nem számolhatunk azzal, hogy gyermeküket hitben fogják nevelni, nem felelőtlenség-e megkeresztelni a gyermeket? Éppen, mert megbecsüljük a szentséget, s nem „ex opere operato” alkalmazzuk, nem kellene néha nemet mondani?

Beszélgetésünk ezért akkor éri el célját, ha a szülőket ez elé a kérdés elé állítja: hisznek-e ők Jézus Krisztusban? Válhat a lelkipásztori beszélgetés nemcsak felelősséget ébresztő, hanem *hitébresztő jellegűvé* is. A keresztség pecsétje ott van a szülők életében is. Lehet arról megfeleledkezni, lehet irányt téveszteni, le lehet térni a helyes útról, csak egyet nem lehet: keresztségüket meg nem történtté tenni. Isten egyszer elkezdte az ő életükben is a munkáját. Most gyermekük megkeresztelésével Isten új lehetőséget kínál számukra: Isten nyitva hagyta számukra az ajtót, azon újra be lehet lépni a vele való közösségbe, az egyházba, a gyülekezetbe. Mert a keresztség ajándéka szülőre és gyermekekre egyaránt érvényes! Az Isten felé kinyújtott, elfogadásra kész üres kéz, az engedelmesen megtett első lépés, a: „Hiszek Uram, légy segítségül az én hitetlenségemben!” — magatartása az, amire szülőnek, keresztszülőnek egyaránt szüksége van, hogy alkalmassá váljanak a gyermek hitben való nevelésére, tudatos döntésre segítésében.

A beszélgetést *biztatással* kell, hogy befejezzük. Nem megterhelni akarjuk a szülőket, amikor felelősségre, hitre hívjuk, be akarjuk kapcsolni őket gyülekezetünk életébe, hanem segíteni akarjuk őket az úton való járásban, hitük gyakorlásában, gyermekük nevelésében. S amikor ezt tesszük, derűs hittel hagyatkozhatunk Jézus ígéreterre: „És én tiveletek vagyok minden napon!” — Amikor a szülő emberi erejét, tudását és hitét meghaladó feladatra: gyermeke nevelésére, sőt hitre segítésére vállalkozik, akkor ebben felelősségben nem csupán lelkész és gyülekezet osztozik vele, hanem maga az egyház Ura. Ígérteit komolyan vehetjük, segítségére számíthatunk, nevelhetünk a bűnbocsánat reménységében!

Ennek az írásnak a célja az, hogy gondolkodásra, továbbgondolkodásra indítson bennünket a kereszteleőről. Ne hunyjuk be szemünket a problémák felett, hanem őszintén nézzünk szembe azokkal. Ne mondjuk ki hamis biztonságérzettel: nálunk, az én gyülekezetemben minden rendben van! Jól neveltem a gyülekezetet, jól tanítottam a keresztségről! Hanem gondolkodjunk tovább, gondolkodjunk együtt a felvetett kérdéseken.

És beszéljünk róla. Akkor fogjuk meglátni, mennyi a bizonytalanság, a tudatlanság, félreértés, ki merem mondani a visszaélés is Isten drága ajándékával, a keresztséggel. Az őszinte beszélgetések mindig előre segítenek, irányt mutatnak, közelebb visznek bennünket a megoldás felé.

Ha csak néhány lelkész elkezd gyülekezete tagjaival, a szülőkkel beszélgetni a kereszteleés előtt, akkor ez az írás már nem volt hiábavaló.

Keveháziné Czégényi Klára

ÍRÓK A JÁSZOL KÖRÜL

Ősz végén, amikor egyre rövidülnek a napok, csípős hidegek az esték, s derések a hajnalok, lelkünket melengeti a gondolat: közeleg karácsony. S a hívő keresztyének szívében öröm lángja lobban az evangélista szép-komoly szavára: „Az Ige testté lett, itt élt közöttünk...” A szeretet és örömszerzés nemes indulatától még azok sem mentek, akik számára a betlehemi gyermek távolinak tűnő története semmit sem mond, lévén nem keresztyének vagy nem hívők. S ez így van századok óta, melynek egyedüli, de biztos bizonyossága az irodalom.

Költők, írók tanúskodnak messzi koroktól máig az emberiség hihetetlen szeretet és öröm vágyáról. Mi tudjuk, hogy Betlehemből egyenes út vezet a Golgotára, s Jézus bölcsője elválaszthatatlan keresztjétől, de ez sem változtat azon a tényen, hogy az urbanizált, érzelem- és kapcsolat-szegény világban élő, természetből, embertől, s végsősoron Istentől elidegenedett ember karácsony csodájában ragadja meg azt, amire kimondhatatlanul vágyik: az egymásra találás boldogságát, a szeretet feltétlen elfogadását.

S miről tanúskodnak szeretetben szűkölködő vérzivataros századunk magyar írói? Írásaik szöttezésében előbukkan-e és miként a karácsonymotívum? E dolgozat nem a XX. századi magyar irodalom karácsony tematikájú műveinek bibliográfiájaként készült, hanem néha örvendő rácsodálkozasként egy-egy örökérvényű remekműre, máskor tovább gondolkodásra serkentő megismertetésként, de mindenképp a teljesség igénye nélkül.

*

Introitusként lássunk egy olyan novellát, amelyben se Jézus, se Betlehem nem szerepel, de mégis köze van hozzánk, akik karácsonykor a Megváltó születését ünnepeljük. Pap Károly „Messiás születik”¹ című novellájáról van szó. Pap Károly élete főcéljának egy nagy Jézus-regény megírását tartotta. Rövid élete ezt nem engedte meg, mindhárom regénye csak nagyszerű elmunkálát. Egyikben sem a történeti Jézus a főszereplő, talán mert nem mert megbirkózni alakja ábrázolásának feladatával, talán mert Bergen—Belsenig sem győződött meg afelől, hogy ősei hitét megtagadva valóban Messiásnak vallja-e a Názáretit. Németh László a „Messiás születik” publikálásakor így ír: „Pap Károly Jézusa vagy Mikáéjje nem az evangélium fölényes Istenfia. Inkább ismert Dosztojevskij-hősök: Miskin hercegek és Aljosák vetülnek vissza benne az evangéliumra. Szolgája az emberi szenvedésnek és nem orvosa.”

Az elbeszélés főszereplője Ruth shébai asszony, aki bár rettenetesen szeretne gyermeket mégis meddő marad. Úgy tűnik kielégíthetetlen gyermek utáni vágya elméje elborulásához vezet: más asszonyok csemegett magáénak véli, majd a rabbit kérleli: engedjék őt is, mint a férfiakat a frigyszekrény előtt imádkozni. Mindenki elutasítja, csak a férje, Illés tart ki mellette, megmagyarázhatatlan irgalmas szeretettel. Aztán Ruth álmában angyalokat lát, „majd fényes nappal jönnek hozzá tarka égi követek, mindenféle bibliai emberek.” És gyermeket vár, akiről azonban csak a férjének szól: „— Ha harminc évvel előbb jött volna, erős lett volna, mint Dávid, tíz évvel előbb okos, mint Salamon, de hogy most

fog jönni, ily gyönyörűségesen későn, több lesz, mint erős, szép, bölcs, és csak az enyém lesz. Illés szomorúan hallgatja és legyint. Eszébe jut az elmúlt sok keserves esztendő, Ruth százféle háborodottsága, s nem a gyermekre, hanem örületre és halálra gondol. Aztán újra meg újra végignéz az asszonyon. Nem a testét nézi, mert gyermeket igazán már nem vár többé; a szemét vizsgálja a tekintetét. Ott lakik valami félelmes. Ruth azonban nyugodtan folytatja: — Különb lesz, mint valamennyi zsidó, én érzem.”

Egyszerű, hívő férjét kétszer is szörnyű vétekbe viszi: először segítségével éjjel behatol a templomba, hogy leboruljon Adonáj szentsége előtt; s mikor már elnehezült testtel képtelen saját maga bemászni, férjét kéri, hogy hozza el neki az egyik tekercest a frigyládából. Illés elhozza, majd mindenét pénzzé teszi, hogy legalább ez maradjon a születendőnek — akit Ruth, csak Messiásként emleget — hiszen mikor kiderül a lopás őt úgy is megölik.

S éppen ünnep estéjén, amikor a közösség a templomban ünnepli a szombat eljöttét, kezd el vajúdni Ruth. Fájdalmas sikoltásai áthatolnak a templom falán az emberek szívéig. Először a karzat rácsai mögött ülő asszonyok között támad zavar, mely átragad a férfiakra. A rabbi hiába próbálja megelőzni a botrányt: asszonyok, férfiak egymást tiporva futnak az utcára. Mindenfelől kiabálás, sikoltozás, hörgés hallaszik. Ekkor már Illésék háza csendes. Ruth belehalt a szülésbe, de „a csecsemő szokatlanul nagy és tiszta testű, mintha nem is anyja keseredett véréből, hanem valami csodálatosan kellemes, illatos fürdőből jött volna a világra. Mintha zavarni se akarná anyja álmát, némán túri a hét láng ragyogását, tág szemmel hallgatja a távolból becsapódó jajt, hörgést, mint valami ritka vásári zenét, csak néha dübnyög egyet-egyet, és nem sír.” Illés önkézevel vetett véget életének.

Másnap iszonyatos temetkezés indult végig a városon. Előbb a halottakat, majd a meggyalázott tórákat földelték el. Illések házát szétrombolták, de mivel a magzat nem bűnhődhet szülőjéért a csecsemőt nem bántották. Valamivel később vezeklők vonultak át Shébán, akik magukhoz vették Ruth árváját.

Az ember minden korban megújuló megváltás, megváltó utáni vágya ölt csodálatos formát e műben. Tudatos keresztyén embernek, aki nem éri be a mítosz ködével, vagy a karácsonyjé fenyőillatú, csillagszórós ragyogásával el kell gondolkodnia a novella alapötletétől inspirált kérdésen: Jézus megváltó műve nem igényli-e a megváltás szüntelen realizálását, a másik számára való Krisztussá léltel követítőt? Életművével felelt erre igent Pap Károly, ki nem keresztyén, de profétikus nyugtalanságú, s felelősségérzetű igaz ember volt.

*

Ugyancsak igennel felel e kérdésre Gárdonyi Géza megindítóan szép novellájában a „Csordásék karácsonya”-ban.² Három, egyszerű hívő parasztember ugyanazt álmodja karácsony éjjelén: másnap meglátják a Megváltót. Marcsa és férje álma a nagyságos asszony szobájában teljesül. „Akkora szép életnyivalóságú Jézus-kép virít a falon, hogy szinte mozdul onnan.” Csak az öreg András szomorú, miért „hogy azok kettejének teljesült az álmuk, csak az övé nem.” Egyedül marad otthon; először egy koldust lát vendégül, még a csizmáját is neki adná, de míg érte megy, a koldus eltűnik. Miközben keresi, az utcán fagyott kisfiúra lel. Senkise ismeri. Karjában a jegyzőhöz viszi, de mialatt azzal beszél, hogy,

s mint legyen, a kislíú is eltűnik. Hazafelé ballagtában szembe jön vele régi haragosa, akit negyven éve nem látott, mivel az kivándorolt Amerikába. Az öreg kedvesen köszönti, mire az bocsánatát kéri, s invitálja házába. De az öreg András a kibékülés örömevel szívében inkább hazasiet. Fia érdeklődésére elmeséli, hol töltötte napját. Fölöttébb csudálkozónak beszédjén, s mikor a Varró Bálinttal való találkozását beszéli el, csak rázza fejét a fia: „Az nem lehet, iszen az mán meghótt, régideje, hogy meghótt.” Vitázik egy darabig az öreg, aztán csak rájuk hagyja, s sóhajtozva lefekszik: „Ó, Uram, hogy megigérted... Nekik teljesült, nékem nem teljesült... Erre mintha megnyílt volna a fal, csak ott áll előtte rengő szép aranylő fényességben a panaszlott Megváltó. — Ó, balgata ember! — szólalt meg szemrehányóan — mit csodálkozol te azon, hogy némelyek nem ismernek meg engem. Megmondottam, hogy veletek vagyok mindennap a világ végeztéig. S ti látván láttok, de meg nem ösmertek. Lám te is: háromszor is láttál ma engem, mégsem ösmertél meg. Pedighát első jelenésemben meg is vendégtél. Második jelenésemben meg is hordoztál, szűrőddel betakartál. Harmadik megjelenésemben a kezemet szoritottad a magad kezébe. Szoritottad ellenségednek megbocsátó szívvvel, miként én rendeltem a Hegyen. És ha te mégsem tudtad, hogy én ki vagyok, hogyan ösmernének meg azok, akik senkin sem könyörülnek, senkin nem segítenek és az ellenök vétőknek meg nem bocsátanak?”

Gárdonyi e bájos, igazi karácsonyi hangulatú novellája is arról tanúskodik, amiről legnagyobb regénye az „Isten rabjai”: népismeretről, hívő, Isten-kereső természetéről. Ez az elbeszélés is igazolja Schöpflin Aladár értő megállapítását Gárdonyiról: „Ismerete és megértette a szenvedést, az élet tragédiáit megragadó emberi együttérzéssel tudta formába kötni, de végső eredményben derült lélek volt. Igaz, hogy derültsége nem volt teljesen naiv, leküzdött szenvedésein át jutott el hozzá, de mégis, lényegéhez tartozott.”

*

Mennyire másképp ír karácsonyról a nagy Isten-kereső, a szent eszén is riasztó, keserves dalt zengő poéta: *Ady Endre!* Karácsony témájú verseinek nagy része költészete kezdetének alkotása. A „Versek” kötetben megjelent „*Karácsony*” vagy a „*Kató a misén*” írásai aljnövényzetéhez tartoznak. De a „*Gyűlölet és harc*”³, vagy a „*Békesség ünnepén*”⁴ elgondolkozásra készteti az olvasót. Mi húzódnak a szilaj, gyakran gyűlölködő sorok mögött? „*Ma a bilincses millióknak / Éhnyavalyás, kínos élete gyászol / S újra megátkoz téged, / Csalárd legenda, betlehem-i jászol, / Hazug fölkenység, ál szeretet.*” / *Gyűlölet és harc* /

Ne elégedjünk meg a primér tartalommal, többről van itt szó, mint antiklerikalizmusról, a szenvedő és kizsákmányolt embert felemelő fordalom vágyának radikalizmusáról. Alapvető hit-kérdésről. Nem tudott és nem is akart hinni Jézusban. Számára leginkább a megcsúfolt szeretet szimbóluma volt. Az élettelen, semmire se jó szereteté. Nem tud mit kezdeni az Isten-emberrel, az Isten elé is csak odahanyatlani képes. Elutasítja magától a „csalárd legendát”, s a „prémbundás víg örvendezők”-et éppúgy, mint a „megváltás gondolatát. Nem a Krisztus-misztériumot éli át, hanem büntudatát, jóllehet tud a személyes Istenről, akinek azonban nincs arca, alakja; aki elrejtőzködő, de akihez minden mélységből kiáltani lehet. Reménysége nem Jézusban, hanem az Életben, a Harcban, a Szépségben van.

A hivatalos — Istentől, néptől egyaránt elidegenedett — egyház ün-

nepét látja a „Békesség ünnepé”-ben: népbufitók vezette balga sereget, nyereszkedő, hazug hatalmasokat. S magát ismét az „odakint” levők közé sorolja, akik „A Messiást nem várják immár, / Nem kell többé a Mes-siás, / Hazug a megváltó meséje, / Szentségtelen a szentírás, / Hazug minden, amit az ember / Évezredekkel istenné tett. / Csak egy igazság — közös jussú / S egyenlő végű — ez az: élet...”

Harmadik jelentős karácsonyi verse már címében is változást sejtet: „Virágos karácsonyi ének”⁵. E vers Ady utolsó, életében megjelent köte-tében található, tehát több, mint egy évtizeddel később írta, mint a meg-előzőket. Fáradt, szomorú ember éneke ez, nem karácsonyi, inkább ha-lottak napi hangulatú. Elvágyódik e világból, de nem Jézushoz, hanem vissza a szülői ház betlehemi melegébe, ahonnan talán még Krisztus-hitet kaphat... „Ohajtozom el a Magasságba / Gyermekségemben kö-tött / Minden szükséges jussommal, / Mert az emberek között / Nem így ígértetett, hogy éljek. (...) Lábainknak eligazítását / Kérem én sze-relmesen, / Karácsony jöjjön, Karácsony / És száz jézusi seben / Nyi-ladozzék ékes bokréta.”

*

A Krisztus-hit igaz emberré tevő erejének állít emléket Kuncz Ala-dár „Karácsonyest Noirmoutier-ben”⁶ című elbeszélésében. S annak is, hogy válik a karácsonyest rabságot feledtető, bensőséges együttlétté a sok nemzetiségű internáltak számára egy kis francia szigeten, ahol „mesz-szi karácsonyok tündöklő ünnepe úgy élt körülöttünk, mint ahogy elhagyott mezőn fényben és elmosódó zajban magunk körül érezzük a magváros közelségét.”

Kuncz Aladár-ból, a Trianon utáni erdélyi irodalom egyik főszerve-zőjéből — aki a háború előtt érzékeny, életet, szépséget élvező ember volt — az internáltság öt éve farag homo moralist, felesős, elkötelezett gon-dolkodót. S jól lehet egy nem keresztyén, irracionalista filozófiát vall magáénak, nagy regénye a „Fekete kolostor” olvasása közben néha úgy érezzük többről van itt szó. „Guillaume közel lép hozzám, vállamra te-szi kezét, s kedves, lágy hangon mondja: — Maga ajándékot vett sze-gény fogolytársainak. Lássá, ez tetszik nekem. Egyszerű pékmester va-gyok, sok gyermekem van. Tudom, ki az a Jézus, tudom, mi az a sze-retet. Életemben sohasem bántottam senkit, és kiküldhetnek százszor is a frontra, mégsem fogok senkit sem megölni... Ezt akartam magának mondani, és most igyunk egy pohár bort a szent, a boldog karácsony-tere!... (Az ünnepek utáni változásokról beszél.) — Szóval tilalomfákat állítanak erre a szemétdombra: ez szabad, ez nem szabad!... Mintha ezzel segítenének valamit. Én legalább nem piszkáltam magukat. Nem volt semmi. Sár volt, piszok volt, de legalább itt belül a várban nem ült senki a maguk nyakán. Nem igaz?... Az őrmester szavaiból jövőnknek szomorú távlata nyílik... Kezet rázva, melegen búcsúzik tőlem. Azt mondja, többet aligha látjuk egymást. Óvele pedig mi lesz?... Két rö-vid karját élénken a levegőbe csapja: ki tudja?... Arcán ott borong a frontra küldés réme... Az is történt vele. A fényképért, amelyen a két német tanárral és diákokkal levétette magát, megbüntették, és a frontra küldték. Később megtudtuk, hogy mindjárt az első napokban elesett. Ka-tonáit rohamra vezette, de maga nem nyúlt fegyveréhez, s úgy esett el, hogy a kezében szorongatott pisztolyból egy golyó sem hiányzott.”

*

A karácsony-téma számos századunkbeli költőt ihletett arra, hogy valami mást, többet mondjon el, mint a betlehemi esemény parafrázisát, alkotásaik: zsoltár több szólamra.

Babits Mihály szellemi embersége tudatában szembenéz a ténnyel: a XX. században felnőtt a karácsony. Nincs visszaút a gyermekségbe, neki nosztalgiai helyett kora karácsonyáról kell igazat szólnia. S szava máig ható: „Nézd ezt a kort amelynek legnagyobb / s elérhetetlen éden-álma, hogy / enni legyen kinek-kinek / elég! nézz a gonosz nyájra mely naiv báránycora múltán / nem vél többé magáról semmi jót. / Nem kell neki szalag és csengő. / A gyermek megnőtt, s szép játékeit / elrűgta. Nézd, milyen üres ünnep ez! / A szív hideg és kemény mint a föld. / Tudjuk már, hogy ölni és halni születünk.” / „A felnőtt karácsony” /

*Kosztolányi „Karácsonyi dal”*⁸-ában semmi sincs a művészetére annyira jellemző gyermeki játékoságból, s a groteszk humorból. Kiábrándult, keserű vallomás ez: „A mi kedélyünk régi kihamvadt, / fagyos, hideg az ünnepünk, / lelkünkre hull a téli harmat. (...) A gyertyalán-gunk ellohad, / füstölve pattan rajt a szikra, s kékes, kialvó lángot ad. / S rásüt vonagló arcainkra.”

Tóth Árpád „a Nyugat harmadik nagy kultúr-lirikusa” ugyanazt a gondolatot fogalmazza meg, amit az előbbieket, de csípős, ironikus hangon. Nála az ünnepi hangulat végképp hiányzik, de amit mond az valódi. Szerb Antal szerint „olyan ember áll ezek mögött a versek mögött, aki túl van azon, hogy pozba vágja magát, hogy tetszeni akarjon, akinek megalkudni nem is érdemes, aki csak egyet tehet: tisztán, egyszerűen és tökéletesen mondani az örök-emberi dolgokat.” „Itt volt, elment a szép karácsony, / S amíg itt volt, jó kosztón éltünk, / Cukron, fűgén, mákos kalácson. (...) A Béke is, e bús egyénke, / Jött volna vele, ám egy hídon / A strázsa belelőtt szegénybe. / (...) Szóval a karácsony sok kincsét / Megkaptuk és ami a legfőbb, / Megszűnt a fűtőanyag-ínség. / Ez üdvöt zengem el ma számmal: / Egész télen fűthetünk majd / Egy-egy dűt — karácsonyi számmal!” / „Karácsonyi emlék”⁹ /

József Attila a karácsonyitalan ember élményéről szól. A szomorú szeretetű kinnrekedtről, aki reményét nem a Betlehemben születettbe, hanem a természet újjászületésébe veti. („Karácsony”¹⁰)

Pusztai Sándor katolikus pap és költő realizmusa elválaszthatatlan emberibb jövőt akaró szenvedélyes vágyától: „mégis megkérdem: „Hova lett Ábel, / mit tettetek vele!?” / ahogy úrhajónk emelkedik egyre / úgy kezd emberségünk / pokolra szállni / melyik csillag fog megegy-szer / Betlehem fölött megállni?” („Bizony mondom”¹¹)

Az Ady utáni nagy lírikusok közül különösképp figyelemre méltó *Juhász Gyula* karácsony-költészete. Szomorú költő, tragikus korszakban.

Alkati depresszióját a való világ súlyosbítja, lírája mint a mélyhegedű fájdalommal dallamot zengő. Egész költészetén átsugárzó hite népi motívumokban is megszólal, de karácsony-költészete nemcsak folklorisztikus hatás, archaikus, félpogány népi imádság, hanem valódi keresztény hit, Istenhez vágyódás.

A karácsony, mint téma gyakran visszatér nála, kifejezi elvágódását az anyni fájdalom tartogató földi létből, de azt is, hogy Jézus születése az az esemény, amely lelopja a földre a mennyei gyönyörűséget. Karácsonyi versein érdekes fejlődés figyelhető meg: a kezdeti derűtől a tragikumig a gondolatok és a szorongások íve látható; a tiszta karácsonyi témától a háborús korszak keserveit karácsonyba oldó mondani-valóig érzékelhető a külső események hatása.

Az 1910-ben írt „Karácsonyi óda”¹² időmértékes derűje a Pax Romana idilli békéjét hirdeti: „Csöndes az éj és csöndes a világ is, / Caesar Augustus aranyos mosollyal / Zárta be Janust, Mars fegyvere rozsdás: / Béke a földön.” Az isteni gyermek szöke és szelíd anyja keblén mosolyog, ha fázik is: az öröm teljes.

Az 1913-ban keltezett „Glória”¹³ még őrzi ugyan az idill hangulatát — festői színei az alföldi mestereket, kivált Koszta képeit idézik fel bennünk: az öreg tehén fekete, a széna szöke, mint Anna, és a Madonna haja! — de a vers végén hangot vált, s a jövőt vetíti elénk: „A hold a táj felett ma is éppúgy lebeg — / Mint azon az éjszakán, hogy hitványul eladják, / S kiüssza egymagán a szörnű serleget.”

Az 1915-ös „Karácsonyi köszöntés”¹⁴ már teljesen konkrét, háborús ének. A Pax Romana messze tűnt, fegyverzajtól hangos Európa. A karácsony most vágy, remény, álom: „Harcos katonák is / Fölnézek az égre, / S rá gondolnak álmodozva / A testvériségre. / Bujdosó raboknak / Idegen párnákon / Kedveseik szelíd arcát / Ringatja az álom.”

1918-ban „Betlehemi üzenet a vakoknak”¹⁵ a vers címe, ám a vakok itt azok, akiket így említ: „Testvéreim, itt mind vak, aki balgán / Tűnő örömben üdvöket kutat, / Ki istent vár a múltó gyönyör arcán: / Mind vak szegény, ki nem talál utat. / És nem vak az, és ő meg fogja látni / Istent magát mind, kinek lelke fény,” a vers a továbbiakban a szeretet hatalmát hirdeti egy gyűlölettől elvakult világnak.

Aztán néhány évig hallgat a karácsony, ekkor a reménytelenség lírája szól. 1923-ban, mintha a régi bensőséges meleg fűtené át a „Betlehemi”¹⁶-et, ám a hangszín változott: „Ó, emberek, gondolatok ma rá, / Kit a komor Sibillák megígértek, / Kit a szelíd Vergilius jövendölt, / S akit rab népek vártak, szabadítót.”

Egy évvel később csupa panasz a „Karácsonyi ének”¹⁷: „Szelíd, szép betlehemi gyermek: / Az angyalok nem énekelnek, / Süvöltenek vad emberek. / Boldog, vig betlehemi jászol: / Sok börtön és kórház világol, / És annyi viskó bús, sötét.”

Hasonló fájdalommal szól a két évvel későbbi „Betlehem”¹⁸ című versben: „Kántálnak a három királyok, / S velük a jámbor pásztorok, / A söntés mélyén egy elázott, / Elbúsult zsellér tántorog. / Könnyes szeme bámulja báván / A betlehemi csillagot, / A jó reményt, mit körülállnak / Szegények, árvák, magyarok!”

Aztán már nemcsak a külső világ sötétségét érzi, de fokozatosan el-sötétül a költő belső világa is. A betegség végzi romboló munkáját, még egy „Utolsó imádság”¹⁹ telik erejéből, egy karácsonyi szonett: „Jó Jézusom, ki bús gyermekkoromban / Gyakran szálltál szívembe, merre mentél, / Hogy nem lelek e szörnű fájdalomban / Egyebet a meddő, mély gyötrelmennél? / Hisz a világnak minden tájain / Most Téged várnak, és Benned remélnek, / A csodálatos földi születésnek / Meleg és fénylő ünnepnapjain. / S ha egyszer mégis a vén, nagy gyerekeknek / Szívébe szállnál újra, égi gyermek! / De nem vagyok én méltó erre, nem. / Legyen mindenki boldog, aki él itt, / S halálra fáradt lelkem szenvedésit / Írd mind az ő javukra, Istenem!”

*

Regények, novellák olvasása közben is számos értékes, karácsonyt megjelenítő műre bukkanunk.

Gárdonyi már megismert kiváló emberlátásával a szeretet ünnepét

kontrasztként használja az emberi anyagiasság, önzés, keményszívűség leleplezésére. („*Harangzók karácsonya*”²⁰)

Móra Ferenc a rá annyira jellemző közvetlenséggel meséli el gyermekora egy karácsonyi élményét: hogyan köszöntötte ő fel a félegyházi templomban a mennyei fenyőt; és azt is, hogyan jutott erre a gondolatra: „*És akkor támadt először világtalan kis agyamban az a gondolat, hogy van egy téli Isten is, aki más, mint az az Isten, aki a nyarat mosolyogja.*” („*Téli Isten*”²¹)

Babits „*Karácsonyi Madonná*”²²-ja XX. századi novella irodalmunk gyöngyszeme. A „mű-gondot” annyira vigyázó művész a karácsonyi hangulatot alkotása intellektuális feszültsége, a formai tökélye révén éri el. Hét filmszerű képből dolgozza fel Artur lovag karácsonyi tragédiáját. Régi legenda szerint ilyenkor Mária karján a gyermekkel sétál a mennyei világosságú templomban, de aki meglátja élve nem marad. Artur lovag látni akarván Máriát, odahagyja a tivornyázó társaságot; tisztaságra, Isten-közelségre vágyik. A holdfényes éjben felmászik a dómra, mivel a sekrestyés nem meri kinyitni a templomot. A részeg cimborák, s a lányok alulról nézik mi lesz vele. Aztán eltűnik szemük elől, bejutván egy ablakon át; nagy lépéssel eléri a csillárt, ráül, hintázik. „*Halk zene, finom fény. (...) Mária, tenger csillaga, libeg a lapuló sötétség tengerén. Halkan libeg a pilléredőn, a színes, íves ablakok között. Felhőbe borult fent az óriási bolt. A padsorok titkos anygalkákkal telnek. A magas kóruson, az orgona sípjai között, anygalfejek röpködve játszanak bűjösdiét. Az orgona fehér billentyűin Cecilia átlátszó ujjai suhannak. Dalol az anygalnép. Mária, mennyországnak kapuja, méltóságosan száll. Nagy, fényes keszkenő simán fődí Asszonyunk vállait. Áldó szemei ragyogó ablakok, melyeken a mennyországba látni. Hát tör döfi a szívet. Mária, Magyarorszáig védasszonya, szeretettel mosolyog. Ah, a szószék galambja szárnyait rezzenti, halkan cobbán a keresztemeence, megelevenedik a szegények bibliája, a köszöntek hódolni jönnek Máriának. Mária, istennek anyja, karján tartja fiát. Fiát viszi, és fiára néz a fájdalom anyja. Szívében hét tör. De az isteni gyermek fényes arca mosolyog. Mária halkan, halkan előbbre száll. (7) Artur lovagot másnap a kecskearcú, santa sekrestyés összezúzva találta a kövön, a nagy csillár alatt.*”

„*Ruszka Gyuriék karácsonya*”²³ a városszéli lumpenproletárság érzelmességét, elvadult „ünneplését” láttatja. Az elbeszélés rideg valóságábrázolás írója kérlelheteretlen szociális elkötelezettségéről tanúskodik. Széppé Tersánszky Józsi Jenő irgalmas emberszeretete teszi, mely írásművészeté fő jellemzője.

Sütő András írásában két karácsonyi emlékét fűzi egybe. Az elsöben gyermekora egy vidám, szerelmes betlehemes játékbeli szerepéről ír. S ehhez kapcsolja évtizedek múltán megtett karácsonyesti látogatását szülőfalujában. Két karácsonyest: s közte mi minden változott benne, és körülötte! „*Múlt és jelen kavargásában, étellel-itallal terített asztaloknál ilyenformán botlottam szüntelen lélekficamító emlékekbe is. — Mégis eljöttél hát! — Régóta készülsz ugye hazajönni? — Régecske. — Egy-egy írást küldtél magad helyett. — Nem tudom, hasonlítottak-e rám. — Sokszor igen, sokszor nem. — Még egy pohárral! — Ne vesd meg szegény hajlékunkat. — Mihály bátyád bizony meghalt. — A legrosszabbkor, szegény, Isten nyugtassa meg. — Van annak már tizenöt esztendeje. — Elsiratni sem tudtuk becsületesen. — Hát mert akkor rakták alá a paraszat. — Olyan volt a helyzet: ember embernek farkasa. — Ötvenben volt, igen. Semmink sem maradt akkor, csak a becsületünk. (...) (Ad-*

jon Isten sokakat, sok karácsony napokat, bort, búzát eleget, az üvegnek feneket, hogy ihassunk eleget.) — Ez a nagyobbik fiam. — Mi lesz belőle? — Írástudatlan. — Ahhoz van kedve? — Arra vagyunk itt kényeszerítve. Csak négyosztályos az iskola. — Nem tölt ki a létszám. — Négy év alatt a püspök sem tanul meg tisztességesen írni-olvasni. — A szomszéd faluba mehetne. Kinek pénze van. (...) (Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária, aranyból, ezüsből szállást adtam volna, én pedig a hideg földre lefeküdtem volna. Kusti ne!) — Azt a kutyát pedig mindjárt farba rúgom. Nem lehet a szájától tisztességesen kántálni.

A didergő Mária, az üldözött gyermek. s a szomorú Szent József kint rekedt az ablak alatt. A házba belépők sapkájukat a térdükhöz veregették. A tompa puffanások mintegy gongütésszerűleg jelezték, hogy vége az illúzióknak. A hóval együtt a játék kedvét is lepallták magukról.” („Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária!”²⁴)

Két évvel ezelőtt nagy felháborodást váltott ki hívő körökben Ördögh Szilveszter „Betlehem”²⁵ című elbeszélése. De a vallási érzékenységet figyelembe véve sem feledkezhetünk meg arról, hogy az irodalomra sajátos törvények vonatkoznak. Nem Ördögh Szilveszter művének védelméről van szó, hanem arról, amit Kuncz Aladár „Gyáva irodalom” című írásában így fogalmazott meg: „Az irodalom belső értékeinek kockáztatása nélkül sohasem állhat különböző politikai, vallási vagy társadalmi eszmények szolgálatába, de ez nem jelent annyit, hogy a maga művészi eszközeivel ne rajzolja meg saját korának életét és embereit. Ma nagyobb szükség van erre, mint bármikor.” Ördögh Szilveszter él az irodalom tabut nem ismerő szabadságával. A maga korának akar valamit elmondani örök emberi érzésekről: szerelemről, összetartozásról, kapcsolatot mérgező rút irigységről, gyilkos előítéletről, s az „és mégis” győzni akaró reménységről betlehemi díszletek között. Ez esetben mitológiátlanítása nem öncélú, művén érdemes elgondolkodnunk.

*

Vannak költők, akiknél alig bukkan fel a karácsony, s ha mégis, új személyes mondanivalóra alig futja ihletükből. Nagy László kis karácsonyi éneke a „Játék karácsonykor”²⁶ a betlehemesek népi hangulatát hozza, annak parafrázisa, csak egy-egy szóval utal a mai korra: — „Hamuszürke vatelinban jajgat a kisbaba”. — Beletartozik a költő népi ihletésű életművébe, és gyermekdalknak való.

Hasonló jellegű Radnóti Miklós „Lapszéli jegyzet Lukácshoz”¹⁷ című kis verse: parányi, népi gyermekdal, óvodásoknak.

Első olvasásra ebbe a sorba tartoznék Weöres Sándor verse is: „Nől a dér, álom jár”²⁸. Ám a vers mélyebb, csupán a zenéje olyan gyermeken fülbemászó. A költő magát a karácsonyt személyesíti meg: „Nől a dér, álom jár, / hó kering az ág közt. / Karácsonynak ünnepe / lépeget a fák közt.” Aztán már önmagát helyettesíti be a megszemélyesített karácsony helyébe, mit tenne, ha karácsony lenne, s a játékos ötlettel, muzsikáló dallammal merőben ellentétes fájdalmat sejtet: „Csak sírnék, csak rinék, / ha karácsony volnék, / vagy legalább utolsó / fia-lánya volnék.”

Több, s igazabb az előző nemzedék mondanivalója, bölcsebb és mélyebb szeretet, értés szól belőlük karácsony kapcsán.

Áprily Lajos 1960 decemberében, két évtizedes költői hallgatás után a szegénység sóhaját hozza: „Nem adhattam ma semmi mást, / csak jó, meleg simogatást.” De nem kesereg emiatt. Érzi, hogy így is gazdag e kéz:

„Simogatást mitől tanult? / Erembe Krisztus vére hullt? / Szemembe Krisztus-könnny szökött? — / kinyúló kézzel kérdezem. / Áldott vagy a kezek között, / karácsonyi koldus-kezem.” („Karácsony est”²⁹)

Különös vers Reményik Sándor „János evangéliuma”³⁰ című verse. A négy evangélistát hasonlítja össze, és kiemeli közülük Jánost. Máté, Márk, Lukács összahajolnak e körben, és amiről szólnak, emberi: a kisgyermek születéséről, pólyáról, pásztorokról, angyalokról beszélnek, ám az angyali szó is emberi, földi, a legteljesebb emberi öröm is benne marad még a föld vonzaskörében. De János „messze áll, és egyedül”. Ő nem a föld-ízű dolgokról beszél: „Külön áll, világvégén valahol, / Vagy világ-kezdetén, vad szikla-völgyben / S a fénytelen örvény fölé hajol. / És megfeszül a lényke, mint az ij, / Feszül némán a mélységek fölé, / Míg lényéből a szikla-szó kipattan / S körülrobajlik a zord katlanokban / Visszhangosan, eget-földet-verőn, / Hogy megrendül a Mindenség szíve: / Kezdetben vala az Ige. / S az ige testté lön.”

Babits egy verse szerepelt már. Befejezésül még két — utolsó költeményei között lévő — alkotást vegyünk szemügyre. Nem közömbös a kontextus sem: „Az elbocsátott vad”, „Az intelem vezeklésre”, az „Ősz és tavasz között” — melynek utolsó sora: „Oh jaj, meg kell halni, meg kell halni!” — a „Balázsolás”, az „Eucharisztia” sorába tartozik e két karácsonyi vers. Csupa búcsúzás, csupa halálra készülés, csupa Istenhez hanyatlás ez a ciklus. A „Karácsonyi ének”³¹ is csupa kérdés: „Miért fekszel jászolban, ég királya? / Visszasírsz az éhes barikára. / Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt: / mégis itt ridogálsz állatok közt.” Miért, miért lépett az oly fájdalmas földi létbe az a gyermek? És ha szeretetében mégis így döntött, akkor kérés száll feléje: „Szeress hát minket is, koldusokat! / Lelkünkben gyújts picit gyertyát sokat. / Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk / törékeny játékunkat, a reményt.”

A haldokló szól így, aki már tudja, minden reménye odaát horgonyoz, túl a földi léten. Ami jelenvaló: a szenvedés. A „Csillag után”³² című vers már azzal indul: „Körülöttem fájás-félés / ködhálója kavargó.” Aztán eltűnődik azon, hogy mi történe, ha elindulna a csillag után. „Gépkocsin, vagy teveháton”, vinné az aranyat, tömjént, mirrhát. Csak hogy száz határon át vinne az út Betlehemig, közben elvennék a vámőrök az aranyat, el a tömjént is — kell a hazai hatalmak dicsőítésére —, és amire odaérne, már nem a jászolhoz, hanem a kereszthez jutna el. „Jaj és mire odaérnék, / hova a csillag vezet, / te már függnél a kereszten / és lábad csupa seb, / s ahelyett hogy bölcsöd köré / szórjak tömjént, aranyat, megmaradt szegény mirrhámmal / keserűszagú mirrhámmal / keném véres lábadat.”

Az élettől búcsúzó költő tudja, hogy ő már a kereszt felé tart. A saját sírkeresztje felé is. De azt is tudja, hogy a kereszt és a jászol összetartozik, egymást feltételezők, és mint jelképek együtt adják meg a hívő embernek azt a belső békét, amely már kimondatja a költővel minden karácsonyi poézis végső summáját: „nem is olyan nagy dolog a halál.”³³ A jászol és a kereszt köre gyülekezők számára. Akik már hallják az angyali éneket: Glória!

Donáth László

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. Pap Károly: Messiás születik (Megszabadítottál a haláltól, Szépirodalmi, Bp. 1970; 239—263. l.)
2. Gárdonyi Géza: Csordásék karácsonya (Kézirat)
3. Ady Endre: Gyűlölet és harc (Összes versei, Szépirodalmi, 1955; II. köt. 136. l.)

4. Ady Endre: Békesség ünnepén (Uo. II. köt. 436. l.)
5. Ady Endre: Virágos karácsonyi ének (Uo. II. köt. 227. l.)
6. Kuncz Aladár: Karácsonyest Noirmoutier-ben (Fekete Kolostor, Szépirodalmi, Bp. 1975. 158—174. l.)
7. Babits Mihály: A felnőtt karácsony (Összegyűjtött versei, Szépirodalmi, 1963; 507. l.)
8. Kosztolányi Dezső: Karácsonyi dal (Összegyűjtött versei, Szépirodalmi, Bp. 1964; 716. l.)
9. Tóth Árpád: Karácsonyi emlék (Összes versei, Szépirodalmi, Bp. 1962; 455. l.)
10. József Attila: Karácsony (Összes versei, Szépirodalmi, Bp. 1966; 125. l.)
11. Pusztai Sándor: „Bizony mondom” (Bronzveret, Magvető, Bp. 1974; 71. l.)
12. Juhász Gyula: „Karácsonyi óda (Összes versei, Szépirodalmi, Bp. 1974; 213. l.)
13. Juhász Gyula: Glória (Uo. 282. l.)
14. Juhász Gyula: Karácsonyi köszöntés (Uo. 332. l.)
15. Juhász Gyula: Betlehemi üzenet a vakoknak (Uo. 379. l.)
16. Juhász Gyula: Betlehem (Uo. 501. l.)
17. Juhász Gyula: Karácsonyi ének (Uo. 556. l.)
18. Juhász Gyula: Betlehem (Uo. 641. l.)
19. Juhász Gyula: Utolsó imádság (Uo. 657. l.)
20. Gárdonyi Géza: Harangozóék karácsonya (Szegény ember jó órája, Szépirodalmi, Bp. 1964.)
21. Móra Ferenc: Tél Isten (Daru utcától a Móra Ferenc utcáig, Magvető, Bp. 1962; 26—37. l.)
22. Babits Mihály: Karácsonyi Madonna (Magyar elbeszélők, Szépirodalmi, 1961. 23—31. l.)
23. Tersánszky Józsi Jenő: Ruzska Gyuriék karácsonya (Magyar elbeszélők, Szépirodalmi, Bp. 1977.)
24. Sütő András: Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária! (Anyám könnyű álmot ígér, Szépirodalmi, Bp. 1978. 184—191. l.)
25. Ördög Szilveszter: Betlehem (Magyar Nemzet, 1977. jan. 30. 12. l.)
26. Nagy László: Játék karácsonykor (Verseik és versfordítások, Magvető, 1975. I. köt. 195. l.)
27. Radnóti Miklós: Lapszéli jegyzet Lukácshoz
28. Weöres Sándor: Női a dér, álom jár (Egybegyűjtött írások, Magvető, Budapest, 1970. 412. l.)
29. Áprily Lajos: Karácsony est (Megnőtt a csend, Szépirodalmi, Budapest, 1972. 475. l.)
30. Reményik Sándor: János evangéliuma (Összes Versei, Révai, Budapest, 1944. 454. l.)
31. Babits Mihály: Karácsonyi ének (Összegyűjtött Versei, Szépirodalmi, 1963. 553. l.)
32. Babits Mihály: Csillag után (Uo. 545. l.)
33. Babits Mihály: Balázsolás (Uo. 551. l.)

AJANLO BIBLIOGRÁFIA:

- Bódás János: Betlehem felé (Istenes énekek, Ref. Sajtóoszt. 81. l.)
 Bódás János: Nem akadt hely (Uo. 82. l.)
 Bódás János: Betlehemi éj (Uo. 83. l.)
 Bódás János: Megüresítem szívem (Uo. 84. l.)
 Bódás János: Hajnalmadár (Uo. 85. l.)
 Bódás János: Bennünk szület meg Jézus (Uo. 85. l.)
 Bódás János: A karácsonyi Jézushoz (Uo. 88. l.)
 Pákolitz István: Gyertyagyújtás közben (Mai magyar költők antológiája, Kosmosz Könyvek, 1974. 162. l.)
 Orbán Ottó: Cigánykarácsony (Uo. 343. l.)
 Ady Endre: Kis karácsonyi ének (Összes Versei, Szépirodalmi, 1955. I. köt. 439. l.)
 Ady Endre: Karácsony (Uo. II. köt. 356. és 466. l.)
 Ady Endre: Kató a misén (Uo. I. köt. 284. l.)
 Áprily Lajos: Ünnepe előtt (Megnőtt a csend, Szépirodalmi, Budapest, 1972. 510. l.)
 Kosztolányi Dezső: Karácsony (Összegyűjtött versei, Szépirodalmi, 1964. 75. l.)
 József Attila: Betlehem (Összes Versei, Szépirodalmi, 1966. 321. l.)
 Reményik Sándor: József az ács Istennel beszél (Összes Versei, Révai, Budapest, 1944.)
 Páskándi Géza: Karácsony-koldus (A vegyisztító becsülete, Kriterion, Budapest, 1973.)
 Thurzó Gábor: Apokrif (Vigília, 1976. dec. 825. l.)
 Németh László: Kertészék karácsonya (Irgalom, Magvető-Szépirodalmi, Budapest, 1972. 267—278. l.)
 Dutka Ákos: Karácsony

KOSUKE KOYAMA:

A keresztnek nincs fogantyúja

Ázsiai meditáció a megfeszített értelemről
(A mű eredeti címe: No Handle on the Cross. An Asian Meditation on the Crucified Mind. SCM Press Ltd. London, 1976.)

Japán teológus meditációja ez a meglehetősen furcsa címet viselő 120 oldalas könyv. Kosuke Koyama Japánban született, éveken át miszcionáriusként dolgozott Thaiföldön, jelenleg Új-Zélandon működik, mint teológiai előadó. Földünknek tehát azon a részén él, ahol a keresztyénység kisebbségi vallás. A buddhizmus, hinduizmus, konfucianizmus és részben az iszlám világa ez. Délkelet-Ázsiában ezek a vallások olyan történelmi múlttal és tradícióval rendelkeznek, mint Európában a keresztyénység. A szerző ebben a számunkra idegen szellemi környezetben él, itt nevelkedett és itt is dolgozik. Érthető hát, ha stílusán a jellegzetes ázsiai gondolkodásmód elemeit fedezhetjük fel, és az is természetes, hogy keresztyén teológiai mondanivalóját elsősorban a sajátos ázsiai vallási és társadalmi problémákat szem előtt tartva, nem egyszer az ott elterjedt vallások tanításával párhuzamba állítva vagy konfrontálva adja elő. Ezzel együtt azt hiszem, hogy a könyv európaiak számára is tanulságos olvasmány, mert a probléma, amit fölvet, korunk egész keresztyéniségét érintő izgalmas kérdés.

A keresztnek nincs fogantyúja! — ez a meghökkentő kijelentés csak akkor válik érthetővé, ha megpróbáljuk mi is magunk elé idézni azt a képet, ami a szerző képzeletében jelent meg Jézus keresztthordozásra szólító szavai nyomán: emberek csoportja indul a Mester után a Golgota felé. Kezükben kis kereszt, amire bőrből készült fogantyú van erősítve. Ennél fogva viszik, néha még lóbálják is, mint az üzletember az irattáskáját, amint kényelmesen ballag vele. Ez ellen a szemlélet ellen tiltakozik a szerző: „A keresztnek nincs fogantyúja!” Jézus is a legkényelmetlenebb testtartásban, a vállán hordozta, és görnyedezett a súlya alatt. Tanítványait is ilyen követésre szólítja fel: nem kényelmes útításkával a kezükben, hanem súlyos keresztel a vállukon. Pedig a mai keresztyének szívesebben vennék, célszerűbbnek is tartanák, ha Jézus kereszt helyett, ami csak lassítja, nehezíti az ember járását, könnyű, de mégis minden szükséges élelemmel jól megpakolt útításkát nyomna a kezükbe. Ezzel aztán még meg is előzhetnék mesterüket. De a szerző a képzeletbeli útítárisznyát egyúttal szimbólummá is emeli: az emberi leleményeséget, lelki, szellemi energiáinkat, jól megalapozott teológiánkat jelképezi. Ezután külön szimbólumként értelmezi a táská fogantyúját is: ez az a fajta teológia, mellyel művelői hatalmukba akarják keríteni, kihasználni, irányítani és kormányozni próbálják az Isten hatalmát. Istent így a hindú mágusok praktikájához hasonló módon meg akarják nyergelni,

erejét a saját önző céljait szolgálatába akarják állítani. Ez azonban már nem is nevezhető teológiának, legfeljebb csak őrdögi ideológiának minősíthető. A teológiát korunkban sem lehet technológiázni: Isten nem kormányozható, mint egy autó, erejét nem lehet ki-be kapcsolni, mint egy mosógépet. A teológia nem az a tudomány, melyben az emberi értelem megvizsgálja és megismeri Isten „működési mechanizmusát”. Ezzel szemben a teológus értelme az Isten „bolondsága” és „gyengesége” által rabul ejtett értelem, más szóval: megfeszített értelem. Nem bágyadt értelem, nem üldözési mániában szenvedő értelem, hanem teológiailag inspirált hívő értelem. Gyenge, de mégis erős értelem. Bolond, de mégis bölcs értelem. Mindig mások javát kereső értelem. Krisztus is gyengének és oktalannak mutatkozott a kereszten, és ezzel szerzett sokaknak üdvösséget.

Az ázsiai teológiában különösen elterjedt a jelszó: „Jézus a felelet!” — tudniillik az emberi életnek azokra a nagy kérdéseire, melyekre a többi vallás képtelen válaszolni. Jézus azonban nem felelet, hanem út. Az utat pedig csak rajta járva lehet megismerni. Induláskor nem látható a vége. Mégis bátran lehet nekivágni az élő Jézus Krisztus ígéletében bízva: „Én veled vagyok!” A teológia nem szolgálhat előregyártott receptekkel minden probléma megoldására. Nincsenek kész válaszok. Nincsenek sémák az Isten segítségének a módjára. A nehézségekkel való személyes szembenézést senki sem takaríthatja meg. Az út rögös, de nem egyedül kell végigjárnunk: *Jézus minden nap velünk van, és a hívő értelemnek ez elegendő biztosíték.*

A hívő értelem tehát elsősorban mindig a megfeszített Krisztusra tekint, de tud a feltámadottról is. A megfeszített Krisztus a győztes! — ezt bizonyítja számára a feltámadás. A hívő értelem magába hordozza a feltámadás bizonyosságát is, a végső győzelem reményében él. Tudja, hogy az a Krisztus hívja követésre, aki a Golgotán nem vereséget szenvedett, de győzelmet aratott. Ezzel a gondolattal ér véget Kosuke Koyama elmélkedése a megfeszített értelemről.

Vég helyi Antal

Százkilencven éves az első magyar nyelvű evangélikus Imádságos Könyv

A hazai vallásoktatás történetében jelentős helyet foglalnak el az evangélikus lelkészek. Erről tanúskodnak az emléküket őrző könyvek, az írásos dokumentumok. Ilyen a többek között az Országos Széchenyi Könyvtárban őrzött: „Keresztyén Fehjér Népek való Imádságos Könyv” első darabja. És mert egyedülálló, ezért nemzeti kincsenek kell tekintenünk.

A 256 oldal terjedelmű és 10×17,5 cm méretű imádságos könyvet 1788-ban készítette és adta ki Győrött, Ráth Mátyás evangélikus lelkész.

Mielőtt azonban Ráth Mátyás életéről szólnék, hadd ismertessem az Imádságos Könyv „Előljáró beszéd”-ben foglaltakat, amely Ráth Mátyás nemes gondolkodásáról és kitartó törekvéséről tesz tanúbizonyosságot.

„Későre teljesítem tavaly ilyenkor tett ígéreteimet, sőt abbéli ígéretnek csak egy részét... Közlöm tudniillik a Fehjér Nép számára ígért

Imádságos Könyvnek első darabját... Eleinte mikor ezen munkához fogék, nem volt szándékom, hogy Gyermekeknek különös imádságot ír-
nék. Azonban mindjárt eszembe ötlött ennek szükséges volta. Egy az:
hogy Nemzetünk mind ekkoráig affélék nélkül szükségelt. Más az:
hogy ha az ilyen szabott Imádságoknak valakire nézve valami hasznokat
reményelhetni, valóban a Gyermekekre nézve különös foganatosoknak
kell azoknak lenniük.

Avagy nem hasznos, nem szükséges-e tehát azok ellen más Istenes
és jóra ösztönző indulatokat beléjük oltani, melyekkel emberek meggyő-
zethetessenek?

En pedig az Imádságot egyszer s mind a Vallásban való oktattatásnak
és elmebeli gyakoroltatásnak egy leghathatósabb eszközének tartom.
Azonban minden dicsekvés nélkül mondhatom, hogy tudtomra sem a
Német, sem egyébféle Nemzeteknek nincsen ehhez hasonló Könyvecskéje;
s nem sajnálom sem munkámat, sem időmet, sem költséget; csak
akarják Hazám-fiai, vagy legalább Evangélikus Feleim annak illendő-
képpen hasznát venni.

Tovább menvén a munkámban egy Méltóságos Jóakarómnak vevén
levelét, melyben arra ösztönözte, hogy annak toldalékául, vagy külön
készítenék az Úr Vacsorához alkalmazott elmélkedéseket és imádságokat,
a minéműek más Nemzeteknek feles számmal vagynak, s minden eszten-
dőben újjak írtatnak.

Igen helyesnek találván ezen kívánságot, arra is elszánám magamat.
De már itt szükséges vala, mind a két, úgymint férfiúi és asszonyi Nem
között, mint pedig a nevendék és felnevelkedett keresztyének között kü-
lönbséget tennem. Mert az én ítéltem szerént, ugyanaz, hogy efféle, va-
lamint szinte más Imádságos Könyvek is igen közönségesek, úgy hogy
az embereknek külön-különféle állapotjaikra, melyek iránt legtöbbet
vétkeznek, ki nem terjeszkednek, egyik főbb oka annak, hogy az Isteni
tisztelébéli gyakorlásoknak oly kevés hasznokat, s foganatjokat tapasztal-
juk.

Így lenne a Második Rész. Mely ismét hosszacsckán terjede: mivel
alig vagon olyan könyvünk, amelyre az Úr Vacsorához először járuló
tanítványt igazíthattam volna...

Hogy pedig addig is, míg mindeneknek önön állapotjához szabott
efféle Imádságokkal kedveskedémdem, ennek az előre kibocsátott Darab-
nak, azokon kívül, akikre ez legközelebb tartozik minél többen hasznát
vehessék: egy hozzá toldott Lajstromban különösen megvagnak jelevé,
mind az Imádságok, Elmélkedések és Énekek, amelyekkel egyebek is
élhetnek.

Többet e munkám felől nem kívánok előhozni, ki-ki szabad véle,
hogy ítéletet tegyen róla. Az értelmes és kegyes keresztyéneknek tudom,
hogy mindenképpen tetszeni fog.

Némelyeknek kívánságokra nézve meg ezt egyet szükség említe-
nem, hogy a következő Részek, mivel Öregebbeknek valók, öregebb,
vagyis szembe tűnőbb betűkre nyomatódnak.

Aki ezt olvasod, légy jó egészséggel és reménységgel.

Kelt Nagy Győrben Szent György Havának 13-ik napján 1788-ban."

Ráth Mátyás Imádságos Könyvében az első rész: a „Kisdedeknek és
vakoknak eleibe mondható imádságokat.” A második rész pedig „A ne-
vendékek leánykáknak Úr Vacsorájához való készülletekre alkalmazott
imádságokat és elmélkedéseket” foglalja magában.

Ráth Mátyásnak nem ez volt az első munkája, hogy 1788-ban magyar
nyelvű Imádságos Könyvet jelentetett meg, mert jóval előtte 1780-ban

létrehozta Pozsonyban az első magyar nyelvű újságot a **MAGYAR HÍRMONDÓ-t**. Ezzel örökre beírta nevét a magyar kultúra történetébe.

Ráth Mátyás az első magyar hírlapszerkesztő, 1749. április 13-án indult Győrből élete útjára. Ráth János és Raits Zsuzsannának volt első gyermeke. Az evangélikusnak született, de római katolikus templomban tartották keresztvíz alá, mert néhány héttel születése előtt Győrött a protestánsok szabad vallásgyakorlatát királyi rendelettel megszüntették.

Középiskoláit Modorban, Sopronban és Pozsonyban végezte. Tanulmányainak befejeztével Németországba ment. Göttingában a teológia mellett különösen a régi klasszikus irodalmat tanulmányozta.

Hazatérve Pozsonyban telepedett le. Akkor fogant meg lelkében az áldott terv: egy magyar nyelvű hírlap kiadásának terve, mellyel — úgy hitte —, hogy a magyar nemzet szunnyadó lelkét felrázhatja majd és fogékonnyá teheti nyelvének művelésére.

1783-ban az újra feléledt győri evangélikus gyülekezet hívta meg lelkipásztornak. A meghívást el is fogadta, s másnak adta át a szerkesztői tollat. 1783. április 21-én szentelte fel győri lelkésszé Perlaky Gábor püspök Felpécen. Öröm napja volt ez a nap nemcsak Ráthnak, hanem a győri evangélikusoknak is, mert hiszen 34 év és hét hónap után Ráth ajkán keresztül hallhatták először Istennek hozzájuk intézett üzenetét.

A mai 103 éves, toronynélküli győri evangélikus templomban is Ráth tartotta az első magyar nyelvű istentiszteletet 1785. november 25-én.

Ráth Mátyás 1810. február 5-én bekövetkezett haláláig végezte lelkési szolgálatát.

Ugróczky Mihály

Az igehirdető műhelye

VÍZKERESZT ÜNNEPE

Mt 4, 12—17

Rövid egzegézis

A *Paredothé* passzív alakú kifejezés azt hangsúlyozza, hogy Keresztelő János elítélésében az emberi árulás mögött Isten akarata is ott van. Ezt húzza alá a *Hina plérótné* Máténál oly sokszor használt kifejezés is. Ennek hangsúlyozására azért volt szükség, mert az, hogy a Messiás Galileából jöjjön el, a zsidó reménység szerint éppen olyan lehetetlen, mint az, hogy Jézus nem diadalmos királyként lép fel. Hogy azonban ez a zsidó várakozás mennyire hamis, azt Máté azzal is alátámasztja, hogy idézi Ézsaiás prófétát, aki az asszírok által elpusztított és ezért „sötétségben ülő” északi országgrészből várta minden józan reménység ellenére a szabadítás elkövetkeztét. Hogy Máté nyugatra, a tenger felé tekint, s ezzel a Damaszkuszból Egyiptomba vezető útra gondol, és hogy a pogányok Galileáját emlegeti, ezzel azt hangsúlyozza, hogy Jézus nemcsak a zsidó nép megszabadítására jött, hanem a pogány népek, az egész világ megváltására. A pogány népek megváltása azonban csak úgy valósulhat meg, ha a választott nép, Izrael népe komolyan veszi küldetését. Ezért veszi Jézus ajkára a próféták és Keresztelő János igehirdetését summázó mondatot: térjete meg, mert egészen közel van már a mennyek országa! E felhívás éle tehát nem a világ felé irányul, hanem elsősorban a választott nép felé hangzik, mint ahogy egész Máté evangéliuma a zsidókból lett keresztyéneknek szól. Jézus ajkán a hangsúly nem is a felhívásra („térjete meg”) kerül, hanem arra az örömmüzenetre, hogy Jézus személyében, szeretetében, megváltó munkájában itt van már a mennyek országa.

Az ige belső iránya

Mivel igénk vízkeresztkor, Jézusnak a világ világosságaként való „megjelenésének” (epifánia) és a keresztyén hagyomány szerint az egyház missziói felelősségének ünnepén hangzik, az ige üzenetének irányát így fogalmazhatjuk meg: a világtörténelmi események mögött kell látnunk Isten irányító kezét, amellyel a világ népeinek javát, üdvösségét készíti elő. Istennek ebbe az üdvösséget készítő munkájába gyermekei úgy kapcsolódhatnak be, ha alázatosan engedik, hogy Jézusnak szeretetet, örömet és békességet sugárzó fénye rajtuk keresztül áradjon a világba.

Gondolatok az igehirdetéshez

1. Vízkereszt az egyházi hagyomány szerint az egyház missziói felelősségének az ünnepe. Köztudomású, hogy az egyház lététől elválaszthatatlan a misszió. Az az egyház, amelyik megfeledkezik küldetéséről, tulajdonképpen a létét tagadja meg. Az egyház története folyamán azonban a missziót nagyon sokszor félreértették, illetve megsűkítették. Ha

a missziói felelősségen a pogányok megtérítését, a világ „megmisszionálását” értjük csupán, akkor missziói szolgálatunkat, küldetésünket nagyon megszegényítjük. A misszió ennél ugyanis sokkal több. A szó alapjelentése is utal erre. Misszió annyit jelent ugyanis, hogy küldetés. Jézus azért küldte el tanítványait a világba, hogy az ő megkezdett munkáját, szolgálatát tovább folytassák. Ha küldetésünk igazi értelmét akarjuk megtudni, akkor elsősorban Jézusra kell néznünk, az ő földi működését és szolgálatát kell szem előtt tartanunk. Az egyház missziói munkájának dimenzióit nagyon találon foglalta össze dr. Káldy Zoltán püspök-elnök a Déli Egyházkerület 1977. évi közgyűlésén. (Lelkipásztor, 1978. februári szám, 65—76 lap.) Igehirdetésre való készülésünkönél ajánlatos elővenni ezt a jelentést, hogy a misszió ünnepén ennek szellemében szólaltathassuk meg egyházunk mai missziói feladatait.

2. Az egyház missziójától elválaszthatatlan az egyház diakóniai szolgálata. Jézus nemcsak prédikált és tanított, hanem segítő szeretetével lehajolt a nyomorúságban vergődő emberekhez. Amikor igénk azt mondja, hogy a sötétségben, a halál földjén és árnyékában lakó embereknek nagy világosság támadt, akkor ez nemcsak azt jelenti, hogy meghallották Jézus igehirdetését, hanem azt is, hogy megtapasztalták Jézus segítő szeretetét. Más helyen így fejezi ki ezt az evangélium: a vakok látnak, a sánták járnak, a leprások megtisztulnak, a szegényeknek hirdettetik az evangélium (Mt 11,4—5). S mindez nemcsak szűk körben, a tanítványok körében valósul meg. Igénk rámutat az evangélium világtávlatú szolgálatára. A pogányok Galileáját azért említi az evangélista, hogy hangsúlyozza: az egyház diakóniai szolgálatában nem tekinthet csupán önmagára, hanem ki kell tárulkoznia az egész világ felé. Meg kell látnia az ínséget és szükségét mindenütt, a társadalomban és az egész világon, és éppúgy segíteni kell teljes odaadással, mint ahogy Jézus is lehajolt zsidókhoz és pogányokhoz egyaránt. Jézus evangéliumának és az egyház missziói szolgálatának az ügye elválaszthatatlan az emberiség jövőjétől, békéjétől. Erre utal az, hogy az evangélista Zebulon és Naftali földjét, valamint a Tenger mellékét említi. Ezen a területen vezet a Damaszkuszról Egyiptomba vívő út, amely sajnos nemcsak kereskedelmi út volt, hanem nagyon sokszor hadi úttá változott. Ezen az úton vonultak fel mindig a világhatalomért küzdő hadseregek. Ennek az útnak a környékén — amely valóban a halál földje volt — ragyog fel most Jézus világossága. Kell-e ennél világosabb utalás arra, hogy az egyház missziói szolgálatától elválaszthatatlan az emberiség békéjének szolgálata?

3. Az egyház missziói lendületére, küldetésének megvalósítására sokszor olyan történelmi események adnak indítást, amelyek első pillanatra nagyon fájdalmasaknak látszanak. Keresztelő János elnémitása arra indítja Jézust, hogy ő vegye ajkára a Keresztelő üzenetét, s ez alkalmat ad arra, hogy Jézus megkezdje megváltói munkáját. Ennek a munkának a kiteljesedését még csak segíti az a tény, hogy Jézus Heródes fennhatósága alól az ország északi részébe kényszerül. Így nyílik lehetőség arra, hogy az evangélium üzenete megszólaljon nemcsak a kapernaumi halászok előtt, hanem a szomszédos pogány népek számára is. Hasonló körülmények között indult el az evangélium a világba Jézus halála után is. Jeruzsálem népe és a zsidók nem fogadták be Jézus evangéliumát, sőt nemcsak magát Jézust juttatták keresztre, hanem követőit is üldözni kezdték. Így kényszerültek az első keresztyének vidékre, s így kezdték el az egyház missziói szolgálatát. Jeruzsálem pusztulásával is azt készítette elő a történelem Ura, hogy az evangélium az egész római birodalomban terjedjen el. Ha az egyház mai szolgálatát, a keresztyének mai

feladatait elemezzük, megláthatjuk, hogy Isten ma is a történelmi eseményekkel ad lehetőséget népe számára, hogy meglássa feladatát és betöltse küldetését. Évszázadok pusztító háborúi nyitották fel a hívők és jóakarató emberek szemét annak meglátására, hogy az emberiség jövője a béke szolgálatától függ, s ezzel olyan szolgálatra adtak indítást, amely sohasem volt tapasztalható a történelem folyamán. Ugyancsak évszázadunk sok zűrzavaros eseménye, mely az emberiség teljes szétszakadozásához vezetett, keltette fel az emberiség szívében a vágyat, hogy keresse az egységet, az egyház egységét és az emberiség egységét egyaránt.

4. Erre a missziói szolgálatra csak megújult egyház alkalmas. Amikor Jézus ajkán elhangzik a próféták és Keresztelő János igehirdetését is összefoglaló mondat: térjetek meg, mert egészen közel van már Isten országa, akkor Jézus elsősorban Izrael népéhez szól. Nem a pogányokat hívta fel Jézus bűnbánatra és megtérésre, hanem a választott népet. Igénk összefüggésében az is benne van, hogy erre a bűnbánatra és megtérésre azért van szükség, mert csak így tudja Isten felragyogtatni a pogányok előtt és tovább adni Jézus evangéliumának fényét. A misszió első lépése tehát nem az, hogy dörgedelmes felhívásokkal, az ítélettel való fenyegetéssel megtérésre hívjuk fel a pogányokat, hanem az, hogy magunk vesszük nagyon komolyan a megtérést. Az az egyház, amelyik ezt nem teszi meg, nem hogy a misszióra nem alkalmas, hanem éppen ellenkezőleg csak gyalázatot hoz Isten nevére. Hogy Jézus a megtérésre való felhíváshoz ezt fűzi hozzá: mert egészen közel van már a mennyek országa, azt jelenti, hogy a megtérés, gondolkodásunk, szemléletünk megváltozása nem emberi erőlködésünk eredménye, hanem Isten ajándéka. Nekünk nem kell más tennünk, mint megnyílni ez előtt az ajándék előtt, azaz engedni, hogy Jézus egészen közel jöjjön hozzánk, áthassa szemléletünket, gondolkodásunkat. Mert ha mi magunk megtapasztaljuk Jézus szolgáló szeretetét, ha engedjük, hogy áthasson bennünket az ő világozása, akkor nem is tehetünk mást, mint hogy továbbadjuk ezt a szeretetet, sugározzuk a világba Jézus evangéliumának éltető fényét. Ez a titka az egyház missziói szolgálatának.

Dr. Selmeczi János

VÍZKERESZT UTÁN 1. VASÁRNAP

Jn 7, 14—18

A textus egzegéziséhez

Az egzegéták általában úgy látják, hogy Jn 7,15—24 „elkeveredett” ide az 5. fejezet végéről. A betesdai beteg szombatnap meggyógyítása után kialakult vita folytatása lehet.

Jézus a jeruzsálemi templomban tanít. Az EDIDASKEN kifejezés utal arra, hogy ugyanazt teszi, amit a rabbik, az írástudók tettek. Éppen ez ad okot a csodálkozásra. Hogyan érthet az írástudományhoz, hiszen nem tanulta. Nem tudtak róla, hogy valamelyik rabbi iskolájának növendéke lett volna. Jézus nem „tanult ember”! Abban a korban két esetben volt jogosult valaki a tanításra: vagy akkor, ha egy mester iskolájában megtanulta az írástudományt, vagy akkor, ha „saját tudományát” tanította. Ez utóbbi esetben az „autodidakta” saját magának hírnevet, dicsőséget szerezhetett.

Jézus e csodálkozással párosuló okfejtéssel szemben arról tesz bizonyosságot, hogy tanítása azé, aki küldte őt! Nem autodidakta, hanem „theodidakta” —, Istentől magától tanulta, vette tudományát. Titokzatosnak tűnő utalása az Atyára a hallgatókban azt a kételyt támaszthatja, hogy tanításának eredete nem is bizonyítható. Ezért teszi hozzá, hogy tanítása Istentől való-e vagy sem, azt csak az ismeri fel, aki „kész cselekedni az ő akaratát”. A rabbik tanítása az ősök tradícióján alapult. Neki ez nem „sajátja”, hanem azt mondja, amit Isten adott neki. Nincs előzménye, tradíciója, Ő az egyetlen, aki „Istentől jött tanító”. (A. Richardson: *The Gospel According to Saint John.*) Amit Jézus hirdet, azt nem az ész, értelem foghatja fel, nem is bizonyítható, mint önmagában érvényes erkölcsi igazság. „Egyetlen útja van annak, hogy helyesen ismerjük meg Krisztust és az ő tanítását: az engedelmes hitnek az útja. Mert az Isten akaratát cselekedni éppen ezt jelenti.” (Karner: *A testté lett ige* 119. lp.) Az ismeri fel, aki hittel elfogadja és vele közösségben cselekszi Isten akaratát. Más szóval: vállalja Jézussal a diakónia útját!

Az 5. fejezetben elhangzó vitában is hangsúlyozza Jézus az Isten dicsősége kérdését. Neki fontos, hogy az Isten dicsőségét munkálja. Mivel pedig nem a magáét tanítja, hirdeti, ezért: akinek tudományát hirdeti, annak dicsőségét szolgálja. Jézus szolgálja formája munkálja Isten dicsőségét —, akkor is, amikor tanít, prédikál, akkor is, amikor segít, gyógyít, bűnbocsánatot oszt. Így lesz nyilvánvaló Isten dicsősége és így igaz az ő tanítása és mentes minden hamisságtól.

Igehirdetési meditáció

A vízkereszt utáni időszakban Isten dicsőségének Jézusban való megjelenését, felragyogását és útját prédikáljuk. Textusunk mondanivalója is ez. Jézus nem egyszerűen a tanítását védi meg, hanem Atyjának dicsőségét mutatja meg. E textus alapján prédikálhatunk arról, hogy Isten dicsősége Jézus evangéliumában ma is nyilvánvaló lesz.

1. *Amikor Jézus evangéliumát hirdetjük, Isten dicsősége lesz nyilvánvaló.* Nagy a különbség az „írastudók” és a Jézus által elküldött „tanítványok között. Míg amazok egy tradíció továbbplántálói, addig ezek „felismerték”, hogy Istentől való a Jézus evangéliuma. Megfogta őket, mert volt találkozásuk az élő Jézussal és személyükben, egzisztenciájukban ragadta meg őket Jézus. Személyes hit nélkül nem lehet az evangéliumot úgy továbbadni, hogy Isten dicsőségét ragyogtassa. Lehet unalmasan prédikálni, szómagyarázatokban elveszni, jó sztorikat mondani, de ez nem az, amire Jézus elküldött. Ugyanezen fejezet 38. versében így mondja: „aki hisz énbenem... annak belsejéből élő víz folyamán ömlenek.”

Jézus az egyetlen, aki elmondhatta magáról, hogy Istentől tanult. Ő ismeri az Atyát és azt teszi, amit az Atya mond neki. Ilyen igehirdető, tanító nincs több. De olyan hatalma van evangéliumának, hogy akik tovább adják, azokban is Jézus élete lüktet. Mert nem a tant adjuk tovább, hanem közöttünk van maga Jézus hatalmával, melyet az Atyától kapott és ezzel a hatalommal nem ítél és leigáz, hanem szolgálatunk hű betöltésére vezet.

Az evangélium továbbadásával kapcsolatban is jó figyelni Jézusra, arra az alázatos magatartásra, ahogyan ő mondja: „tanításom nem az enyém, hanem azé, aki elküldött engem.” A Diakonosz Jézus tanít és pré-

dikál! Ő ugyan szolga, de Atyjának szolgálatában áll, teljesen egy Ővele és ezért biztos az eredményben is. Igehirdető, biznyságtévő magatartásunkat Jézustól kellene tanulnunk. Több alázattal! Szolgai állapotban! Minél többet megyek fel a szöszékre, annál nehezebb. Hát még lejönni! Ez a szolgai állapot őriz meg attól — szöszéken és az élet bármilyen posztján egyformán —, hogy „magasról” vagy „fennhéjjázóan” beszéljek, hogy magamnak szerezzek dicsfényt, hírnevet. Aki magát adja, már nem szolga — és eltakarja azt, aki küldte. Csak ha jó szolgák vagyunk, akkor világlik ki Isten dicsősége és lesz kézzelfoghatóvá igehirdetői szolgálataink nyomán a környezetünkben.

2. *Amikor készek vagyunk cselekedni akarátát, akkor is nyilvánvaló lesz Isten dicsősége.* Jézus szava azt mutatja, hogy nemcsak hallgatni kell a biznyságtételt. Kész vagyok cselekedni! Azt, amit Isten parancsol nekem, amit Jézus evangéliuma beleolt szívembe. Jézus ígéje itt kibontja előttünk a diakóniai életvitel egész skáláját, távlatát. Mert mit akar Isten Jézus által? Azt, hogy megismerje az a világ az ő szeretetét, és szeretete meghódítsa, elérje az embert, minden embert. Jézus szeretete világperspektívát lát. Akiiket szolgálatra hív el az evangélium által, nem tehetnek kevesebbet, mint azt, amit ő végzett.

Cselekedni akarátát — ma azt jelenti számunkra, hogy nem csupán bizonyos területeken tartjuk magunkat Jézushoz, hanem minden útján követjük Őt. Követjük és szolgálunk cselekszünk, amikor családban és gyülekezetben betegetek és magánosokat veszünk észre és segítünk nekik elhordozni bajaikat, megosztjuk velük időnket. Elvesszük a félelmet a szívekből és segítjük őket „társas lényé” lenni. De ugyanakkor — magától értetődő természetességgel — nyílunk ki a világ felé. Felfogjuk és erősítjük azt a sóvárgást, mely egyre erősebb a földkerekségen: hogy legyen béke és jó rend, igazság. Mindezt pedig úgy tudjuk elvégezni szolgálatainkban, hogy ott tudjuk magunk között Jézust, aki ebben a cselekvésben jön velünk, hogy meggazdagítsuk és megszépítsük minden embertársunk életét. Az így szolgáló egyház nem a maga dicsőségét keresi vagy munkálja. Beáll Jézus követésébe, szolgálataiba és Istennek szerez dicsőséget.

3. *A diakóniai biznyságtétel — szóval és étellel — missziói lendületet ad.* Jézusra figyelni, szolgálatában követni, Isten akarátát cselekedni —, ez mind megóv attól, hogy beszűküljünk. Hajlamosak vagyunk „apró munkára”, az összefüggések láncának elvesztésére, azután csüggedésre és félelmekre. Nincs mitől félnünk. „Aki annak dicsőségét keresi, aki elküldte őt, az igaz, abban nincs hamisság.” Jézussal együtt vonatkozik ez a mi szolgálatainkra is. Igaz ügyet szolgálunk, amikor elfogadjuk Jézus cselekedetét, szolgálatát és mi is cselekszünk, szolgáló étellel továbbvisszük azt. Ennek az igaz ügynek szolgálata, az a bizonyosság, hogy ebben a szolgáló életben velünk jön Jézus, kinyitja a szívet és kitágítja a látást. A szolgáló egyház előtt mindig új utak és lehetőségek kínálkoznak. Mindig található egy újabb segélyért kiáltó ember, egy kinyújtott kéz. Újra felüti a fejét a mindent összezavarni akaró bűn és fel kell venni elene a harcot. Újabb feladatok kerülnek elénk gyermekeink, fiataljaink vagy éppen idősebb családtagjaink életében. Nincsenek egyszer s mindenkorra lezárt dolgok az életünkben. Kell a nyitott szem, a nyitott szív, a mindig segíteni kész szeretet. Ebben a szolgáló életben lehet mindig új testvéreket kapni, új kapcsolatokat találni, gazdagítani és gazdagodni, széppé tenni az életet környezetünk számára.

Ez a vasárnap egyben az év első vasárnapja is. Jézus ígéje nem újat

mond ma sem. De az év elején a kipróbált útra, a szolgálat útjára úgy mutat rá, hogy elkötelezzon bennünket: szóban és életben cselekedjük akarátát és így munkáljuk egyben Isten dicsőséget.

Tóth-Szöllös Mihály

VÍZKERESZT UTÁN 2. VASÁRNAP

Máté 6, 10

1. A Miatyánk szövege — amelyből a 2. és a 3. kérés mai alapigénk —, Lk-nál is megtalálható. Ott csak 10a-t olvashatjuk. Valószínűleg Lk szövege az eredetibb, így 10b a 10a „őskeresztyén magyarázata”. (Próhle: Lukács evangéliuma 188. l.) Mt-nál különösen hangsúlyos Isten akarátának említése. Így a vers egyetlen témát tartalmaz: Isten országának eljövetele nem más, mint Isten akarátának megvalósulása.

2. A vers döntő mondanivalóját így látom:

a) Isten országa Isten „lehetőségeinek” kimeríthetlenségét jelenti. Ő szuverén módon cselekedhet az emberi élet minden területén, az előttünk titokként jelentkező dolgokban is. Istennek ezek a „lehetőségei” az életet szolgálják, a jelen világban és az eljövendőben egyaránt.

b) Isten országának „eljövetelét” kérjük, és ez a kifejezés eszchatológikus irányú. Ez azonban nem eredményezheti azt, hogy tekintetünk a jövendő rabságában maradjon. A jövendőt látó keresztyén reménység a jelen életvitelének lendítő ereje és meghatározója.

c) Az Isten akarata megvalósulásáért való könyörgés nem azt jelenti, hogy passzívan elfogadom annak eredményeit. Azért imádkozom, hogy Isten üdvösséges terve legyen valósággá. Kell, hogy magam is ennek a tervnek elkötelezettje és „fanatikusa” legyek.

3. Amire Luther tanít:

a) Azt kérjük, „hogy Isten országa hozzánk is eljőjjön”, hogy „jó és kegyelmes akarata . . . bennünk is meglegyen”.

b) Isten országa az, hogy „Isten Fiát, Krisztust, a mi Urunkat elküldte a világba, hogy megváltson minket”. Ezt kell hirdetni és a hirdett ígét be kell fogadni. Akinél ez valóság, annál a hirdett ige „munkálkodik és él”. Az ilyen ember Isten uralma alatt van, „Krisztus él benne”.

c) Isten akarátának igenlése nemcsak örömet hoz életünkbe, hanem gyengeséggel, kételkedéssel, kísértéssel is párosul. Legtöbbször önmagunk vagyunk Isten akarata megvalósulásának akadályozói. Más hatalmasságokkal együtt önmagunkat is le kell győznünk. Így válik elkerülhetlenné „a drága szent kereszt”!

Isten akarata

Valaki így számolt be fiatalkorának döntő hónapjairól: „Meghatározott elképzelésem volt életpályámról. Mély rokonszenv vonzott a számok világához. Megbabonázott az az egyértelműség, ami ott uralkodott. Véglegesnek tűnő döntésem után elbizonytalanodtam. Egyre nyugtalanabb szívvel kíséreltem meg, hogy belássak az előttem levő esztendő titkai mögé. Olyan érzésem támadt, hogy fal emelkedik elgondolt életutam indulásánál. Ekkor vágott belém a gondolat: Isten! Mit akar Isten? Mi a szándéka velem? Rendszeres imádkozó voltam. Az imádságot nem tud-

tam, vagy nem mertem abbahagyni. Így néhány hónapon keresztül kihagytam a kérést: Legyen meg a te akaratod!”

Hogyan élte át ez az ember Isten akaratát? Úgy, hogy az akadály „életútja indulásánál”. Csaknem valamennyien így szoktuk gondolni. Akaratával Isten fölénk kerül, és azt ellenünkre érvényesíti. Megfoszt önmagunktól, és olyan magatartásra kényszerít, amely ellenkezik egyéniségünkkel. Emiatt sokszor, amikor kimondjuk mindennapi imádságunk idézett kérését, azzal a be nem vallott reménységgel tesszük, hogy hátha Isten is azt akarja, amit mi akarunk. Az imádságunkkal erre szeretnénk rábeszélni.

Valójában Isten nem ellenünkre akarja érvényesíteni akaratát. Azzal mindig rajtunk akar segíteni. Általa országának ajándékaiban akar részesíteni. Ezért nézzük meg közelebbről, hogy mit is jelent számunkra Isten akarata?!

1. Istennek akarata Istennek azt a szándékát jelenti, hogy a világhoz és minden emberhez közel kíván lenni. A teljes Szentírás bizonyágtétele ez. Ádámtól kezdve, Mózesen keresztül Jézus Krisztusig minden szava és megnyilatkozása ezt a szándékát szolgálja. Maga mellett akarja tartani a teremtettség fölé emelt embert, azért mondja: „a jó és rossz tudásának fájáról nem ehetsz”! A bűn nyomorúságába sülyedt emberisegen megkönyörülve, választott népét felhasználva kísérli meg újbóli visszahódítását. Jézusban a legnagyobb áldozatot meghozva hallatlan lehetőséget kínál: „... el ne vesszen, hanem örök élete legyen”. Istennek ezt a szándékát hirdeti meg az egyház szolgálata. Mindez megdöbbenő merészség Istentől. Nem kényszeríti akaratát az emberre, hanem kéri, hogy igenelje és fogadja el azt. Ezt az Istent, aki így közeledik az emberhez, bárki eltaszíthatja magától. Semmibeveheti közeledését. Nevetségessé teheti jóindulatát. Mindez meg is történt az első emberpár esetében, a választott nép történelmében; a Jézust elutasítók hitetlensége és engedetlensége által. Mindennek ellenére szüntelenül próbálkozik Isten az ember megnyerésével. Az akaratát kinyilvánító Isten annyira akarja az embert, hogy vállalja az elutasítás, a nevetségessé válás, a közömbös „lekezelés” kockázatát!

2. Pedig az akaratát megismertető Isten a minden „lehetőség” Istene! Olyasvalaki, akire bűneink miatt „lehetetlenné váló” életünkben mérhetetlenül szükségünk van. Olyasvalaki, aki Úra szívéinknek, életünk általunk sem ismert mélységeinek, sorsnak, végzetnek, szerencsének és szerencsétlenségnek, a világmindenség törvényszerűségeinek. Isten Úr, Ő uralkodik! Most elrejtetten, alig-alig észrevehetően, mégis valóságosan. Most úgy uralkodik, hogy elrejtőzik a jelentéktelenségben, a kicsinyiségben, a szolgálatban. Jézusban. A hit itt találkozik Vele. Megszámlálhatatlanul sokan vannak, akik „lehetetlenné” váló életükben itt találták meg az élet lehetőségét. Megtörtént, hogy szó szerint. Egészségessé váltak olyanok, akik bűnbocsánatot kaptak. Újra „emberré” lettek, akik önmagukat taszították „embertelenségbe”. Közösségért élők lettek azok, akik hallani sem akartak a másik emberről, akik úgy érveltek, hogy nekik elég a maguk baja. És megtörtént, hogy az eljövendő élet öröme ragyogott fel azok szemében, akiknek itt már megváltozhatatlannak tűnt a sorsuk és reménytelennek a jövőjük.

3. Isten azonban azt kívánja tőlünk, hogy ne csak elfogadjuk ajándékait, hanem azokat mások számára is elérhetővé tegyük. Az a reménység, amely a hatalmas Istent látja, és országának eljövételét várja, igen komolyan veszi, hogy itt és most megbízatása, feladata, szolgálata van. Ha Isten akarata valóban a teljes élet, minden ember és a világmindenség

felé fordul, akkor mindazok, akik Isten áldásában részesülnek, nem tudják azt csak maguknak megtartani, csak a maguk számára kisajátítani. Nem mondják mások ügyére, hogy jelentéktelen dolog. Nem ráznak le emberi problémákat azzal az érveléssel, hogy semmi közülük sincs hozzájuk. Nem mondják „idegen” gondokra, hogy nem az ő gondjuk, „idegen” fájdalmakra, hogy nem az ő fájdalmuk. Atlátszó érveléssel nem akarnak kibújni a rájuk háruló felelősség alól, és nem úgy „intéznek el” kérdéseket, hogy nem vesznek tudomást azokról. Nem érvelnek így: mi messze vagyunk, nekünk erre nincsen időnk, semmi hasznunk sincs belőle, ehhez mi nem értünk, ez nem „a mi asztalunk”. Ahol Isten akaratától megragadott emberek élnek, ott emberek szavában, gondolatában, mozdulatában él Isten szeretete!

4. Arról is beszélnünk kell, hogy ebben a mi világunkban Isten akaratát gyakran kerül szembe más akaráttal. Előfordul, hogy a mi akaratunkkal is. Ez valamennyiünk tapasztalata, és mindnyájunk életének valósága.

Életünk legnehezebb szakaszait jelentik ezek az összeütközések. Isten akaratát ilyenkor úgy jelenik meg előttünk, mint feltétlen engedelmisséget követelő hatalom. Ennek az összeütközésnek és szembenállásnak a súlyát elviselhetetlennek érezhetjük. Ilyenkor nem kerülhetjük el, hogy felvegyük keresztünket. Önmagunk ellenére, vágyaink, elgondolásaink, jól felfogott érdekünk ellenére kell cselekednünk. Ezek azok az alkalmak, amikor Isten megköveteli tőlünk a hit kockázatvállalását. Ez az Ő magatartásának követése, és a magunk helyzetére való „lefordítása”. De ezen a ponton is megelőzött minket Jézus: „...ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem amint te”. És itt is érvényes: „aki elveszti életét... megtalálja azt”.

Isten akaratát sohasem embertelen, sohasem ember-ellenes! Ahol megvalósul, ott élet van, ott Isten eljövendő országa lesz jelenvalóvá. Erővel, örömmel, reménységgel imádkozhatjuk: „Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod!”

Bohus Imre

VÍZKERESZT UTÁN 3. VASÁRNAP

Máté 8, 14—17

A textus

Mindhárom szinoptikus megközelítőleg egybehangzóan számol be Jézus látogatásáról Péter házában és az azt követő szombat esti tömeges gyógyításról. Az egyetlen egezetikai probléma a csak Máté által idézett ézsaiási próféciával kapcsolatos. Egyes írásmagyarázók ugyanis úgy vélik, hogy Máté ezen a helyen csak formálisan, felszínesen idézi Ézsaiás 53, 4-et. Annak eredeti értelme ugyanis Isten Szolgájának bűneinket magára vállaló szenvedéseire vonatkozik, itt viszont egyértelműen Jézus betegségeket gyógyító csodáival állunk szemben. A kissé mondva csinált problémát, feszültséget Luther egyszerűen oldja meg. Rámutat arra, hogy Jézusnak bűneinket, gyengeségeinket magára vállaló megváltói műve nem szűkíthető le csupán a passió néhány napjára. Jézus egész földi működése idején ezt az embermentő küldetést tölti be, melyhez elidegeníthetetlenül hozzátartozik a testi nyomorúságok orvoslása is. Luther-

nek ez a teljes Jézust az egész ember szolgálatában látó egészséges szemlélete sokat segíthet számunkra is textusunk mai, friss megszólaltatásában.

A szószerk felé

Kétirányú mozgás

Textusunkban két tartalmilag hasonló történet kerül egymás mellé, hiszen mindkettő Jézus csodálatos gyógyító hatalmával szembesít. De a két történet belső mozgásiránya viszont éppen ellentétes. Az első esetben Jézus megy, keresi és találja meg a segítségére szorulókat, míg a szombat esti történetben őhozzá mennek, őt keresik és találják meg, hozzá viszik a súlyos betegeket. Ez az állandó kétirányú forgalom hozzátartozik Isten népének egészséges életritmusához, s talán nem ártana akár az ígéhirdetés bevezetéseként ennek mai jelentőségéről és problémáiról szólni. Igen, mert ennek helyes értelmezése körül adódnak nehézségeink, nem egyszer kijátszunk egymással szemben a két mozgásirányt.

Vizsgáljuk meg közelebbről ennek a kettős, egészséges lüktetésnek első fázisát, textusunk első történetét.

„... ment, látta ...”

Jézusról köztudott, hogy nemcsak tömegek előtt, templomokban, zsinagógákban kész hirdetni és gyakorolni Isten szeretetét, hanem szívesen tér be magánházakhoz (kánai menyegző, Zákheus, Mária és Márta stb.). Ahogy ma fogalmazzunk: nagyra értékeli a lélektől lélekig menő, személyes lelkipásztorolást, a családlátogatást, és amikor csak lehetősége van, él is az ilyen alkalommal. Még ellenfelei házába is kész betérni, gondoljunk csak a Simon farizeusnál tett látogatására.

Most egyik elsőszámú munkatársának, Péternek otthonában látjuk. Azt, hogy Péter házas ember volt, és ezt a kapcsolatát Jézus tanítványaként is fenntartotta, más forrásból is tudjuk. Egyrészt Pál említi az első korintusi levélben (9, 5), másrészt Alexandriai Kelemen is ír erről, aki még Péter gyermekeiről is tud (lányát állítólag Petronillának hívták). Azt viszont nem tudjuk, hogyan reagált a család Péter döntésére, aki Jézus kedvéért nemcsak a haláshálót hagyja ott, de a megszokott családi élet kereteit is. Önkéntelenül is felvetődik a kérdés, vajon hogyan fogadták Jézust, milyen szemmel nézett az anyós arra a valakire, aki miatt lányát és unokáit elhagyta Péter.

Vajon nem az a jézusi ígélet valósul itt, hogy aki először Isten Országát keresi, annak életében rendeződnek az egyéb gondok? Minden esetre Máté szerint Jézus első dolga, hogy talpra állítja a súlyosan beteg, lázas (talán maláriás?) anyóst. Márk és Lukács szerint előbb a tanítványok mintegy „közben járnak” az anyós érdekében Jézusnál. Máté erről nem tud, szerinte Jézus egyből meglátja, hogy sürgősen közbe kell lépnie.

A csoda, a gyógyítás ebben az esetben sem öncélú látványosság, hanem azonnali szolgálatba állítás! Az anyós gyógyulásának félreérthetetlen bizonyítéka, hogy mindhárom evangélista tudósítása szerint szolgálni (diakonein!) kezd azonnal Jézusnak. S ezzel nem áll egyedül, mert akik Jézus szolgáló szeretete nyomán állnak talpra, érzik, tudják: szolgálattal tartoznak a gyógyító Mesternek, aki önzetlen szeretetre szabadtotta, és szabadítja föl „pácienseit”.

Jézus családlátogatása nyomán szólhatunk arról is gyülekezeteinkben, hogy a felelős keresztyén szolgálat ma is társadalmunk alapsejtjében, a családban kezdődik. Ami nem válhat csupán minden napközben ért munkahelyi, iskolai, közlekedési feszültség levezető helyévé, ahol végre mindenki mindent „kipakol”, hanem ennél sokkal többre hivatott közösség lehet, ahol legfőbb kohéziós erő az egymásiránti felelős szeretet. S vajon híveink családi életének szeretethálózatába beengedik Jézus szeretetét is?! Hogy hol lehetne és kellene? Ezernyi területen: gyermeknevelés, nemzedékek együttélése, házastársak kapcsolata (megbocsátás stb.), szabad idő tervezés (olvasás, Biblia! gyülekezeti alkalmak stb.). Mert Jézus ma is számtalan módon közelít családokhoz, egyénekhez, de ha a mozgás csak egyirányú, aligha jöhet létre tudatos találkozás.

S most nézzük a másik irányú mozgást illusztráló történetet.

„... vittek hozzá...”

A szombati naplemente után, amikor lejárt az ünnepnap munkavégzési tilalom, tömegek indulnak az élet, a gyógyulás forrásához. Többségükben „megszállottak”, különös idegi, lelki nyomorban vergődők kerülnek Jézus elé. Természetesen nem maguktól, nem saját erejükből, hanem mások jóvoltából, mert „van emberük”, aki hittel és reménység-gel Jézushoz „cipelje” őket. Hogyan is állunk ezzel a kevésbé látványos, de kétségtelenül életmentő szolgálattal?

A múlt napegyházi struktúrájából és szemléletéből adódott az a kísértés (még napjainkig sem halt ki egészen), hogy akinek szüksége van Jézus Krisztusra, az egyház szolgálatára, az jöjjön és keresse meg az alkalmat, a lehetőséget. Ez a passzív, statikus egyházfogalom ma már tarthatatlan. Azok a lelkészek, akik egész héten otthon ülve, bármilyen szorgalmasan készülve is várják, hogy a vasárnapi harangszóra automatikusan megtelnek a templompadok — hiába várnak... Egyre jobban érezzük, utána kell menni a modern élet forogtatásában sodródó embernek és ott és úgy elérni őket, ahol és ahogyan ez éppen az adott szituációban lehetséges. Erre indít minket a jó Pásztorunk az elvesztett, az egyet is lázasan kutató szeretete és egyházunk diakóniai teológiája egyaránt. De vajon mindezt valóban nagyon komolyan és felelősen véve, lemondhatunk-e a másik irányú mozgásról? Hiszen embereknek Jézushoz vezetése, a misszió nem lehet a lelkész privilégiuma, „maszek” vállalkozása, ha úgy tetszik „hobbyja”. Kevés szó esik a Szentírásban azokról a névtelen munkatársairól Jézusnak, akik hozzá irányítják, ha kell hozzá „cipelik” a rászorulókat, hogy Jézus segítő szeretetének hatókörébe kerülhessenek. Ezek szolgálata akkor is, ma is nélkülözhetetlen. És ezt a szolgálatot nem lehet elintézni azzal a jól hangzó álprotestáns érveléssel, hogy úgymint mindig Jézus kezdeményez, ha akar, majd elér, majd megsegít valakit...

E problémakör felvetése kapcsán nem hallgathatunk presbiterek és gyülekezeti tagok, szülők és keresztszülők felelősségéről, illetve gyakori felelőtlenségéről ezen a területen.

Ő hordoz...

Az ézsaiási idézet textusunk végén remek lehetőséget ad az evangéliumi summázásra. A két gyógyítási történet különböző irányú belső mozgásának rugója minden esetben az a Jézus, aki ha kell, maga jön, hogy meglássa: ki szorul rá. Vagy szeretetével vonz magához úgy, hogy

talán mások közreműködésével, de eljutok közelébe. Számára az ember, a teljes ember testi-lelki gyógyulása a döntő cél.

S mi ennek a teljes Jézusnak ezt a totális igényét hagyjuk gyakran figyelmen kívül. Ezért válik szolgálatunk sápadttá, vérszegénnyé, féloldalassá. A bekopogtató kéregetőnek talán szívesen adunk néhány forintot, de örülünk, ha már ajtón kívül van, pedig talán egyetlen szeretetteljes szóra nagyobb szüksége lett volna, mint száz forintra. A gyászoló özvegynek talán a legnagyobb vigasztaló ígét adjuk, de elfelejtjük megkérdezni, hogy van-e már valaki, aki befűtsön, vagy a gyermeknevelésben segítsen...

A kettőt együtt kellene látni, mert a kettő csak együtt adja a teljes embert, akit végre meg kellene tanulnunk a gyakorlatban is (!) korszerű, pszichoszomatikus egységben, tehát bibliai, jézusi szemmel nézni, szeretni és segíteni.

Gáncs Péter

VÍZKERESZT UTÁN 4. VASÁRNAP

János 5, 19—21

A szeretet erőtere

Textusunk szorosan kapcsolódik az előző gyógyításhoz és a kirobbanó gyilkos összecsapáshoz Jézus és a „zsidók” között. Feltétlenül el kell olvasni készülésünk alkalmával az egész ötödik fejezetet. Különben megoldhatatlan a feladatunk. Ugyanis a szombatnapi gyógyítás, majd Jézus kijelentése: „az én Atyám...” — a zsidók számára halálraméltó szentségtörés és lázadás Isten ellen. Hogyan merészelt az istenfiúságot magának vindikálni a názáreti?! — Ez a gondolkodás nemcsak a régi zsidókra jellemző, hanem reánk is. Az istenfiúságon mi is valami magasztosat, nagyszerűt, tündöklőt értünk. S ez nem fér össze Jézus megjelenése szegényes, egyszerű és hétköznapi formájával. S mert az, amit végbevisz, egyszerűen megmagyarázhatatlan, annál inkább tör fel az ellenséges indulat — egészen Jézus likvidálásának szándékáig. Így kerül sor arra, hogy Jézus mind a régieknek, mind a maiaknak feltárja istenfiúsága alapjait. Először is: „a Fiú semmit sem tud tenni...” — ez az Ő istenfiúságának első ismertetőjegye. Nem tud, nem is akar semmit sem tenni. Azért nem értjük meg ezt, mert mi önmagunktól és önmagunkból nagyon is sokat tudunk tenni és akarunk is végbevinni. Saját erőnkől — Isten nélkül! ezért és csak ezért nem értjük Jézus istenfiúságát és ezért vagyunk oly messze a mi istenfiúságunktól. Jézus azért a Fiú — tehát páratlan értelemben! — mert egyszerűen semmit sem „tud” tenni az Atya nélkül. Csak akkor „tesz, ha látja mit tesz az Atya!”. Tökéletes alárendeltség ez. Tökéletes alázat. S ehhez kapcsolódik Fiúságának teljhatalma, fensége és dicsősége. Mert „amit az Atya tesz, azt teszi a Fiú is, hozzá hasonló módon”. Mert semmit sem tud tenni, mert maradéktalanul aláveti magát az Atya akaratának, azért részesül az Atya munkájában és cselekszik „hasonló módon” azaz teljhatalommal. Nem köti szombatnapi törvény értelmezése, nem vararja a kialakult valóságos szóhasználat és gondolkodás. S ha választ vár a kérdés: miért nem jelent ilyen alárendeltség veszteséget presztízsből, személyisége önmegvalósításában, miért nem jelent ez hallatlan szegénységet. sőt fordítva hogyan támad ebből isteni fenség és dicsőség, erőtlenség helyett isteni

teljhatalom — akkor maga Jézus válaszol: „mert az Atya szereti a Fiút és mindent megmutat neki, amit tesz!” A válasz: szeretet, amellyel a Fiú csüng az Atyán, s amellyel az Atya szereti a Fiút. A Fiú szeretete miatt veti alá magát az Atya akaratának. Nem tud, nem is akar tenni semmit, amíg nem látja, hogy mit tesz az Atya. Viszont az Atya ezt az önkéntes, szeretetből fakadó alárendeltséget, engedelmességet úgy viszonozza, hogy mindent megmutat a Fiúnak, amit tesz és belevonja Őt a munkájába. Annyira, hogy egyszerűen nincsen az Atyának olyan munkája, ami egyúttal ne lenne a Fiú munkája is! olv. az evangélium prólógusában 1,2 verset. Megrendítő bepillantás Isten legbensőbb élettitkába. Isten nincs egyedül. Nem magános. Nem trónol árván valahol a magasban vagy mélyben, mindenesetre távol és messze. Minden (!) az Atya és a Fiú szeretetközösségében megy végbe, ami volt, van és lesz. Ez a szeretet (agapé) genezise: ahogyan a Fiú szeret, ahogyan az Atya szeret. Számunkra ez azért fontos, mert erre (!!) a szeretetre vagyunk teremtve. A megváltásban is erre a szeretetre kapjuk ajándékba az új életünket. Ennek az értelmezését, mintegy a textus átfordítását, azonban az igehirdetésben kell megfogalmaznunk!

Semmi és minden

Az első hitvallás Péter ajkán Jézust Isten Fiának nevezte. Sokszor hallottuk már Jézusnak ezt a nevét a templomban, gyakran olvassuk a bibliában. Nem biztos, hogy jól értjük. Péternek is meg kellett tanulnia, mit jelent ez a név. Magától valami fenségesre, tündöklőre gondolt, ezért — közvetlen hitvallása után! — óvni akarta Jézust — a keresztőtől! emlékezzetek, hogyan csattant Jézus hangja. Egyenesen ördöginek minősítette a hitvalló Péter gondolkodását. Akkor is, utána is oly sokszor magyarázta első tanítványainak az „istenfiúság” titkát. Nehéz lecke volt. Ma is az. Hiszen az ellenkezője látszik. Nincsen vakító fény, oly szürke minden. Néha megdöbbentő dolgok történnek, de azután hosszú a hallgatás, a tétlenség tűnő várakozás. S nyilvánvaló hatalma ellenére mennyi rejtőzés, kitérés. Az átímádkozott éjszakák végtelen sora. Azután mint aki megadta magát sorsának, elébe megy ellenségeinek, alázatosan, egyre magánosabban megy szenvedése útján a keresztre. Micsoda „istenfiúság” ez? tanítványai is sokkal később értették meg. De, amikor megértették, nem győzték magasztalni, hogy Jézus *így* Istennek a Fia! az első reánkmaradt himnusz (Fil. 2,5—11) már azért magasztalja Jézust, hogy így (!) Istennek a Fia. Fiúnak lenni tehát azt jelenti, amit Jézus tanúsított: tökéletes ráhagyatkozás az Atyára, letéve saját akaratát a hit engedelmisségében, semmit sem kezdeményez mintegy a maga nevében, megvárja az „órát”, amikor az Atya akarata küldi és fiúi szeretetének forró ragaszkodásával az Atyát dicsőíti. Ezért részesül az Atya viszontszeretetében mindenben, ami az Atya munkája a teremtéstől és a gondviseléstől a végső megváltásig. Ezért a fiú engedelmisségéért és tökéletes szeretetéért ragyog Jézus neve minden név fölött és hajol meg minden térd Előtte ...

Jézus, az elsőszülött Fiú, „számtalan fiút vezet üdvösségre” (Zsidó 2,10). A *kiengesztelés célja a mi istenfiúságunk*. A tanítvány „hasonlóvá” válik Urához és Mesteréhez. Hiszen Jézus mindent „érettünk” vitt végbe. Arról ismerhető fel, hogy az Ő tanítványai vagyunk, ha az Ő hitében, engedelmisségében és szeretetében élünk. Milyen pontosan értették ezt az apostoli korszakban. Pál életének és munkájának ez volt a tit-

ka. Önmagában *semmi* — Urában *minden!* hallatlanul kicsi, erőtlen, betegséggel-bajjal sújtott, nincstelen, nem ékesen szóló bölcs, nem vagyónából vagy más munkájából élő gazdag, üldözhető és megkínózható, halálra adott. Ez a „*semmi*”... nincsen koncepció, erőfeszítés, tudomány, bölcsesség, kiváltság, hatalom, „senki sincs mellette” a szenvedés óráján stb. És ugyanakkor „*minden*” az övé, övüké. Mindenre van erő, nem fogy el a szeretet, adatik látás, Isten hatalma tör át, van vigasz és élő reménység, van öröm és bátorság, mindennek van értelme és kol-dussorron tündöklük a korona.

Ha ezt egyszer igazán megértenénk?! egycsapásra tudnánk, hogy az első mindig a belső szoba, naponta és óránként, nincs rutin, s saját erő vagy értelem, csak imádság, alázatos várakozás Urunk akarata megismeréséért, a küldő szőért, az erőért. Hiszen csak az Isten fia, akit az Ő lelke vezet. Nem prédikálnánk szépen az imádságról, hanem végre elkezdenénk imádkozni. Nem idéznénk az Úr nevét, hanem oly belső közösségben élnénk Vele mint szólótó és a szólóvessző, mint akik tudják, hogy Nála nélkül egyszerűen semmit sem cselekedhetnek. Akkor hitünk és szeretetünk valódivá lenne és ténylegesen Őbenne lennénk elrejtve, hogy csak Ő legyen látható a mi életünkön. A „*semmi*” ad helyet a „*minden*”-nek. Elgondolkoztató Jézus kijelentése arról, hogy a betesda-parti eseménynél „*még nagyobb feladatokat fog rábízni az Atya*” és félreért-hetetlenül utal a készülő kiengesztelésre, a bűnbocsánatra és a feltámasztásra! — de Jézus is ígér ilyent tanítványainak: „*aki hisz énbennem, azokat a cselekedeteket, amelyeket én teszek, szintén megteszi, sőt ezeknél nagyobbakat is...*” (14,12) Mennyi minden történt, ahol ez a „*hit*” megvalósult tanítványok életében. A szűk palesztinai keretek közül kilendül Isten országának ügye a világ minden égitája felé, indul a pogánymisszió, a népek megtérítése, 1400 nyelven felcsendülő evangélium és olvasható biblia, a szolgáló szeretetnek hatalmas intézményei, hogyan nő és árad világméretben a szabadítás munkája szenvedő gyermekekért, elnyomott asszonyokért, megalázott népekért, üldözött fajokért, békéért és alkotó munkáért, egészségért és művelődésért, Isten rendjének helyreállításáért mindenben és mindenütt. Mindez azonban az istenfiúság ígérete. Amint az Atya éppen a szeretet valóságában az önmagát néki feltétlenül kiszolgáló, odaszánó Fiút mindenben részesítette, ugyanígy a Fiú ugyanennek a szeretetnek erejében részt ad a fiak seregének nemzedékről-nemzedékre szabadításában és a megváltás művében. Ez a tanítványság titka: minden és semmi két pólusa között izzó fény, a szeretet (agapé). Önmegüresítés és beteljesedés Jézussal való közösségben... ha ebből keveset ismerünk, akkor az éppen azért van, mert nem vagyunk hajlandóak semmikké válni önmagunkban. Nem akarjuk vállalni az istenfiúság első jelét: „*nem tudok...*” hogyan mutatna meg nekünk Jézus mindent, amit tesz — *így?* és hazugsággá válik a szeretet mardék-talan odaszánás nélkül. Elérhetetlenné válik a „*minden*”, az, hogy ajkunkkal, eszünkkel, kezünkkel, szívünkkel valóban Jézus vihesse végbe munkáját! imádság, alázat, önmagunk odaszánása, tökéletes bizalom és így (!) igazi szeretet nélkül a semmi marad semmi, ha valaminek mutogatja is magát. Pedig ott van számunkra a „*minden*” urunk kezében. Vissza a jézusi istenfiúsághoz! vállalni az egyedül értelmes és gyönyörű életet: a semmit és a mindent Urunk szeretetében!

Balikó Zoltán

VÍZKERESZT UTÁN UTOLSÓ VASÁRNAP

János 12, 37—43

Az alapige értelmének keresése

„Többször is láthattuk evangéliumunkban (pl. már 1,11. k.), hogy az evangélista egy második mondatban ellentmond annak, amit az első mondatban állított. Úgy találtuk, hogy éppen ezen a módon lehet tanúsítani az élő valóságot annak ellentmondásosságában” — írja *Werner de Boor* magyarázatában. Formailag teljesen igaza van, hiszen textusunk nyilván két részre oszlik. Az első részben ezt olvassuk: „... mégsem hittek benne” (37—41.). A második szakaszban pedig: „mindazáltal... sokan hittek benne” (42—43.). Az is igaz, hogy a hit nem „sima ügy” (414. ének!), hanem nagyon is ellentmondásos. Mélységesen bibliai és nagyon reális az édesapa imádsága: „Hiszek, segíts hitelenségemen.” Ha azonban jobban elgondolkozunk, rá kell jönnünk, hogy végső soron az *egész* textus a hitelenséget, vagy kevés-hitúséget példázza tartalmilag.

Textusunk Jézus nyilvános működésének, cselekedeteinek, gyógyításainak, tanításainak vége, gyakorlatilag három év munkájának summázása: „ennyi jelt tett előttük”. Ezután már a szenvedés története kezdődik. És az eredmény: „mégsem hittek benne.” A sokáig várt Messiás eljött. A tanítványok kis csoportja felismerte és vallotta: „láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal” (1,14.). Isten választott és századokon át előkészített népe azonban nem hisz, elutasítja Jézust.

Hogyan lehetséges ez? Ember képtelen erre válaszolni, itt csak az Írás segít. Ezért fordul az evangélista is az Íráshoz és Ézsaiás két mondatában találja meg a választ. Az egyik (Ézs. 53,1) a tényt rögzíti vád és panasz formájában. A másik pedig (Ézs. 6,9—10) arról tanúskodik, hogy a hitelenség, konok keményszívűség Isten ítélete is lehet és ez minden nemzedéknek súlyos figyelmeztetés.

A textus második szakasza érdekes bepillantást enged a főpapi körökbe, talán éppen a vének tanácsának zárt soraiba. „Ez a tanítvány ismerőse volt a főpapnak” — olvassuk 18,15-ben magáról az evangélistáról, s ugyanez az evangélium tudósít is két ilyen titkos tanítványról, Nikodémusról és arimátiai Józsefről. Ezen túlmenően bepillantást enged ezek szívébe; olykor bátortalanul megszólaltak, de inkább hallgattak, mert féltek a kiátkozástól, vagy ahogyan János mondja: „többre becsülték az emberektől nyert dicsőséget, mint Isten dicsőségét.”

Krisztus dicsősége megjelenik a világban, hangsúlyozza Vízkereszt után még egyszer ez a vasárnap. Az ógyházi evangélium Jézus megdicsőülése (Mt. 17,1—9), de az ő dicsőségéhez hozzátartozik az is, hogy „szolgai formát vett fel”, fáradhatatlanul szolgált övéinek „és engedelmes lett... a kereszthalálig” (Fil. 2,7—8.). Minden azon múlik, el tudjuk-e mondani mi is: „láttuk az ő dicsőségét” — hiszünk-e benne, mert a kettő egy és ugyanaz.

Az igehirdetés vázlata

Hítben járunk?

Napjainkban sokféle módon is mérlegre tehetjük egyházi életünket. Mennyire tudnak gyülekezeteink a tradíció helyett Jézusra támaszkodni? Hogyan élünk alkalmainkkal, hallgatjuk-e az igét? Mennyire va-

gyünk áldozatkészek az evangélium ügyéért? Értjük-e és vállaljuk-e egyházunk mai szolgálatát? Végső fokon azonban a kérdések mélyén ez rejlik: felismerjük-e azt, hogy kicsoda Jézus Krisztus, valljuk-e és követjük-e őt? Röviden: hitben járunk?

Mai igénk ebben a mérlegre helyezésben, önvizsgálatban segít. Két ellentmondásosnak látszó kijelentése van: „mégsem hittek benne” és „sokan hittek benne, csak...” Érdemes igénket ezen a vonalon követni, súlyos tételeit, felénk irányuló kérdéseit végiggondolni.

1. „Mégsem hiszünk Jézusban”

Evangéliumunk Jézus három éves munkáját summázza: „ennyi jelt tett előttük” — mégsem!

Figyeljünk arra, hogy Isten népéről van szó! Azokról, akik „Isten nevében” kerültek Istennel szembe. Éppen ez a megdöbbentő. Ez az ige rólunk akarja lerántani a leplet. Hitetlenségünket nagyszerűen tudjuk leplezni. „Kegyessé” életünk, esetleg áldozataink mögé. Itt istentisztelet alá rejtett hitetlenségről van szó. Elhisszük mi igazán, hogy bűneink megvannak bocsátva, hogy feltámadott Urunk van, aki előttünk jár, s hogy minket is feltámaszt és örök életet ad? Nem kellene egyszer odajutnunk, hogy ne mások hitetlenségén keseregjünk, hanem a magunkén sírjunk?

Ez a hitetlenség vád — „mégsem!” Mennyi jót, „jelt” tett már Jézus a mi életünkben is? Mennyiszor szólt már hozzánk? Karácsony után vagyunk, mégis hideg maradt szívünk? Egyházunk életének utolsó három évtizedében hányszor bizonyította meg erejét, mégsem bízunk benne? János evangélista Ézsaiás 53,1-et idézi, de olyan ez az idézet itt, mintha Krisztus panasza volna. Nem illik-e ránk Krisztus vádló panasza:

„Ti Mesternek hívtok — és nem kérdeztek engem ...

Útnak neveztek — és nem jártok rajtam ...

Világosságnak hívtok — és nem néztek reám ...

Életnek neveztek — és nem kerestek engem ...

Bölcsnek hívtok — és nem követtek engem ...

Hatalmasnak neveztek — és nem kértek engem ...

Írgalmasnak hívtok — és nem bíztok bennem ...

Igazságnak neveztek — és nem félték tőlem ...

... Ha egyszer örökre elvesztek — ne okozatok engem!”

De ez a hitetlenség ítélet is lehet. A második ézsaiási idézet erről beszél. Isten nem tétlen szemlélője döntéseinknek, talán konok keményszívűségünknek. Eljöhet egyszer, amikor azt mondja: elég! Szemünket Maga teheti vakká, szívünket Ő teheti keménnyé! Eljöhet az idő, amikor Isten kimondja ezt a súlyos szót: késő! Már nincs újrakezdési lehetőség, már nincs alkalom és mód a megtérésre, igazán valóra válhat, hogy „késő bánat”! Nem kell-e megrettenve elgondolkoznunk és megkérdeznünk: hát én hová tartozom, hiszek-e Jézusban, vagy leplezni próbálom hitetlenségemet? Nem sürget-e minket ez az ige önvizsgálaton túl az igaz megtérésre és arra, hogy kérjük a hitet, amíg időnk van?

2. „Sokan hiszünk, csak ...”

Így kezdődik igénk második része, s talán sokan fellélegzünk: mégis csak rendben vagyunk. Igaz, hogy ez a mondat biztatás is, nemcsak az egyszerű nép gyermekei között, hanem a vezetők körében is terjedt a

hit. De itt sem volt minden rendben, mert így olvassuk: „Sokan hittek, csak...”

S most megint ne a múlton gondolkodjunk, Nikodémuson és arimátia Józsefen, hanem magunkon, mert sokunkról el lehet mondani, hogy hiszünk, de azért van valami „csak”...

Hiszünk, csak nem valljuk meg hitünket. Azok az emberek félték a kiátkozástól, ami igen súlyos dolog volt. Evangélikus egyházunk múltjában évszázadokon át tartott szinte ilyen súlyos időszak. Eppen azok nyomtak el, üldöztek, akik ezt „Isten nevében” gyakorolták. — Lehet, hogy ma is vannak környezetünkben, akik nem szívesen hallják a tanúságtételt. De el kell mondani, hogy mai egyházi életünkben jutottunk el igazán egyenlőségre a felekezeti közti szempontból, és mai, szocialista társadalmunk semmiből nem zár ki minket hitünkért. A hívő emberek is beletartoznak társadalmunkba és mindazt élvezik, amit a többi állampolgár. Államunk a legmagasabb szinten ennek teljes megvalósításán fáradozik. Hitünk sokszor éppen megkérdőjeleztséget jelent ma, és nekünk felelni kell. S vannak környezetünkben ránk bízottak, vannak betegjeink, egyedülmaradottak, gondozottjaink, akik szavunkat várják. A hithez a hitvallás is hozzátartozik.

Hiszünk, csak életünk másról beszél. Igénkben Jézus szolgálatával kapcsolatban azt is meg kell látnunk, hogy nála a „jel” és „beszéd” összetartozik, egy és ugyanaz. „Jézusnak a cselekedetei is beszédes, sőt egyenesen prédikáló jelek, amint viszont igéje is cselekedet” — írja egy magyarázó. De ha Jézusnak ezt a szolgálatát elfogadjuk, ha hiszünk Benne, akkor nem kellene nálunk is egységben lennie a kettőnek? Beszélnek-e cselekedeteink és miről? Hitünk és életünk összetartozik-e? Így és ebben is követjük-e Jézust? Megteszünk-e mindent az emberért, mint Jézus? Hitünkől kifolyólag szívesen segítünk-e környezetünkben, vagy élünk magunknak? Megteszünk-e mindent társadalmunk továbbépítéséért, nemzetünk életének szépítéséért? Felelősen hordozzuk-e az egész emberiség ügyét, hogy minden ember békében és igazságos társadalmi rendben éljen? Hiába beszélünk, tovább megyek, hiába szép „biztonságtételünk”, ha életünk másról beszél. Szavunk üres marad, nem lesz hitele. Hétfőtől szombatig, családukbán, munkahelyünkön, mindennapi életünkön lássék valami életünkben, ez volna igazi és teljes hitvallás, Isten dicsőítése.

Ha mindezt komolyan mérlegre tettük, akkor ideillik és szívből is tudjuk együtt imádkozni Agendánk egyik mai vasárnapra írt szép imádságát:

„Úr Jézus Krisztus! Ismered szívünket, és tudod, milyen nehezen túrjuk, hogy nem látásban, hanem hitben kell járnunk. Hiszünk Urunk, de légy segítségünkre, amikor hitetlenkedünk, és csak annyit mutass meg erődből, hogy már most eljussunk a hit bizonyosságára, egykor pedig dicsőséged látására. Ámen.”

Keveházi László

Egyháztörténeti évfordulók

„KÉTEZER”

Figyelmeztető kő áll Békéscsabán és Sopronban. A két kőobeliszk mint felkiáltójel mered az égre. A csabai 1831—32-ben történetekre emlékeztet, a soproni az 1944—45-ös eseményekre.

Mindkét kövön „kétezer” a vésett szám. Csabán ennyit ölt meg a tudatlanság, Sopronban ugyanannyit az „emberi örület”.

A békéscsabai Széchenyi-ligetben kőemlékbe vésve „*Kétezer csabai nyugszik itt az emlék tövébe, akiket az Epe Mirigy dühösködő mérgébe öt hetek lefolyta alatt kedveseikről el ragadt.*”

Ez a kétezer ember kolerában halt meg. Nem tudták gyógyítani a kolerát, s megelőzni sem azt. Nem tudták, vagy nem jutott eszükbe, hogy már évezredekkel előbb ajánlotta az embereknek a nagy tudós, tanító és törvényalkotó, Isten embere, hogy minden étkezés előtt mossunk kez-
zet. Ha akkor, 1831-ben betartották volna ezt a kézmosásra vonatkozó törvényt, akkor valószínűleg kevesebben haltak volna meg kolerában.

Sopron balfi határában az 1948-ban állított emlékműn ez a véset olvasható: „*Ezen emlékmű látóhatárán belül 2000-nél több zsidó hittestvérünk esett áldozatul az 1944—45. évi emberi örületnek. — Itt 100-nál több mártír alussza örök álmát. — Nyugodjanak békében.*”

Ez az örökre itt nyugvó 2000 ember, munkaszolgálatosok, asszonyok, gyermekek, kiütéses tifuszban, vérhasban pusztultak el, s voltak akiket agyonlőttek.

Ha az emberek megtartották volna a több évezredes törvényt, amit Mózes a törvényhozó kőbe vésett: „Ne ölj”, meg azt, hogy „Ne tégy másoknak olyat, amit magadnak nem kívánsz!”, akkor nem halt volna meg Balfon ez a 2000 ember. Akkor nem kellene ma szemrehányást tenni a megholtak emlék lelkeinek és a könnyhullató túlélőknek az „emberi örületnek.”

A két kőemlék fájó felkiáltás és egyben figyelmeztetés is. Arról szólnak: „Emberek ne kövessetek el régi hibákat, bűnöket újra. Ne rágalmazatok, ne öljetek, hanem okuljatok a régi, rémes tapasztalatokon. Mint ahogyan Mózes tette: „Szenvedélyesen szeressétek az igazságot”! (Máté Miklós) Tartsátok meg a régi, meg az új emberséges tanácsokat, szabályokat és törvényeket. Igyekezzetek emberséges emberek, jók lenni azért, hogy jobb, kellemesebb legyen a saját életetek, hogy műveltebb, jobb, emberibb legyen minden egyén és ezzel a közösség sorsa is.

Dr. Várady Károly
ny. főorvos

Az Evangélikus Sajtóosztály Irattejesztésében kaphatók

Biblia — — — — —	105,— Ft
Biblia (új fordítás) — — — — —	180,— Ft
Énekeskönyv (nagyalakú) — — — — —	75,— Ft
Agenda — — — — —	128,— Ft
Anyakönyvi kivonatok — — — — —	—,50 Ft
Kis Káté — — — — —	3,— Ft
Konfirmációi Káté — — — — —	10,— Ft
Anyakönyvi ívek — — — — —	3,20 Ft
Konfirmációi emléklap — — — — —	2,— Ft
Emléklapok — — — — —	3,— Ft
Karner: Isten, világ, felebarát — — — — —	4,— Ft
Káldy: Bevezetés az Újszövetségbe — — — — —	30,— Ft
Hítvallási iratok I. — — — — —	45,— Ft
Hítvallási iratok II. — — — — —	45,— Ft
Groó: Az élet kenyere — — — — —	5,— Ft
Karner: Testté lett Ige — — — — —	45,— Ft
Úrvacsorai ostya — — — — —	4,50 Ft
Ottlyk: Istenszeretet — emberszeretet — — — — —	17,50 Ft
Ottlyk: Hűség Istenhez és népünkhöz egyházunk történetében — — — — —	82,— Ft
Nagy: Egyház a mai világban — — — — —	85,— Ft
A reformáció öröksége és kötelezése — — — — —	22,— Ft
Káldy: Új úton — — — — —	135,— Ft
Koráliskola II. — — — — —	50,— Ft
Hítünk-életünk (szórványhittankönyv) — — — — —	16,— Ft
Csizmazia: Igaz emberségért — — — — —	32,— Ft
Hafenscher—Selmeczi—Vámos: Az ember védelmében — — — — —	30,— Ft
Ottlyk: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban — — — — —	80,— Ft
Koren: Körkép — — — — —	40,— Ft
Rédey: Az elfelejtett ember — — — — —	33,— Ft
Bozóky: Claudia — — — — —	30,— Ft
Muntag: Ámósz könyve — — — — —	105,— Ft
Cserhádi: A kolosszébeliekhez írt levél — — — — —	127,— Ft